

Kansanvalistus-seuran kirjasto. 95.

22 vuosit.

1:nen wisko.

Hyödylliset ja wahingolliset

Linnut Suomessa.

Kirjoittanut

Thorsten Renwall.

E. KORTMAN

N:o 95.

Helsingissä, 1896.

Gyödylliset ja wahingolliset

S i n n u t

Suomessa.

Kirjoittanut

Thorsten Renwall.

Helsingissä,
Kansanwalistus-seuran kustantama.

Helsingissä,

Suomalaisen Kirjallisuuden-Seuran kirjapainossa, 1896.

E s i p u h e.

Kirjoittaesjaan teosta, joka täten annetaan yleisön käsiin, on tekijä kauan epäroiden punninnut millä tavoin parhaiten voisi tehdä selkoa hyödyllisistä ja vahingollisista linnuistamme, jättämättä pois jonkun tahi joitakuita tärkeitä asianhaaroja. Whidoin on kirjottaja kuitenkin huomannut parhaaksi wain lyhytkäsihydessä mainita sekä ruoaksi kelpaawat lintulajit, että nekin lajit, joiden hyödyllisyydestä tai vahingollisuudesta yleisöllä on ylipäänsä oikea käsitys. Sitä vastoin on täydellisemmin käsitelty lajeja, joiden taloudellisesta merkityksestä, kirjottajan mielestä waltitsee tawalla tai toisella wäärä käsitys niiden kansalaistemme keskuudessa, joihin lintujen toiminta etukädesiä koskee, nimittäin maanwiljelididen. Samoin käsitellään myöskin perinpohjaisemmin niiden hyödyllisten lintujen elämää ja toimintaa, jotka saadaan pesimään keinotekosiin pesiin eli n. s. pesimisponnttöihin. Eri tyisessä luvussa puhutaan sitte näiden pesimisponnttöjen walmistamisesta ja ylöspanosta y. m. pääasiallisesti Holmgrenin mukaan.

Tämmöinen on muutamien sanoin työn suunnitelma.

Mitä muuten sisältöön tulee on kirjottaja, misjä oma kokemus ei ole riittänyt, nojautunut etewien linnuntuntijain, esim. Brehmin, Holmgrenin, v. Wrightin, Palménin y. m. lausuntoihin.

Lintulajien latinalaiset nimet owat A. J. Melan „Suomen luuranokiset“ nimisen teoksen mukaan.

Mitä taas lahtojakoon tulee on mainittawa että kirjottaja, tohtori J. E. W. Boas'in mukaan (seuraten hänen „Lærebog i Zoologien“ Kjøbenhavn 1888), on yhdistänyt kyyhkyslinnut ja kirskulinnut samaksi lahtoksi.

Kirjottaja ymmärtää hyvin, että sekä aineen käsittelyminen, että työn suunnittelyminenkin voi antaa aihetta muistutuksiin, mutta jos hänelle vain onnistuu entistä enemmän kääntää yleisön huomio hyödyllisiin lintuihimme, on tämän kirjasen tarkoitus saavutettu.

Teijä.

Maan päällä asuwien, noin 10,000 nousewien lintu-
lajien joukossa on useampia, jotka ihmisille ovat hywin-
kin tärkeitä. Tässä suhteessa voi erottaa kahdellaisia lintuja:
hyödyllisiä ja wahingollisia.

Hyödyllisten lintujen ihmisille tekemä hyöty on use-
ammassa tapauksissa wälillistä laatua, ne kun häwittävät
sellaisia haitallisia eläimiä, jotka wahingoittaen ja häwittäen
tuhoawat kaswullisuutta wainioilla, niityillä ja metsissä.
Rikkaruohoja noukkimalla tekevät wain muutamit harwat
lajit suoraan hyötyä ihmiselle. Näiden lajien ohessa on
taas toisia, joiden liha on warsin hywänmakuisista; toisilla
taas on hienot ja pehmeät höyhenet tahi kauniin wäriset
sulat, jonka kautta nämä tavallaan owat ihmiselle suorana-
iseksi hyödyksi, j. n. e.

Sitä paitsi on olemassa sellaisia lajeja, jotka owat
ihmiselle osaksi hyödyllisiä, osaksi wahingollisia, waikei wielä
warmuudella tiedetä mikä puoli heidän toiminnastaan pää-
see voitolle, ja wielä sellaisiakin, jotka elävät eläimistä,
jotka tuntuwat olewan ilman sanottawaa merkitystä ihmisen
taloudelle. Nämä linnut owat ihmiselle wähemmän tärkeitä.

Näiden hyödyllisten ja wahingollisten lintujen toi-
minnan selwittämiseksi mainitsen muutamia esimerkkiä.

Reski-Afrikassa elää warielintujen heimoon kuuluwa,
jotakuinkin laulurastaan kokoinen lintu, jota sanotaan „ma-
donnokkijaksi“. Tämä lintu seuraa milloin näillä tienoilla
ajustawia suuria puhwelihärkä- tai elehwanttilaumoja, mil-
loin yksinään elelewiä sarwikuonoja, milloin taas keshjä ka-
meleja. Raitille näille eläimille on tämä lintu suureksi siuna-

uikseksi. Afrikan pahtawan kuumassa ilmanalassa on tietysti paljo suuremmissa määrässä kuin meillä jos jonkinmoisia paarmoja ja kärpäsiä, jotka ovat suureksi rasitukseksi imettäväsille eläimille. Juuri näitä werenhimoisia kassi-siipisiä käyttävät madonnokkijat yksinomaan ravintonaan. Niinkuin jokainen luultavasti tietää, on meidänkin maassamme sellaisia paarmoja, jotka panewat munansa raawastarjan nahan alle ja näistä munista syntyhy toukkia, jotka elävät eläimien nahan alla ja muodostawat nuo paineentapaiset pahkurat, joita usein näkee raawaiden selässä ja kupeissa. Samantapaisia paarmoja on Afrikassafin ja juuri näiden toukkia mainitsemme madonnokkija warsin taitavasti wetää esiin piilopaikoistaan, jonka kautta willi-eläimet, joiden seurassa mainittu lintu etupäässä oleksii, pääsewät suurista ja tustaa tuottawista waiwoista. Esteettömästi saa tämä lintu sentähden wapaasti liikkua äkäisen ja hurjaluontoisen afrikalaisen puhwelihärän ruumiilla ja harras ystävyyhy wallitseekin madonnokkijan ja tämän suuren nelijalkaisen välillä. Lähestywhän wihollisen huomaa lintu heti ja päästää silloin kimakan warotushuudon. Ystäväh puolestaan hymärtäh heti mitä huuto merkitsee ja ennentkuin metsästäjä woi edes ajatella ampumista, tai leopaardi, Afrikan tiikeri, hypähdystäh, pakenee puhweli jo tähttä laukkaa kaukana aawikolla.

Afrikassa on tawattoman runsaasti myrkyllisiä käärmeitä, jotka owat sekä ihmisille että eläimille kauhuksi. Niiden ihmisten luku, jotka siellä vuosittain kowia tustia kärsien kuolewat käärmeiden pistoksista, nousee warmaanakin tuhansiin ja yhtäh warmaa on, että tämä luku olisi wieläh paljo suurempikin, jos ei ihmisellä olisi ystäväh, jonka yksinomaisena toimena on kaikellaisten, sekä myrkyllisten että myrkyttömien käärmeiden häwittäminen. Tämä Afrikan weraton aarre on petolintu „sihteeri“ nimeltään, jonka elämästä luonnontutkia Levailant muun muassa lausuu seuraawasti: „Lintu rohkenee mennäh waarallisimpienkin käär-

meiden kimppuun ja niiden paetessa ajaa se niitä takaa sel-
laisella nopeudella, että näyttää ikäänkuin se pitkin maata
liitäen liikkuisi eteenpäin. Kun se sitte on saavuttanut kää-
meen ja tämä tekee vastarintaa, ja kähisten ja puhisten
puhaltaa niskansa paksuksi, lemittää lintu toisen siipensä,
pitää sen kilpenä jalkojensa suojana, lyöä siipasee toisella

Sihteerilintu.

päälesyöfisywää käärmettä, hypähtelee edestakaisin ja tekee
mitä omituisimpia liikkeitä. Toiseen siipensä se sallii kää-
meen yhä pistelewän ja siten lannistaa se wihollisensa woi-
mat, toisella taas se lyömistään lyö sen tuperruksiin, wis-
telee sitä ilmaan nokallaan, purasee sen niskan rikki, repii
sen palasiksi ja syö sen wihdoin suuhunsa joko kokonaan tahi
palapalalta.

Sundasaarilla, pitkin Bengalin lahden itäistä rannikkoa, Ceylonilla, Siamissa, Cochiniassa ja Kiinan lähellä olevissa seuduissa on pääskyslaji, jota sanotaan salanganiksi. Nämä linnut rakentavat pesänsä jyrkimille kallioille tahti vuorenruttoihin, joihin on mitä vaikein pääsy. Pesän kehä on tehty omituisesta harmahtavan valkoisesta aineesta, mutta kauan oltiin epätietoisia siitä, mitä tämä aine oikeastaan oli. Nykyjään on kuitenkin saatu selville, etenkä luonnontutkija Lamourauxin kautta, että rakennusaineena on käytetty erästä meressä kasvavaa lewäkasvia,

Salangani (*Collocalia esculenta*).

jonka linnut ensin nielewät ja sitten ylenantawät sylen ja ruuanfulatusnesteiden kostuttamana. Tämä sekotus kowettuu äkkiä ilmassa, jonka tähden se joweltuu mainion hywin näille linnuille pesän rakennusaineksi. Näitä pesiä, jotka ulkomuodolleen owat aiwan meidän pääskyspesiemme näköisiä, käytetään Kiinassa ruokana,

pidetäänpä vielä parhaimpana herkkunakin, jonkatähden niistä maksetaan suuret summat. Warjin hywät tulot saakin sentähden henkilö, jonka maalla asustaa salangani-siirtokunta. Luonnontutkia Pouchet mainitsee että eräskin henkilö, joka Jawassa omisti tällaisen pääskysrotkon, pesiä myymällä vuosittain sai päälle 50,000 hollandin guldenin (noin 100,000 suomen markan) tulot.

Wieläkin omituisemmalla tavalla on hunajakäki ihmiselle hyödyksi. Lintu elää Afrikassa, jossa se on lewinnyt eteläisimmästä niemikkeestä aina 16° saakka pohjoisessa. Ulkomuodolleen on hunajakäki meidän tawallisen kotiwarpun

femme näköinen eikä siis missään suhteessa näytä merkittävästi, mutta sen elämäntavat ovat sitä omituisempia. Lintu näet alituisen etsiskelee villimehiläisten pesiä, sillä se on erittäin mieltynyt hunajaan. Mutta löydettyään pesän, tähtyy sen vastaiseksi jättää se rauhaan, sillä samaten kuin linnut yleensä on sekin hyvin arka mehiläisten pistoille. Hunajakäki ei siltä unohda pesää, se lähtee vain hakemaan väkewämpää apulaista, sellaista, joka samaten kuin lintu itsekin on hunajaan suuresti mieltynyt. Tämä apulainen on — ihminen. Niin pian kuin lintu tapaa ihmisen näyttää se hyvin lewottomalta ja kokee houkuttelemalla ja huutamalla wetää huomion puoleensa. Jos ihminen hymärtää mitä lintu tarkottaa, tarvitsee hänen vain seurata sitä ja voi olla aiwan warma siitä että hunajakäki ehkä houkutellen ja huudellen wie seuraajansa suoraan mehiläispesälle. Afrikassa on tullut tawaksi antaa linnulle pallkioiksi ne mesikennot, joissa poikaset ovat valmistumaisillaan ja jotka hunajakäestä ovat erinomaisia makupaloja.

Uudessa Seelannissa tapaa vieläkin papukaijan, jota sanotaan nestorppapukaijaksi. Kun europalaiset ensin asettuivat saarelle asumaan, oli tämä lintu warsin yleinen ja se käytti ravintonaan kukkien mettä, hyönteisiä, hedelmiä ja marjoja. Mutta europalaiset toivat maahan mukanaan kotieläimiä ja muiden muassa lampaita. Jonkun ajan kuluttua huomattiin ikävä muutos nestorppapukaijan elämäntavoissa. Ensin se halukkaasti alkoi nokkia kuivamaan pantuja lammasnahkoja ja warastella suolattavaksi esille pantuja lihapalasia. Makuun päästyään alkoi se pian hätyhtellä eläviäkin lampaita. Terävällä ja wahwalla nokkallaan nokki se reian lampaan selkään aina munuaisiin saakka, joihin se oli erittäin mieltynyt. Heikko ja tuhma lammasraukka ei millään keinoin woinut tarkottaa tätä kiusaajaansa. Lintua ruwettiin sitte wainoomaan niin innokkaasti, että se nykyään on melkein sukupuuttoon häwinnyt.

Miltei yhjinomaan Molukeilla eli Rhytisaarilla kas-
 waa maustimena tunnettu muskottipähkinä. Kun alanko-
 maalaiset 1700-luvulla weiwät nämä saaret portugalilai-
 silta, päättivät he sallia muskotin wiljelystä wain parilla
 pienellä Moluffisaarella. Siten luuliwat näet mieliään
 myhötien woivanja nostaa tämän halutun maustimen hintaa.
 Niin tapahtuikin. Waikkei näihin saakka wielä milloinkaan
 oltu saatu muskottipuuta kehittymään muskottipähkinästä,
 antoiwat alankomaalaiset joka tapauksessa warowaisuuden

Nestor papukaija (*Nestor meridionalis*).

ilmeistä kaikkialla. Missä nuo oliwat kotoisin? Alanko-
 maalaiset luuliwat aluksi tätä salakuljetuksen seuraukseksi,
 mutta wihdoin keksittiin todellinen syy. Molukeilla elää,
 näet, n. s. muskottikyhyhkyneen ja tämä oli kauan ollut
 kiusaksi asukkaille, koska se söi muskottipähkinöitä. Nytpä
 huomattiin että muskottipähkinä, jota näihin saakka wilje-
 lyksen kautta ei saatu itämään, iti warsin helposti kuljet-
 tuaan muskottikyhyhkyneen ruuansulattimien läpi ja että luonto
 oli määrännyt juuri tämän linnun muskottipuun lewittä-
 jäksi. Alankomaalaiset oli pakko heittää häwitämisaitensa

wuoksi muskottipähki-
 näin useampia kuu-
 kausia olla kalkkive-
 desä, ja sen jälkeen
 kowassa kuumuudessa,
 jotta niiden itäwäi-
 syys häwiäisi ennen
 kuin joutuivat kaup-
 paan. Nytpä luuli-
 wat onnistuneensa ai-
 keissaan, mutta miten
 käwikään! Niillä Mo-
 luffisaarilla, joissa
 puut oli perinpohjin
 hämitetty, alkoi pian
 kyllä muskottivesoja

fiikseen ja muskottipähkinä lewiisi samalla tavoin kuin ennenkin luonnollisessa kotimaassaan.

Useimmat niinkutsutut pikkulinnut maassamme ovat — niinkun tuonnempaan tulemme näkemään — hyödyksi ihmiselle. Ne harvat, jotka tekewät wahinkoa, eivät ole suuremmasta taloudellisesta merkityksestä. Toisin on esim. Amerikassa. Siellä tekee pieni, peippo-sintuihin kuuluwa, guttarama niminen lintu tuhoaan Etelä-Amerikan ja etenkin Brasilian orangi-, banani- ja guave-istutuksissa ja wielä pahemmin tuhoaa Pohjois-Amerikassa eräs toinen niinkään peippo-siin kuuluwa lintu sikäläisiä riisivainoita.

Mainittuamme nämä esimerkit ulkomaan lintumaailmasta, ryhdymme nyt kotimaiisiin lintuihin. Näistä tulemme laajemmin käsittelemään 1:o ne hyödylliset lajit, jotka saadaan pesimään keinotekoisiiin pesiin, ja 2:o ne lintulajit, joiden hyödyistä tai wahingollisuudesta on olemassa wäärät käsitukset suuremmissa tai vähemmässä määrässä.

Woimme jakaa linnut kolmeen suureen ryhmään aina sen mukaan kuinka kehittyneitä pojat syntyisjään ovat. Tästä, näet, kaikkien lintujen elämä ja toiminta suureksi osaksi rippuu määrättyinä vuoden aikana. Niinpä esim. täytyy lintujen, joiden pojat syntyvät fokeina, alastomina ja awuttomina, rakentaa lämpimiä ja pehmeitä pesiä, tahi muulla tavoin hankkia niille tarpeellista suojaa, esim. outoissa puissa tai kannoissa. Siitä seuraa että näiden lintujen, kaiken aikaa kun pojat ovat pesässä, täytyy etsiä ruokansa wain pesän läheisyydessä olewalta alueelta. Ne linnut sitawastoin, joiden pojat syntyvät untuwapeitteisinä ja näkewinä sekä heti woivat liikkua ja juoksennella, eivät tarvitse yhtä taidokkaasti rakennettuja pesiä, waan maakuoppakin antaa niille riittävän suojan. Ja koska poikaset heti woivat seurata emäänsä ruoanhakuun, woi tämä pesimisenkin aikana liikkua laajemmalla alalla kuin edelliseen ryhmään kuuluwat linnut.

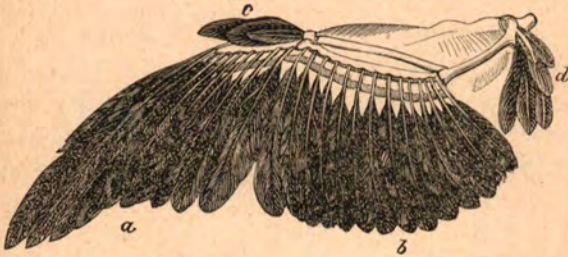
I.

Ensimmäiseen ryhmään panemme kaikki ne linnut, joiden poikaset munasta päästyään ovat sokeita, alastomia ja avuttomia ja joita vanhemmat höttävät pesänsään aina siihen saakka kunnes oppivat lentämään. — Useimmiten on niillä oma pesä, jonka itse ovat rakentaneet onttoihin puihin, kiwiraunioihin, puupinoihin j. n. e. tahi kiinnittäneet puiden oksahantoon tahi tehneet maahan. Pesät rakennetaan juurista, ruohonkorjista, warwuiista, sammalista, y. m. ja sisäpuolelle pannaan pehmitykseksi höyheniä, karvoja, willoja, katajanhawuja j. n. e. Ulkomuodolleen woi pesä olla hywin erilainen. Puiden oksahankaan kiinnitetty pesät ovat huolellisesti, usein todella taidokkaastikin eri aineista punottuja ja muodolleen tawallisesti kuppimaisia, harvemmin kulkaron muotoisia, (niinkuin esim. pyrstötiäisen ja kuhankeittäjän). Maassa pesiwät lintulajit rakentawat enimmäkseen myöskin kuppimaisia pesiä. Näiden joukossa on kuitenkin sellaijakin, joiden pesä on muodolleen palleromainen ja warsin taidokkaasti tehty, (niinkuin esim. kostikaran ja penkaloisen); tdiset taas rakentawat uunimaisia pesiä, joissa on kupeessa suurenpuoleinen aukko, (niinkuin esim. tynnyrilintu ja uunilintu). Yksinkertaisemmin rakennettuja pesiä tekewät ne linnut, jotka pesiwät ontoissa puissa, kiwiraunioissa, rakennuksien nurkissa, puupinoissa j. n. e. Näiden lajien pesät ovat enemmän tai vähemmän huolettomasti kokoontyhätyt ruohonkorjista, juurista y. m. ja munien aluksena on höyheniä, jousia, niiniä ja muita

pehmeitä aineita. — Kuuluu tähän osastoon kuitenkin sellaisiakin lintuja, jotka eivät rakenna pesiä minkäänlaisia, niistä vain yksi laji (kehrääjä) pesii maahan, toiset taas (käenpiika ja tikat) sitä vastoin onttoihin puihin. Yksi ainoa lintu (täki) panee munansa toisten lintujen pesiin.

Ensimmäiseen alaosaan kuuluvat laululinnut, kiipijät ja kirskulinnut.

Jos näistä ensin otamme puheeksi laululinnut, niin kuuluu tähän suureen ryhmään miltei kaikki meidän n. s.

Linnunsiipi.

a) käsisulvat, b) kynnänsulvat, c) peukalonsulvat, d) olkasulvat,

pikkulinnut sekä muutamia keskikokoisia, vieläpä muutamia suuriaakin lajeja, esim. eräät wariskintuihin kuuluvat.

Niin erilaisilta kun nämä linnut ensi silmäyksellä näyttävätkin on niillä kaikilla yhteisesti seuraavat tärkeät tuntomerkit: Kankeita kynnänsulkia, jotka yhdesessä käsisulkien kanssa muodostavat warsinaisen siiven, peittää ainoastaan yksi rivi suurempia sulkia eli n. s. „peitinhöyhenet“. Nämä eivät milloinkaan ulotu yli kynnänsulkien puolta pituutta. Siivenpeittäjien päällä on fitte useampia riviä pieniä, pehmeitä höyheniä. Näiden lintujen jalvoja sanotaan istumajaloiksi, s. o. niissä on neljä warwasta, joista kolme warwasta kääntyy eteen

päin ja yksi hywin kehittynyt taaksepäin; kaikki warpaat lähtewät samalta tasalta. Tähän kuuluvat linnut rakentawat pesänsä puiden oksille, onttoihin puihin tahi maahan.

Ken tahansa voi kesäisin lehtimetisiamme tavata linnun, joka on yleisin rastaiden heimossa nimittäin räkätti-rastaan; sen tuntee ikävästä räkättävästä äänestään ja seurallisuudestaan, jonka etenkin pesimisen aikaan huomaa. Samalla alueella voimme näet, tavata niiden pesiä kymmenittäin warjin lähellä toisiaan, vieläpä toisinaan monta pesiä samassa puussa. Ne muodostawat silloin niin sanotun siirtokunnan. Räkättirastas on yleinen koko Suomessa, aina Lapinmaan rajoille saakka. Vieläkin pohjoisempuna Lapin rajojen sisäpuolella tapaa toisen, meillä hywin yleisen rastaan, nimittäin laulurastaan (*Turdus musicus*), jonka surunvoittoinen, ihana laulu elähyttää syntän wakawia kuusimetisiamme ja kolkoja petäjäkankaitamme. Yhtä laajalle lewinnyt kuin laulurastaskin, on suurin rastaistamme, roso-rastas tai kulorastas (*Turdus viscivorus*), joka elää hawuja sekametisissä, mutta on kaikilla joksiekin harwinainen. Suomenlahden kalliorantamilta etelässä aina Väärmeren rannikoille saakka, siis koko maassamme tapaa rastaistamme pienimmän, punasiipirastaan, (*Turdus iliacus*) joka samaten kuin laulurastaskin oleskelee hawumetisissä. Etelämpänä on tämä rastas harwinaisempi, mutta pohjoisempuna on se kaikista rastaista yleisin. Vielä on maassamme kaksi warjin harwinaista rastaslajia, toinen musta eli mustan harmaa mustarastas (*Turdus merula*) etelämissä ja toinen, niin ikään musta, waltosepelskaulainen sepelrastas (*Turdus torquatus*) pohjoisimmissa osissa maataamme. — Kaikki nämä rastaslajit owat hyödyllisiä lintuja, jotka kesäisin eläwät hyönteisillä, madoilla, simpukoilla y. m. Syksyllä woivat rastaat kuitenkin tehdä wahinkoa syömällä puu-

tarhoista hedelmiä ja marjoja. Talweksi muuttawat ylipäänsä kaikki rastaat maasta.

Rastaiden heimoon kuuluu myöskin mustahko, walkearintainen, omituinen koskikara (*Hydrobata cinclus*) joka kesällä elää Lapinmaalla tunturipurojen luona, mutta talweksi muuttaa Keski- ja Etelä-Suomeen. Wesilinnun lailla heittäytyy se kuohuviin ja kylmiin aaltoihin, sillä se elää wesihyönteisistä, joita se talwisinkin etsiskelee koskista ja sellaisista wirtapairoista, joissa wesi kylmänäkin vuoden aikana pysyy sulana. Näin omituisella, kaikkien muiden pikkulintusten elämän tawoista eriäwällä tawalla, etsii koskikara ruokansa. Jos tästä linnusta siis ei ole suuresti hyötyä ihmiselle, niin ei siitä ole wahinkoakaan.

Yllämainittuja lintuja hyödyllisempi ihmiselle on

Leppälintu (*Luscinia phoenicurus*).

Lepp'lintu, Leppäkerttu, Punapyrstö, Loukkisatamelinen (Muonio).

Nimensä on lintu saanut punaisen wärinsä tähden, joka on samallainen kuin se, mikä saadaan lepänfuorista.

Koiras: päänlaki ja selkä tuhlaharmaat; otsa ja kapea juowa kulmilla walkeat; nokan tywi, posket ja kulkku mustat; rinta ja yläperä ruskeanpunaiset; watsa walkea; pyrstö ruskean punainen, paitti kaffi keskimmäistä sulkaa ruskeat; nokka ja jalat mustanpuoleiset.

Naaras on hywin toisennäköinen kuin uros. Päältä ruskeanharmaa; kulkku waaleanharmaa; eturinta kellertävän harmaa; watsa walkea; yläperä ja pyrstö samallaiset kuin uroksella.

Pojat, joissa on waaleita täpliä, tuntee helposti ruskeanpunaisista pyrstöjulistaan.

Munat, 5—9, ovat wärikkään siniwihreät, enemmäseen ylisväriset, toisinaan ruskean täpläiset.

Leppälintu on maamme yleisimpiä pikkulintuja. Kesäisin se on lewinnyt Etelä-Suomesta aina Lapin Muonioon ja Utsjoelle saakka. Leppälintu elää sekä lähellä ihmisasuntoja, että kaukaisissa havu- ja lehtimetsissä. Tiheitä havumetsiä se kuitenkin tuntuu karttawan, waikka toisinaan sellaisissakin kuulee sen tuttujen äänien soiwan. Lehtimetsä se joka tapauksessa on leppälinnun mieleisin olopaikka. Re-

wäiſin warmaanſin aina tapaat leppälinnun tällaiſeſſa metsäſſä, etenkin jos ſiinä on pieniä aukeita heinikkopaiſſoja, joisſa kasvaa enemmän tai vähemmän tiheitä pajupehkoja. Myöhemmin kewäällä ſiirtyy ſe näiltä aukeilta paiſſoilta lehtimetsään, johon rakentaa peſänsä.

Leppälintu on liikkua- ja wilkkaſluontoinen, mutta ſamalla warſin arka lintu, joka etenkin poikaſet fuorittuaan kaiſet päiwää on hyönteis-ten ajosſa. Silloin ſe tuſkin enſinkään malttaa liwertää warſin miellyttävää, mutta hieman ſurunwoittois- ta lauluaan, jota kewäällä alituiſeen ſaa kuulla.

a) Leppälintu (*Luscinia phoeniceus*) b) Punarintafatakielinen (*Luscinia rubecula*).

Kewätlaulu onkin muuttunut wiheltäväkſi, vähemmän kauniikſi, hermostuneille ihmisille ſuoraan waſtenmieliſekſi tutsuäänekſi, tämän tapaiſekſi: hu=it, hu=it; hu=it, hu=it, kekech, kekech, jota ſe heti alkaa ratkuttaa, kun wain näkee jotain outoa. Se on näet tavattoman arka pojistaan ja niiden tähden pelkää kaiſſia.

Leppälintu elää yksinomaan hyönteisillä, joita ſe pyhittää ſekä ilmaſta että maasta ja tämän kautta on ſe warſin ſuurekſi hyödykſi.

Maafeu- dulla kaiſſialla on leppälintu kanſalle hywinkin tuttu, ſillä ſekä laulunſa että etenkin uroksen korean höyhenpuwun kautta on ſe wetännyt huomion puoleenſa ja on tullut warſin mieleiſekſi keſäwieraakſi. Talwekſi muuttaa ſe Pohjois- ja Keſki-Afrikaan ja Intiaan.

Peſänsä rakentaa leppälintu enemmäkſeen onttoihin puihin ja rakennuſten nurkkiin, toisinaan myöſkin kiwiaitoihin, kallionhalfeamiin, puupinoihin y. m. Peſä on jotakuin

huolettomasti koonkhyhätty oljen- ja ruohonkorvista, juurista y. m. Sisustana on runsaasti jouhia ja untuvia.

Paitfi leppälintua on maasjamme muitakin samaan sukuun kuuluvia lajia, kaikki tunnettuja laulunsa takia. Etewin kaikista on laulajamme Karjalan kankahilla, satakielinen (*Luscinia philomela*) jonka koruttoman harmaan höyhenpuvun alla piilee laululintusten kuningas. Vielä kuuluu tähän kaunis ja miellyttävä punarinta-satakielinen (*Luscinia rubecula*) jonka huilunääniä ja liwerryksiä kuulee Etelä-Suomen harvumetsissä waloisina, lämpiminä kesäpäinä vielä senkin jälkeen, kun kaikki muut laulajat jo ovat lähteneet levolle. Jos käy kesällä Lapissa tai Pohjois-Suomessa, woi olla warma siitä, että siellä purojen ja jokien warfilla kaswawissa pensaikeissa tapaa vielä erään tähän sukuun kuuluvan linnun, joka höyhenpukuunsa nähden on mitä kauniin koko maasjamme, wilkkaan ja iloluontoisen sinirintasatakielisen (*Luscinia suesica*). Kawattoman miellyttävällä laulullaan elähyttää tämä synkkien metsien ja erämaiden lemmeikki niitä autioita seutuwia, jotka se on ottanut asuin-paikoikseen. — Kaikki nämä linnut eläwät hyönteisillä ja ovat sentähden wain hyödyksi ihmiselle. — Se waan on ikäwää, ettei hän asuntojensa läheisyydessä saa wiihtymään kahta wiimeksi mainittua lintua, sillä molemmat ja etenkin sinirintasatakielinen, ovat warfinaisia erämaantiluja. Satakielisen sitä wastoin saa paremmin taltumaan, jos näet istuttaa tiheitä ja suuria pensaikeja ja pehkoja ja, jos mahdollista, antaa alarapiseiden lehtien olla paikoillaan maassa. Mustialan maanwiljelysopistossa, jossa on laajalta pensasistutuksia, on siten saatu satakielinen pejimäänkin. — Kaikki nämä linnut ovat muuttolintuja.

Yhteydessä yllämainitun linturyhmän kanssa mainittakoon taskut, joita maasjamme on kaiki lajia, pensastasku ja

kiwitasku. Mustapostinen ruosteharmaan ja mustankirjava pensastasku (*Saxicola rubetra*) on yleinen koko maassa ja oleskelee, niinkuin jo nimikin ilmaisee, pensastomailla, jossa se elää hyönteisistä. Jos liikut sellaisilla paikkakunnilla, saat varmaankin nähdä pensastaskun. Joka kesällä hevosella kulkee maantietä myöten pensaita kaswawien seutujen läpi, on varmaankin huomannut pienen linnun, joka pitkät matkat seuraa matkustawaista. Se lennähtää aina hiukan edelle ja aidalla odottelee hevosta. Ja kun on kohdalle saavuttu, häviää se äkkiä, on näkymättömissä hetkisen ja ilmestyy taas aidalle hiukan tuonnempana. Tämä lintu se juuri on pensastasku. Toinen meikäläinen tasku on

Kiwitasku (*Saxicola oenanthe*).

Kiwisnakkuri; Raunioruntti; Hiistakki; Taff'hiitta; Rauniorutscha; Siakki; Rauniorastas; Sitasku. Kätkirastis (Lapisja).

Nimensä on lintu saanut kansalta osaksi oloaikkinsa, osaksi kutsuäänenensä mukaan.

Koiras: Päältä waalean tuhkaharmaa; rinta ruskeankeller-tävä; watsa, ylä perä ja otsa walkea; siivet ja posket mustat; poikki filmän kulkee leveä musta nauha.

Naaras: Wärät sekawampia, enemmän punerwan tuhkaharmaa; siivet ja posket ruskeat ja saman värinen on sein nauha, joka kulkee poikki filmien.

Poikasilla on päässä ja kaulassa pieniä, ruskeankellerwiä täpliä sekä rinnalla tummia poikkiwiivoja ja täpliä.

Munat, 5—9, owat hywin waalean siniwihreät, ykswäriset. Kuitenkin woivat tämän linnun munat, samaten kuin leppälinnunkin, joskus olla ruskeantäpläiset.

Linnun pituus on noin 16 sm. josta pyrstön osalle tulee 6 sm.

Samaten kuin edellinen laji on kiwitasukin muutto-lintu. Kesällä se on yleinen koko maassamme aina eteläisimmästä saaristosta Jäämeren rannikoille saakka.

Mitä kiwisempi ja vuorisempi seutu on, sitä runsaammin on siellä näitä lintuja. Koska ihminen, tekemällä kiwiaitoja — etenkin kiwickomaiden ympärille — ja raken-

nuffien perustuksia välillisesti on valmistanut kiwitaskulle sopivia paikkoja pesän rakennusta warten, on tämä ruvennutkin ihmisen sekä wiljelyksen seuraajaksi. Wiljelyksen läheisyydessä on lintu sitä paitsi paremmassa suojassa wihollisilta ja löytää runsaammin rawintoa. Käytökseltään on se kuitenkin niinkuin erämaanlappi ainakin, on näet, ihmistenkin läheisyydessä asuessaan yhtä arka kuin eläisjään kaukana jylhän erämaan kolkoissa kiwiraunioissa ja louhikoissa.

Uroksen laulu kewäällä wetää puoleensa jokaisen luonnonhystävän huomion. Tosin nuo liwerrykset eiwät ole warsin kauniita, sillä niitä on wain muutama säe sekasin kutsuja sora-äänien kanssa. Mutta nuo säweleensä se laulaa liwertää kiireimmän kautta, ikäänkuin tahtoisi se mitä pikemmin jouduttaa kewätkauluaan loppuun, jotta sitte taas pääsisi alkamaan sitä uudestaan. Laulaissaan lintu tawallisesti nousee kaaressa ilmaan ja pitää silloin mustan pyrstönsä wihkaimen tapaan lewitettyinä. Hetkisen kuluttua istahtaa se taas samalle kiewelle tahi kallionkielekkeelle, mutta tuota pikaa tekee se saman tempun uudestaan. Kun sitte urokset wihdoinkin owat saancet kulin naaraksansa, etsiwät parit itselleen pesäpaikat ja laulu waikenee kohta kyllä kun huolenpito poikaisista alkaa.

Kiwitasku on hywinkin lewoton, wiskas, isoinen, wikkellä ja seuraa arastelewa lintu. Se ei woi silmänräpäystäkään pitää ruumistaan aiwan hiljaa. Istuissaan se kaiket aikaa nyhkyttää päätään ja lefuttaa pyrstöään, samalla kun se aina välillä liwertää tuota kauas kuuluwaa kutsumalauluaan: takk, takk, takkhi, takkhi, takk, takk. Tarckanäkoisillä silmillään huomaa kiwitasku jokaisen ilmassa lentelewän tahi maassa matelewan hyönteisen. Nuolen nopeudella kiittää se ohj-surijewan kärpäsen jälkeen; piilopaihoistaan esiintulewia kowakuorisia koppaa se taas kiinni juosten pitkin maata.

Rakenmoiset pienemmät hyönteiset, hyytyisistä alkaen aina suurimpiin kowakuorisiin saakka owat taskujen yksinomaifena ruokana, jonkatähden nämä linnut owatkin ihmisille

suureksi hyödyksi. Jos niiden suuhun silloin tällöin sattuu luisakhtamaan joku hyödyllinenkin kowakuorinen, niin se onkin ainoa wahinko, minkä ne tietävästi tekevät.

Talweksi muuttaa kivitasku Pohjois- ja Keski-Afrikaan ja Pohjois-Intiaan.

Niin kuin jo mainittiin, rakentaa se pesänsä pääasiassa kivi- ja kivitaskuihin, kivi- ja kivitaskuihin, rakennusten kivi- ja kivitaskuihin y. m. sellaisiin paikkoihin, mutta toisinaan, vaikka ei usein, löytää sen pesän turvekasoista, puupinoista, rakennusten nurkista, ontoista puista j. n. e. Pesä, joka on peräti huolimattomasti kokoon kytetty, on ulkopuolelta tehty karkeammista ja hienommista ruohonkorjista ja sammalista. Tämän kuoren sisäpuolella on kerros hienompia juuria. Munien alla on aina untuvia, joulia, willoja y. m.

Sawumetsiemme suurimpia hywäntekijöitä on pieni harmahtawanwihreä, keltasenfimalstelewasta päätöhyhdöstään helposti tunnettu hippiäinen (*Regulus cristatus*). Kofonsa puolesta on se pienin linnuistamme. Elämäntapoihin ja hyödyllisyhyteen nähden on se pääasiassa tiiisten kaltainen, joista tuonnempana tulemme puhumaan. Hippiäinen ei kuitenkaan tiiisten tavoin tee pesänsä ontoihin puihin ja kantoihin, vaan rakentaa sen rippumaan kuusen oksahankaan. Se on warsin taidokkaasti rakennettu ja on ulkomuodolleen pienen, hawenista ja naawoista tehdyn pallon näköinen.

Ohtä wähän kuin hippiäistä voi ihminen ripustamalla keinotekoisia linnunpesiä houkutella naapuristonsa noita kauniita, hyödyllisiä ja miellyttäviä **ferttuja**, sillä nämä tekevät pesänsä joko maahan tai pienempiin pensaisiin. Kaikissa erilaisissa metsäpaikoissa elää eri laulajia. Sawumetsässä elelee tynnyrilintu (*Phylloscopus collybita*), jonka helposti tunnettu kutsumaääni: „tzi, tzi, tuil, tuil“ sieltä yleisesti kesiäin soi wastaamme. Wänthmetsässä ja pensastoissa asuu hernekerttu (*Sylvia curruca*); tiheissä

ja laajoisja pensastoisja tapaa warmaan aina harmaa-
fertun (*Sylvia cinerea*); tiheisjä koiwikoisja taas tapaa
toijinaan laulustaan kuuluisan, harwinaisen wihreäkertun
(*Phylloperous sibilatrix*); lehtimetisjä on uunilintu
(*Phylloperous trochilus*) warjin hleininen; sitä paitfi tapaa
fiellä mitä taitawimman kaijista laulajistamme, arkaluon-
toisen, wilkkaan ja kauniin kultarinnan (*Chloropeta hip-
polais*). — Lämpiminä, kirkkaina kesäiltoina soi puutarhois-
samme, puistoisjamme ja lehdoisjamme lehtokertun (*Sylvia
hortensis*) kirkasääninen ja heleä laulu. Vieläpä on jär-
willä ja wirroillakin omat laulajansa, sillä niiden kaislaa-
kaswawilta rannoil-
ta kuuluu kesäiltoina
kaislakertun (*Calam-
moherpe schoenobæ-
nus*) omituinen, sora-
jawa ja karkea ääni.
— Kaikki nämä lin-
nut eläwät hyönteis-
fiellä, jonkatähden nii-
den merkitys luonnon
taloudeksa on suuri.
— Istuttamalla ti-
heitä ja piikkivaraisia pensaita suojaisiin ja rauhallisiin paik-
koihin on ihmisen onnistunut houkutella läheisyhteensä niitä
laululintusten lajeja, jotka elelewät pensastopaikoisja.

Uunilintu (*Phylloperous trochilus*).

Samalla tawoin kuin nämä yllämainitut linnut, owat
paarmalinnutkin ihmiselle hyödyksi.

Harmaa paarmalintu (*Muscicapa grisola*).

Harmaa kärpäsenottaja; Harmaa kärpässiappaaja; Kärwäsyyöjä.

Koiras: Päältä harmahtawa, tummat täplät päällella; alta
walkea; kaulasja ja rinnasja pitkin päin kulkewia harmahtawanrus-
keita täpliä; siivet ja pyrstö harmaanruskeat, sulkien reumat waale-
ampia; koiwet mustanruskeat.

Naaras: Wäriensä puolesta pääasiallisesti uroksen näkönen.

Pojat: vanhempien näköisiä, päältäpäin wain owat walkeatäpläisiä, josta ne helposti tunteekin.

Munat owat waalean sinivihreät tahti wihertävän waaleanharmaat; suurempia ja pienempiä punasenukseita täpliä on tiheään, finiharmaita tähtiä sekä pilkkuja harvemmassa.

Sinnun pituus on 14 sm. josta pyrstön pituus on 7 sm.

Harmaa paarmalintu on maasfamme yleisemmin tawattawia lintuja. Talwisilta olopaikoiltaan, Sijä-Afrikasta palajaa se wasta myöhään tänne pohjolaan, joten se wasta noin toukokuun viimeisinä tai kesäkuun ensimmäisinä päiwinä saa-

a) Harmaa paarmalintu (*Muscicapa grisola*). b) Mustan kirjawa paarmalintu (*Muscicapa atricapilla*).

puu Suomeen. Tuota pikaa yhtywät ne sitte pariksi, jonka jälkeen ryhdytään pesän rakennuspuuhiin. Laulajaksi ei harmaasta paarmalinusta ole. Se saa wain syntymään muutamia lyyhyitä ja heikkoja, kirskuvia ja karkeita ääniä, joita se kuitenkin wäsymättömästi yhtä mittaa ratkuttaa. Samaten on myöskin sen hieno, wiheltävä kutsu-ääni ist', ist' heikko ja mitätön wer-

raten muiden lintujen kutsumääniin. Tuskin se uros sentähden laulullaan woikaan miellyttää armastaan, waan koettaa se suosittelä sitä jonkinmoisella tanssilla, joka on jokuinkin samallaista kuin kotiwarpusen hyppy. Kuumis tikku-suorana ja siivet lerpallaan hyppelee se mielitiettynsä ympärillä, siksi kun saa tämän helthymään.

Miinkuin suhteellisesti suurista siivistäkin woi päättää on harmaa paarmalintu hywä lentäjä. Wapaaalta paikalta, puunokfalta, aidalta tai katon räystäältä kiittää se nuolen nopeudella jokaisen ohilentävän hönnteisen kimppuun, sieppaa sen helposti ja warmasti suuhunsa ja palaa sitte entiselle

paikalleen tahi sen läheisyyteen odottelemaan unta saalista. Ja kaitet päivää on se näin saaliin ppyhtihommasa. Tuskin milloinkaan lentää tulkaijee harmaa paarmalintu turhaan saaliinsa perään, sillä wain muutamien ristin rastin leijalewien perhosien näkee joskus pelastuwan sen kynsistä. Maahan tämä lintu laskeutuu wain poikkeustiloissa ja niinkään waroo se liikkumista puiden offien ja lehdistön seassa. Paarmalintu usein istuisaan ja aina pesäpaikkaa etsiessään räpyttelee siipiään tahi „leikkaa“ siivillään, josta ominaisuudesta sen helposti woi tuntea sekii, joka ei ole warsinainen lintujen tuntija.

Harmaa paarmalintu on tawattoman saaliinhimoinen ja ahuas lintu, joka päivä päiwältä suuhunsa sipaijee suuret määrät ilmassa liikkuvia hyönteisiä jos jonkinmoisia. Kaikista lentäwistä hyönteisistä jättää se rauhaan ainoastaan nuo pistimellä warustetut mehiläiset ja ampiaiset, joiden pistoille se tuntuu olewan yhtä arka kun ihmisenkin. Koska harmaa paarmalintu joka päivä tarvitsee hywinkin paljo rawintoa, woi sattua pitkällisten sateiden aikana, jolloin hyönteiset owat hitaampia ja liikkumattomia, että se saa kärsiä kowaa nälkää.

Zhmistä ei harmaa paarmalintu tunnu suurestikaan pelkääwän. Lehti- ja hawumetsistä, jotka owat sen warsinaiset olopaikat, ja joissa sitä wieläkin yleiseen tawataan, on tämä lintu, ei pakosta waan wapaachtoisesti lähenneltyt ihmisiä. Kun se joskus hyönteisiä ajaisaan sattuu tulemaan porstupiin tai huoneisiin, ei se tuosta kowinkaan hämmästy. Muut linnut sellaisissa oloissa tuon tuostakin lentää lefottawat kiinni olewaa ikkunaa kohden, mutta tämä ihan lewollisena jatkaa saaliin ajoa, jonka jälkeen se lennähtää ulos awonaisesta owesta. Sakjalainen eläintutkija Naumann mainitsee esimerkin siitä kuinka täydellisesti harmaa paarmalintu woi perehtyä ihmiseen. „Pahankurinen poika“, kertoo hän, „otti kerran pesästä wanhan naaraan ja neljä tuskin puolikaswuista poikaa ja wei ne

mukaan ja asuinhuoneeseen. Naaras oli tuskin saanut tutkittua ikkunan ja huomanneeksi ettei sitä tietä päässyt pakenemaan, kun se tyytyi kohtalonsa ja alkoi pyyhdytellä kärpäsiä ja syötellä niitä poikasilleen, jota työtä se teki niin innokkaasti, että huone tuota pikaa oli kärpäsiestä puhdas.

„Zotta ei emä poikineen tulisi nälkää kärkeen, kanto poika pienen perheen naapuritaloon; sielläkin tupa piakkoin puhdistui kärpäsiestä. Nytpä wiettiin linnut toisen naapurin asuntoon ja sieltäkin häwisiwät kärpäset sukupuuttoon. Täältä wiettiin linnut vielä kolmannen naapurin luo ja siten kulki paarmalintuperhe tuwasta tupaan kylässä, jonka asukkaat siten pääsiwät kiusallisista wieraistaan, noista wihatuiista kärpäsiestä. Minunkin kotiini tuotiin linnut wuoroonsa ja kiitollisuudesta hankin sitte niille wapauden. Runsaasta rawinnosta kaswoiwat pojat rutosti ja oppiwat pian itse ajelmaan kärpäsiä.“

Pesänsä tekee harmaa paarmalintu mitä erilaisimpiin paikkoihin, mutta paikan etsimisessä se ei osota älykkäisyyttä rahtuistakaan. Päinwastoin saa usein hämmästyä sen tyyperyyttä tässä suhteessa. Niinpä näkee sen toijinaan tekwän pesänsä räystäskouruihin, joista ensimmäinen sade sen huuhataee mukanaan, tai pyöreän pölkyn päähän, josta ensimmäinen kowempi tuulen puuska woi kiskasta sen irti. Metjisissä tekee se pesän puiden koloihin, wanhojen puiden kuorihalkkamiin, kallionrakoihin j. n. e., lähellä ihmisasuntoja taas pesii se waikka mihin ja jos kuinkakin sopimattomiin paikkoihin. Metjisissä on pesä kyhätty sammalista, naawoista, hienoista juurista y. m. ja sijustana on höyheniä, mutta ihmisasuntojen läheisyydessä käyttää lintu sitä paitfi saatawisia olewia teollisuustuotteita, niinkuin rihmoja, puuwilloja, paperia y. m. f.

Mustankirjawa paarmalintu (*Muscicapa atricapilla*).

Mustankirjawa kärpäsenottaja t. kärpässiheppaaja, Lippitiainen.

Koiras: Päättä musta; otja walkea; kummasjakin siwessä suuri walkea täplä; alta puhtaasti walkea; nokka ja jalat mustat.

Naaras: Päältä harmahtava kellanruskealla wivahduksella; otfasja ei ole walkeaa; kummasjakin siivesjä waalea poikkitäplä; alta waaleanharmaa. Syksyin owat koiras ja naaras samannäköiset.

Pojat owat täplikkäät.

Munia on 5—7, sinivihreitä, täplättömiä. Leppälinnun munista, joiden näköisiä ne hywin owat, woipi ne paraiten muodostaan erottaa. Leppälinnun munat soukistuwat näet äkkiä toiseen päähän päin, mutta mustankirjawan paarmalinnun ainoastaan wähitellen, ja usein yhtäläisesti molempiin päihin päin, joten ne tulewat enemmän tai vähemmän kääminnuotoisiksi.

Linnun pituus on noin 13 cm.

Tätä siwää lintua ei ole aina meillä ollut, sillä Linnén aikoina oli se maassamme melkein tuntematon, eikä sitä Ruotsisjakaan muualta tawattu kuin Stånesta. Täältä se kumminkin pian rupesti yhä enemmän lewiämään pohjoiseen päin, ja nykyään on se tawattawissa ylt'ympäri maassamme, aina Nuonion ja Zmanteran lappiin saakka. Pieni on se kumminkin ainoastaan Etelä-Suomessa, mutta harwenee kuta pohjoisemmaksi tullaan, niin että se Lapissa on jo sangen harwinainen.

Elintawoilleen on se hywin harmaan paarmalinnun kaltainen ja on sillä omituisuutena, samoin kuin tälläkin, räpyttää siipiään. Ahwatti kuin edellinenkin, häwittää se samalla tawalla päiwittäin suuren määrän hyönteisiä. Josko yhtäläisyydet täten käywätkin tuntuwiksi, niin eiwät erilaisuudetkaan ole wähäisiä. Kirjawa paarmalintu on arka ja warowa, oleskellen mieluummin lehtometsisjä, kaukana ihmisasunnoista. Hawumetsjä wälttää se kokonaan, luultawasti siitä syystä, että sen höyhenpuku hawumetsjässä olisi kowin silmään pistävä. Päinwastoin kuin harmaa, on kirjawa paarmalintu metsän paraimpia laulajia. Tuomen alkaessa wihannoida, wirittää se jonkun puun latwasta woimakkaat, wienosti surumieliset, soinnukkaat säweleensä. Sen kutsuääni on wieno ja lyhyt: tfit, tfit, tfit. Muuttaessa kuuluu sillä sitawastoin olewan toinen ääni, melkein kuin: tfret, tfret.

Pesänsä tekee kirjawa paarmalintu mieluinmin onttoon puuhun. Ulkomailla sanotaan sen kumminkin toisinaan pesivän muihinkin paikkoihin, niinkuin puunjuurien väliin, paksun okjan ja puunrungon käänteeseen, kattojen alle, tuule-
tustorwiin y. m. Silloin kuuluu pesä olewan miltei taidosta tekoa. Tavallisissa oloissa se kumminkin on hywin yksinfertaisesti ja mutkattomasti tehty sammalista, kasvien juurista, lahosta puusta ja niinensuiduista, jotka viime-
mainitut myös ovat munien alustana, joko yksin taikka höyhenien, karwojen y. m. kanssa sekoitettuna.

Kaiikki ne pikkulinnut, joista tähän asti on puhetta ollut, ovat joko suuremmissa tai vähemmässä määrässä hyödyllisiä ihmiselle. On niitä kuitenkin wahingollisikiin, josko ei aiwan samalla tavalla kuin ne amerikalaiset lajit, joista edellä olemme puhuneet, waan aiwan toisella lailla, kuten tulemme näkemään, kun nyt siirrymme lepinkäisiin.

Pienempi lepinkäinen (*Lanius collurio*).

Koiras: Päältäpäin tuhkanharmaa; selkä ja hartiat punaruskeat; silmäin seudun kautta kulkee leveä musta juowa; alta walkeahko; pojat mustanruskeat; siipien peitinhöyhentien ja kynnäsjuulien reunat punaruskeat; kaiikki pyrstösulat mustanjuowillaat.

Naaras: Päättä enemmän tai vähemmän ruskeahko; alta walkeahko, selvästi aaltomaisilla hienoilla poikkijuowilla kaulan, rinnan ja watsan molemmin puolin; pyrstö ruskea.

Pojat: Naaraan näköiset.

Munia on 4—6, waaleanharmaita wiheriänkeltaisnurkseilla ja tuhkanharmailla täplillä, taikka punertawanwalkean-keltaisia ruoste-
ruskeilla ja tuhkanharmailla täplillä. Täplät yhtyvät aina keskustan yläpuolella paksuudessa päässä tiheään kiehkuraan.

Linnun pituus on noin 18 sm., josta pyrstön osalle tulee 7 sm.

Lepinkäinen on paraasta päästä tawattawissa ainoastaan Etelä-Suomessa; pohjoiseen päin harwenee se niin, että sitä ei enää ole olemassa Waasan ja Zifalmen tienoilla.

Lepinkäinen asustaa paraiten viidakoissa, sekä puutarhoissa että myös luonnoniitthyjen pensainkoissa. Mieluimmin hakee se okaisia pensaita, mutta, joskeli sellaisia ole seutuilla, tyhtyy se myös muihin tiheisiin pensainkoihin. Se on rohkea, lewoton lintu. Usein istuu se, lefuttaen alinomaa pyrstöänsä, jollakin yläwämmällä paikalla, josta se helposti woipi ympäristöään silmällä pitää. Dikeastaan lepinkäinen ei ole araksi sanottawa, mutta hywin warowa se on, ja warsinkin pitää se ihmisen joka liikettä erittäin epäiltämänä. Jos lepillä sitä osottaa, syöfsee se pystysuoraan maata kohti ja lentää fitten pitkin maata, kunnes on löytännyt paikan, jossa luulee olewansa turwassa. Kotwan saapi sitä nyt turhaan etsiä, sillä se pysyy wärwähtämättä piilopaikassansa.

Lepinkäinen pyhtää etenkin hyönteisiä, joten se on hyödyksi, mutta sen ohessa on se pikkulintujen pahimpia wihollisia, tappaen ja syöden niiden poikasia. Eiwät täysikaswuiset linnutkaan aina ole turwassa sen hyökkäykfiltä, ja piiristään

Pienempi lepinkäinen (*Lanius collurio*).

karfoittaa tai tappaa se jokaisen itseänfä pienemmän linnun. Kun senwuoksi jostakin puutarhasta tai puistosta, jossa ennen kesäiseen aikaan on kofolta pikkulintuja asustanut, nämä äfkiä selittämättömällä tawalla melkein sukupuuttoon häwiwät, niin woipi pitää miltei warmana, että parisen lepinkäistä on siihen asettunut. Lepinkäinen on sentähden paikalla karfoitettava, kun sen waan huomaa sijoittuneen puistoihin tai puutarhoihin taikka muihin paikkoihin, joihin on pesimispeönttöjä pikkulinnuille pantu.

Talweksi muuttaa pienempi lepinkäinen Afrikaan, jossa se asustaa kahden puolen päiwäntasaajaa.

Lepinkäinen on maamme paraimpia „sekalaulajia“. Tällä tarkoitetaan lintua, jonka laulusja paraasta päästä kuuluu ääniä ja jävelmia, jotka se on toisilta linnuilta oppinut ja joita se nyt matkii.

Pohjois-Suomessa ja Lapissa on paikka paikoin toinen laji samaa sukua tavattavissa, nimittäin isompi lepinkäinen (*Lanius excubitor*). Tämä laji on edellistä suurempi, ollen sen pituus noin 25 sm. Söyhenpuvultaan (päältä harmaansininen; alta valkea; siivet ja pyrstö mustat; otja valkeahko; silmäinseudun kautta leveä musta juowa), on se hywin tavallisen lepinkäisen näköinen, ja samallinen on se elintavoiltaan. Suuruutensa vuoksi on isompi lepinkäinen kuitenkin vielä vaarallisempi vihollinen pikkulinnuille kuin tavallinen lepinkäinen. Moni tutkija on nähnytkin sen pyyhdyttävän pikkulintuja ja haukan tavoin kantawan saaliinsa kynsisään.

Tiaisten heimoon luetaan meillä tavattavista linnuista, paitsi warseinaisia tiaisia, myös pari harvinaisempaa lintua, peukaloinen ja puutiipijä.

Hippiäisen perästä on peukaloinen (*Anorthura troglodytes*) pienin kaikista linnuistamme. Sen tuntee helposti lyhyestä pystystä pyrstöstään, jonka kautta se on hywin vasta pesästä lähteneen linnunpojan näköinen. Se on eloisa ja villas liikenteiltään sekä aina hyvällä tuulella. „Talven tuiskuissa ja kesän tuoksuissa, sateella ja poudalla on se aina yhtä iloinen, thythyväinen ja hilpeämielinen, laulaa ja lirittää“, sanoo Holmgren. Peukaloinen on hyydyttävimpää pikkulintujamme. Alinomaan on se pyyhdyttämässä hyönteisiä, niiden koteloita ja toukkia, joita se etsii tiheimmistä pensaitoista ja jos jonkinlaisista piilopaikeista kaikkina vuoden aikoina, sillä peukaloinen ei muuta täältä pois talveksi.

Varfinaisista tiäisistä on suurin

Pakastiainen (Parus major).

Talittiainen, Talitiainen, Talitianen, Talitölkönen.

Koiras: Pää ja etupuoli kaulaa musta finerwällä kiillolla ja molemmin puolin suuri kolmikulma walkea täplä, joka peittää posket ja ohimot. Ruskassa waaleankeltainen täplä. Selkä ja hartiat ruskeanharmahtavanviheriät. Ala-osat keltaset, kaulasta, rinnan ja watsan yli käywällä mustalla juowalla. Siivet tummat winoon käywällä waaleankeltaisella poikkijuowalla. Pyrstö tumma siniharmailla reuna-sulkien ulkoreunoilla; otsan uloin osa osittain walkea. Rokka musta. Jalat lyijynharmaat.

Naaraalla eivät wärit ole täysin yhtä kirkaat kuin koiraalla.

Musta juowa on kaitaisempi ja ulottuu harwoin koko rinnan yli.

Poikain wäri on vielä vähemmän kirkas kuin naaraan. Selkä ja hartiat harmaanviheriät, posket kellahtawat; ala-osat waaleankeltaiset.

Munia on 6—14, wäritään walkeita ruskeanpunaisilla täpillä ja pisteillä.

Sinnun pituus on 13 sm., josta pyrstön osalle tule 6 sm.

Pakastiainen on yleinen Etelä- ja Keski-Suomesa. Pohjoiseen päin harwenee se harwenemistaan, mutta on kuitenkin säännöllisesti tavattawissa ainakin Duluun ja Pudasjärwelle asti. Pohjoisempänä on se satunnainen vieras.

Pakastiainen on yleisön paraiten tuntemia lintuja. Se kun asustaa täällä ympäri vuoden ja warsinkin talwisaikaan turwautuu asuttuihin paikkoihin, jossa sen moniwärinen höyhenpuku helposti pistää silmään walkeata lunta wasten, niin ei se ole woinut jäädä keltään huomaamatta.

Pakastiainen on erinomaisen utelias ja samalla saaliinhimoinen. Siitä johtuu, että se usein tekee mitä uhkarohkeimpia ja typerimpiä tekoja. Niinpä lentää se empi-mättä sitä warten asetettuihin ansoihin ja pauloihin; tunkeutuu arwelematta aittoihin y. m., missä se helposti joutuu kissan kitaan. Pakastiaista on arweltu tyhmäksi („tyhmä kuin tiainen“, sanoo sananlasku), kun se siten paanee itsensä alttiiksi silminnähtäwälle waaralle, mutta tämä

päätelmä on kumminkin väärä. Jos se näet kerta huo-
maa, että sitä warten wiritetyt ansat todellakin owat waa-
rallisia, jos siten esim. tawalliseen „tiaisloukkuun“ tiaisen
pää sattuu jäämään särwän ja kannen wäliin, niin wierii
wiikkoja, ennenkuin ainoakaan lähitienoilla oleskelewista ti-
aistista enää menee niin waaralliseen satimeen, kuinka wie-
hättäwältä makupalalta talinokare linturaukalle näyttänee-
kin talwisaikaan, jolloin sen muona on jokseenkin saantasaalilla.

Miin pieni kuin pakastiainen onkin, on se äärettömän
urhoollinen, rohkea ja riidanhaluinen. Häkissä tappaa se
jokaisen pienemmän linnun, minkä kynsiinsä saapi, siten, että
se petolinnun tawoin iskee kyntensä toisen selkään ja sitten
nokallaan muokkaa tätä, kunnes saapi hengen lähtemään.
Talwisaikaan on pakastiainen ainoa pienempi lintu, joka
uskaltaa tuolle kopealle kotiwarpuselle wastarintaa tehdä.

Saaliin saatuaan ei pakastiainen sitä paikalla syö,
waan lentää saalis nokassa toiseen paikkaan, jossa se, pitäen
saalista kynsin kiinni, ensin repii sen pieniksi paloiksi, jotka
se sitten syöpi.

Talwi on oikeastaan se wuoden aika, jolloin pakasti-
aiset enimmäkseen asustawat kartanoiden seutuwilla, sillä
kewään tullen hakee suurin osa niistä lehtoja ja wiidakkoja,
siellä pesiäkseen. Usein kuitenkin tapaa jonkun parin, joka
pesii rakennusten nurkkiin, puistoihin ja puutarhoihin. Koko
pesimisajan pysyy pakastiainen piilossa kaikessa hiljaisuus-
desssä, ja wasta syyskesäällä, kun senwuotinen hautominen
on loppuun saatettu, ja kun koko poikue kuleksii metsissä ja
puistoissa, tulewat ne taas paremmin ihmisten ilmoille.
Syksyisin lisääntywät nämä parwet toisinaan siten, että
useampia poikueita ja toisiakin tiaislajeja yhthyy samaan
joukkoon ja muodostaa n. k. tiaisparwia, jotka sitten pitkin
talwea yhdesjä kiertäwät maita mantereita. Mutta, kuten
jo edellä mainittiin, lähestyy pakastiainen talwen tullessa
mieluummin asuttuja seutuja, kuin se antautuu tiaisparwen
lewottomaan ja rauhattomaan elämään.

Kewäällä ja kesällä elää pakastiainen melkein yksinomaan hyönteisistä, niiden munista ja toukista, ja aamusta iltaan saakka on se myötäänsä ravinnon etsinnässä. Talvella tulee se sitä vastoin paremmin kaikkiruokaiseksi, tyytyen kaikkeen mitä vain eläinkunnasta irti saa. Mutta silloinkin etsii se käsilie joukon hyönteisiä, niiden koteloita ja toukkia niistä raoista ja rei'istä, joihin nämä talvipakkasta pakoon ovat piiloutuneet.

Tiaisen laulusa, jonka kewäällä ja kewätkeksellä saa kuulla, on selviä, täyteläisiä vihellyksiä: tsitzi=daa, tsitzi=daa, ja monta muuta.

Pesänsä valmistaa pakastiainen etupäässä onttoihin puihin, mutta myöskin rakennusten nurkkiin. Toisinaan kuuluu se myös löydetyn muista rei'istä, kivimureista y. m. Pesä ei ole juuri taidokkaasti tehty. Sitse runko on valmistettu olista, juurista ja sammalista. Sisäpuolelta on se verhottu karvoilla, willoilla, jousilla ja höyhenillä.

Mustatiainen (Parus ater).

Koiraan ja naaraan höyhenpuku on samannäköinen, yhdistetty harmaasta, walkeasta ja mustasta. Hömötiäisestä, jonka näköön tämä värinsä puolesta hyvin on ja jonka kanssa se usein sekoitetaan, voi sen helposti erottaa kahdesta harmahtavasta juowasta, jotka käyvät poikittain tummain siipien yli. Näitä juovia ei hömötiäisellä ensinkään ole.

Pojat ovat vanhempiensa näköiset, mutta värit näyttävät kirkkaimmilla.

Munia on 6—10, väriiltään walkeahkoja, tummanruskeilla ja keltaruskeilla täplillä ja pisteillä, etupäässä paksumman pään ympärillä.

Pituus on noin 10 sm.

Mustatiainen on pienin kaikista tiaislajeistamme ja on meillä kaikilla harvassa tavattawissa; kenties on se Etelä-Suomessa hieman yleisempi. Warmasti on se tavattu niinkin pohjoisessa, kuin Waasan ja Kuopion tienoilla.

Mustatiainen oleskelee kesällä etupäässä havumetsäissä, jossa se hyvin taitawasti kapuaa puunoksin ympärillä, ha-

kien hyönteisiä, niiden koteloita ja toukkia. Usein tapaa sen sekametsästäkin.

Mustataiisen ääni on hywin muiden tiaisten kaltaisen, mutta kun sen kerran on mieleensä merkinnyt, sanoo Holmgren, niin woipi sen sitten helposti muista erottaa. Kutsuääni on heikko sit, sit, eikä laulukkaan, jonka Holmgren on seuraavalla tavalla merkinnyt: sifi, sifi, sifi ja setydytydyti, ole kauas kuuluva.

Pejäsä tekee mustataiainen tavallisesti onttoon puuhun, mutta löytää sen myöskin (ainakin Ruotsissa) kiivimureista, vanhoista kaatuneista puurungoista, kannoista ja puunjuurien välistä. Sen ainekset ovat sammal, karvat, höyhenet j. m. j.

Sinitaiainen (*Parus coeruleus*) on äärettömän harvinainen yksin Etelä-Suomessa. Päättä on se sinertävän-harmaanvihreä; alta keltainen; posket ja otsa walkeat; pääsaki sininen; pyrstö ja siivet melkein kokonaan waaleansiniset. Vehdot, puistot ja suuremmat puutarhat ovat sen asuinpaikkoja. Tämäkin on hyödyllinen, niinkuin muutkin tiaislajit.

Hömötiainen (*Parus borealis*).

Katajatiitinen.

Koiras ja naaras ovat höyhenpuvultaan toistensa näköiset. Väri on yhdistetty harmaasta, walkeasta ja mustasta. Sisennmillä siipisulilla on leweä waaleanharmaa reuna. Siipien poikki ei käy mitään juovaa (erotukseksi mustataiisesta).

Poikain värit ovat paljon litaisemman näköiset kuin vanhain.

Munia on 8—12, väristään walkeita ruosteepunaisilla ja mansankarvaisilla täplillä ja pisteillä.

Pituus noin 12 sm.

Etelä-Suomesta Lapin rajoille asti on hömötiainen hywin yleinen, sifä Lapissa harvinaisempi, mutta on kumminkin tavattavissa ainakin Muonioon ja Rautajärvelle asti.

Hömötiainen asustaa sekä nuoremmassa hawumetsässä että sekametsässä. Warsinkin ovat suomaat sen lempipaikoja, joista sen melkein warmasti usein löytää. Etelä- ja

Keski-Suomessa on se yleisin tiaislaji, mutta pohjoiseen päin tulee sen sijaan vähitellen tuo hieman suurempi Lapin tiainen.

Rutsuäänestään: tjitji tää, tjitji tää, tää, tää erottaa sen heti muista tiaislajeista. Tää on karkea ja pitkäweteinen.

Hömötiainen on wirkku ja wilkas lintu. Näppärästi kiipeilee se puunrunkoja ja oksia pitkin. Se ei jätä tarkastamatta yhtään rakoja, ja joka toukan ja hyönteisen, minkä se leikki, wetää se armotta ulos. Kun kerran on tarkastanut hömötiaista, sen rawintoa etsiessä, silloin vasta oikein ymmärtää, minkä uskomattoman määrän wahingollisia hyönteisiä yksi ainoa sellainen lintu vuoden pitkään woipi häwittää. Hyönteisiä etsiessään on se niin innokas, että se kokonaan näyttää unhottawan kaiken muun. On sentähden mitä helpoin asia tutkia tämän linnun elintapoja silloin, kun se ruokaansa hakee; sillä siihen ei tarwitse muuta, kuin on wain hiljaa ja aloillansa. Silloin tulee se hiljoiksenja wiferrellen hywinkin lähelle katsojaa. Niin kauwan kun hyönteisiä on saatavissa, owat ne hömötiaisen ainoana rawintona, ja niinkauan se hylkii kaiken muun. Wasta kun talwi estää sen näitä saamasta, tähtyy sen tyhtyä muuhun muonaan. Marjain ja siementen sanotaan silloin olewan sillä päärawintoaineina.

Hömötiaisen pesä, jonka se tekee onttoon puuhun tai kantoon, on samallinen kuin muidenkin tiaisten.

Lapin tiainen (*Parus cinctus*), yleinen Lapissa, mutta harwinainen Pohjois-Suomessa, on hömötiaisen lainen sekä näkönsä että hyötynsä puolesta. Sen lappalainen nimi on Kassa-wirri (Muoniossa) eli Kecip (Utsjoella).

Töyhötäinen (*Parus cristatus*).

Metsäpuffi; Metsäjooseppi.

Koiras ja naaras: Päältä harmaanruskea; alta walkeahko; kulkku, etupuoli kaulaa ja juowa kaulan ympäri mustat; posket harmaanwaaleat; siivet ja pyrstö harmaanruskeat; nokka musta; jalat

lyijynharmaat; päässä pystysuora mustan- ja valkeankirjawa tøyhtö, jota koiraalla on pitempi kuin naaraalla.

Pojilla on höyhenpuku paljon likaisemman näköinen kuin vanhemmilla linnuilla; tøyhtö ja kaulan ympäri käyvä musta juowa ovat tuskin huomattavissa.

Munat, 6—10, valkeat ruskeanpunaisilla täplillä ja pilkuilla.

Pituus on noin 12 sm.

Tøyhtötiainen on tavattavissa Etelä-Suomesta alkaen ainakin Budasjärwelle saakka pohjoisessa. Näiden rajain sisällä on olemassa seutuja sekä pohjassa että etelässä, joissa se on sängen harvinainen, kun se sitä vastoin taas toisiin paikkoihin on hyvin yleinen; onpa paikka paikkoihin niin yleinen, että on hyvin tukala ruweta päättämään, josko se ei ole suurilukuisin kaikista tiaislajeista. Tämä tøyhtötiaisen omituiselta näyttävä lewiämishuude selwiää osittain siitä, että se ei muualla viihdy kuin hawumetsissä. Se waatii sekoittumatonta hawumetsää, jonka wuoksi jo sekametsä on sille vähemmän miellyttävää. Lehtimetsää karttaa se kokonaan. Hinoastaan talwella ja syksyllä, kun tøyhtötiainen on liittynyt johonkin muuhun tiaisparween, woipi jollainkullakin sattua, että sen tapaa lehdestä tai lehtimetsästä, mutta tällaisesta paikasta muuttaa se pois niin pian kuin mahdollista.

Mustatiaisien ohessa on tøyhtötiainen hawumetsän suurimpia hywäntekijöitä; epäilemättä onkin se hyödyllisin kaikista meidän niin erittäin hyödyllisistä tiaislajeistamme. Sillä kun muut tiaiset syöwät myöskin marjoja ja siemeniä, hylkii tøyhtötiainen niin kauwan kuin mahdollista kaiken tällaisen ravinnon. Wasta hyvin kowa nälkä woipi sen pakottaa ryhtymään tällaiseen ravintoon. Sentähden etsii ja useimmin löytaa se talwellaikin hyönteisiä, koteloita, toukia ja munia niiden piilopaikoista, joten se talwipakkajella on ihmiselle hyödyksi.

Tøyhtötiaisen helposti tunnettawa kutsuääni, jota se alinomaa kertoo, on hieno tsirr, tsirr, tsirrit, tsirritit, titit.

Ohmistä töyhtötiainen kenties ei pelkää senkään wer-
taa, kuin hömötiainen, ja usein pääseein metsässä hywin
läheltä tarkastamaan tätä kaunista ja wilkasluontoista lin-
tua. Silloin saapi nähdä, miten tarkkaan se tutkii joka raon
ja syvänyksen puussa, josko sieltä ei olisi joku hyönteinen
saatawisa. Tätä tehdesä on se myötäänsä äänensä kertoen
alinomaa kutsuääntään.

Töyhtötiaisen pesän, jonka se tavallisesti tekee ont-
toon puuhun, sängen korkealle maasta, taikka kanton, kuu-
luu myöskin toisinaan tapaawan vanhasta wareksen, peto-
linnun tai orawan pesästä samoin kuin risuläjistä (Brehmin
mukaan), vuorenrotkoista, kiwiraunioista y. m. (Hölmgrenin
mukaan). Pesä on kuin muillakin tiaisilla sammalista, jä-
kälistä, karwoista ja willoista (?).

Elintawoilleen muiden tiaisten lainen on Itä-Suo-
men lehtimetsissä tavattawa pyrstötiainen (*Acredula*
caudata). Se ei muiden tiaisten tavalla pesi onttoihin
puihin tai kantoihin, waan kiinnittää se heinäkorvista, sam-
malista ja jäkälistä hywin taidokkaasti tehdyn pesänsä, joka
muodoltaan on suuren munan näköinen, jolla on suu-aukko
kupeella, johonkin oksaan lähelle puunrunkoa taikka johonkin
tihään pensäaseen. Talwisin pyrstötiainen ei ole tiaispä-
wisä niin harwinainen, kuin luuliji.

Tiaisista lausuu Saksan tarkin linnuntutkija N. G.
Brehmwainaja seuraawalla, meidänkin oloihin täysin so-
westuwalla tavalla:

„Moni tiaislaji syöpi hyönteisten ohessa myöskin
siemeniä, mutta useimmat pitävät kumminkin enemmän
edellisistä ja pyhtävät etupäässä pienempiä lajeja, mutta
warjinkin niiden toukkia ja munia. Suuri tässä asianhaa-
rasa onkin näiden lintujen merkitys metsien menestykselle.
Tiaiset tarvitsewat suuren liikkuwaisuutensa wuoksi werran-
nollisesti myöskin suuren määrän ravinto-aineita. Ne owat
paraimpia hyönteisten häwittäjiä, mitä seuduillamme

on olemassa. Harvat muut linnut kykenewät niin tarkoin nuuskimaan kaikki paikat ja löytämään mitä parhaimmissa piilopaikoissa olemat hyönteiset. Niiden wäsymätön toimeliaisuus, neuwoikaisuus ja sukkeluus tekee sen, ett'ei paljo mikään jää heiltä saawuttamatta. Ne owat metsän paraita wartijoita, sillä ne pshywät aina määräpiirissään ja täyttä-

a) Pakastiatinen (*Parus major*). b) Sinitiainen (*Parus coeruleus*).
 c) Löyhöttiäinen (*Parus cristatus*). d) Hömötiäinen
 (*Parus borealis*). e) Mustatiainen
 (*Parus ater*).

wät tehtävänsä joka vuodenaikaan. Se hyöty, minkä ne tekewät, ei ole lasfettawissa, mutta warmaankaan ei ole liikaa, jos sanotaan, että tiainen eläessjään keskimäärin joka päivä syöpi tuhat hyönteistä. Näiden wiimemainittujen joukossa on aiwan warmaan monta, jotka owat puille wahingollisia, mutta useimmat munat, jotka tiaiset häwittäwät, olisimat kehittyneet hyönteisiksi, joiden toiminta on läpiläpeensä wahingolli-

nen. Jokaisen järkewän ihmisen tulee sentähden kaikin woi-
min kofea suojella näin tarpeellisia lintuja ja edistää niiden
menestymistä, etupäässä siten, että jätetään wanhoja onttoja
puta metsään pystyyn niiden pesimäpaikoiksi, taikka että
ripustetaan pönttöjä samalta waralta. Suurin waikeus
tiaisillemme on juuri pesimispaikkain puutos, ja tämä paha
näkyh yhä olewan waan lisääntymässä, joll'ei ruweta toden-
teolla sitä poistamaan. Tämä onkin suurempana syynä,
kuin kaikki muut yhteenjä, tiaisstemme vähälukuisuuteen“.

Sufua tiaisille on myöskin

Puukiipijä (*Certhia familiaris*).

Koiras ja naaras: Päältä ruskeanharmaa, waaleankeltaisilla
ja walkeilla täplillä; yläpuoli peräpuolta ruskeankeltainen; alta walkea
ja kiiltävä; pyrstö, wäritäin ruosteenharmaa, tankeasulkainen kuin
tikalla.

Pojat owat emälintujen näköiset, mutta wärit näyttävät wain
likaisemmilta.

Munat, 6—9, walkeahkot ruosteensuskeilla täplillä ja pilkuilla.
Pituus on 13 sm., josta pyrstön osalle tulee 5,5 sm.

Kesäisin oleskelee puukiipijä etupäässä puistoissa ja
puutarhoissa. Talweksi muuttaa suurin osa lämpimämpiin
maihin. Wähäinen osa jääpi kuitenkin talweksikin tänne,
joten toisinaan woipi talwessakin tawata yksityisiä puukiipi-
jöitä täällä.

Elintawoiltaan muistuttaa puukiipijä sekä tiaisia että
tikkoja. Tiaisen tawoin ei puukiipijäkään ole mitään arka-
lintu, ja helposti woipi päästä aiwan lähellä sitä, sen pyh-
dystäessä hyönteisiä, niiden toukkia ja munia, jotka se hie-
nolla nokallaan näppärästi kiskoo ulos niiden reijistä ja
piilopaikoista. Se on alinomaa liikkeessä. Tarkastettuaan
yhden puun tyvestä latwaan saakka, lähtee se toisen puun
tywipäähän alkaakseen samallaisen tarkastuksen tässäkin.
Puukiipijän lento on hywin samaan tapaan kuin tikankin,
ja tämä yhtäläisyys käypi hywin silmäänpistäwäksi silloin,

kun se asetuu puunrungolle. Se lentää tuitasee silloin pitkin maata ja tekee aiwan lähellä puuta äkkikäanteen ylöspäin, istuutuen samassa puunrungolle.

Waiikka puukiipijä onkin maassamme tavattawissa wiiellä niinkin pohjoisessa kuin Kajaanissa, on se kumminkin kaikilla Suomessa harwinaisen puoleinen, eikä sitä talonpojat taikin paikoin tunnekaan.

Puukiipijän tawallinen kutsuääni on Holmgrénin mukaan: tsi, tsi, tsi eli tsrik, tsrik, tsrik, tsrik. Sen laulun on Holmgrén seuraawalla tawalla merkinnyt: tititit, wiiti, eikä siinä kuulu muuta olewankaan, kuin tämä ainoa kowasti soiwa säe.

Puukiipijä (*Certhia familiaris*).

Sen taidokkaasti tehdyn pesän löhtää ontoista puista taikka milt'ei useammin suurempain irti songistuneiden laarnalappaleiden ja puurungon wälistä. Se on tehty pienistä kuwista puupuikoista, heinäkorjista, sammalesta j. m. s. sekä sijäpuolelta werhottu karwoilla ja hyyhenillä.

Koko maassamme aina Jäämeren rannoille asti pohjoiseen päin tawataan aiwan yleisesti

Walkea wästaräkki (*Motacilla alba*).

Wesstrikka, Riuk'hänt', Pe'stur (Lapissa).

Koiras: Päältä tuhkanharmaa; päälaki, niska, kulkku, kaula ja eturinta mustat; otsa, pää ja kaulankupeet walkeat; alta walkea; pyrstö musta, osaksi walkeilla reunajulilla.

Naaras: on koiraan näköinen, mutta mustaa ei ole etupuolella yhtä leweältä.

Poikain värät ovat muutoin samallaiset, mutta vain litkemman näköiset.

Munat, luvultaan 4—6, valkeat tai harmahtawanvalkeat, harmailta ja ruskeahkoilla täplillä ja pilkuilla.

Pituus 20 sm., josta pyrstön osalle tulee lähes 10 sm.

Tuskin on päivä kewäällä ensimmäiset pälvet saanut sulatetuksi, kun västäräkki jo palaa talvimatkaltaan, jonka suurin osa ulottaa aina Sydän-Afrikaan, vaikka joku osa jää-pikin Etelä-Euroopan, jopa Etelä-Saksan.

Wästäräkillä on tuskin nimeksitään vihollisia ihmisissä, sillä raa'atkin luonteet taiwuttaa se siwällä, wiattomalla käytöksellään. Kuinka mielsyttävä se onkaan, hyppiä tepsutellessaan kewätpurosten välissä! Sitä tehdesjään leuttaa se myötäänsä pyrstöönsä ja laulaa lirauttaa tuontuostakin pehmoisen siwän kewätsäweleensä. Mutta ilomielin sitä terwehditäänkin kewäällä, juurikuin wanhaa kauan kaiwattua ystävää!

Seti tänne tultuansa walitsee joka koiras itselleen naaraan; mutta kun, kuten linnuissa on tavallista, koiraita on olemassa paljon enemmän kuin naaraita, niin saapi usein nähdä, miten koiraat naaraista tappelewat, sillä joka koiras, mikä on jäänyt paripuoleksi, kokee ryöstää parempi onniselta naarasta itsellensä. Mutta muutoin västäräkki aina elää mitä parhaimmassa sowussa ja ystämyydessä wertaitensa, samoin kuin muidenkin pienten lintujen kanssa. Niinoastaan silloin, kun se saapi näkymiinsä jonkun petolinnun, päästää se räikeän huudon, jonka merkityksen kaikki linnut kyllä ymmärtävät. Pian kiepsahtaa se ylös ilmaan ja lentää päälle karakaavaa haukkaa vastaan, jolloin se näyttää sellaista rohkeutta ja suffeluuutta, jota siltä tuskin olisi odottanut. Ensiksi tullesen liittyy yhä useampia västäräkkiä ja päästysjiä, ja muutamien minuuttien kuluttua näkee haukka olewan paahaawan ja meluawan lintuparven keskellä. Haukan metsästysonni on sillä kertaa mennyttä kalua, ja häpeissään palaa se niin pian kuin mahdollista takaisin metsään. Täten

on siis wästaräkki, samoin kuin pääskynenkin, kanojen paras tufi ja turwa kanahaukan hyökkäyksiä vastaan. Sentähden tekeekin haukka paraasta päästä syksyisin, kun sekä pääskynen että wästaräkki jo owat poikesa, suurimmat häwityksensä kesylintujen riveissä.

Wästaräkin ravintona owat yksinomaan hyönteiset ja madot, joita se pyytää milloin maassa juosten, milloin lennossa. Usein näkeekin karjapihoissa ja laitumilla wästaräkkien poimivan pois noita kiusallisia kärpäsiä lehmistä.

Meillä munii walkea wästaräkki usein kaksi munasarjaa vuodessa. Pesä, jonka useimmiten löytää läheltä ihmisasuntoja, sijaitsee sekä ontoissa puissa että rakennusten nurkissa, halkopinoissa, kiviainoissa, mättäissä, pelloilla j. n. e. Se on hyvin yksinkertaisesti tehty hienoista heinäntorjista, höyhenistä (?), karwoista, willoista j. m. j.

Sentäessään antaa wästaräkki usein joka siivenhyönnille kuulua laulunsa: plirlit, mikä, sen maassa juostessa, on wähä toisellainen ja jonka paraiten woisi merkitä sanalla: psiirli tai psiirlui. Paulu on siis sangen yksinkertainen, mutta silti se ei suinkaan ole vastenmielinen. Sitä paitsi laulaa se koko ajan, minkä se täällä on.

Toinen wästaräkilajimme on tuo kaunis, päältä wiherhäwä, alta keltainen keltawästaräkki (*Motacilla flava*), joka asustaa niityillä ja kedoilla sekä elättää itsensä siellä tavattawilla hyönteisillä, madoilla y. m. sen semmoisilla. Sen pesää on erittäin walkea löytää nurmikosta.

Samaan heimoon, kuin wästaräkit, on myöskin luettu kirwiset, joita meillä on neljä lajia. Waikka kirwiset elävät meidän yksinomaan hyönteisistä, ei niitä kuitenkaan woi lukea hyödyllisimpien pikkulintujemme joukkoon, sillä ne hyönteislajit, joita ne syöwät, eiwät tiettämästi tee mitään suurempaa wahinkoa ihmiselle. Eri kirwiselajit asustawat erilaisissa paikoissa. Metsäkirwinen (*Anthus trivialis*) oleilee harwoissa metsissä; niittykirwinen (*Anthus pratensis*) niityillä; tunturikirwinen (*Anthus cervinus*) la-

pin tuntureilla; ja luotokirwinen (*Anthus obscurus*) meriemme, myöskin Itämeren, aukeilla rannoilla, kareilla ja kallioluodoilla.

On olemassa eräs maamiehelle äärettömän tärkeä linturyhmä, waristen heimo. Tarkastakaamme vähän lähemmin muutamia näistä, sillä niissä on sekä hyödyllisiä että wahingollisia. Jälkimäisistä täytyy panna etunenään korppi (*Corvus corax*), josta Brehm puhuu seuraavalla tavalla: „Ei luultavasti ole toista lintua olemassa, joka olisi niin kaikenhyöpä kuin korppi. Siitä woipi sanoa, että se warmaankaan ei hyleksi mitään, joka suinkin on syötävää. Sedelmät, wilja ja muut syötävät kaswikset maistuvat sille mainiosti, mutta samalla se on myös mitä etewin petolintu, joka käy sotaa, ei ainoastaan hyönteisiä, raakkuja, matoja ja pieniä luurankoisia vastaan, waan käy myös rohkeasti seläisten nisäkkäiden ja lintujen kimppeun, jotka owat paljon suurempia häntä. Mitä julkeimmalla tavalla ryöstää se puti puhtaiksi pesät sekä turwattomilta pikkulinnuilta että myös noilta woimakkailta lokeilta, jotka kyllä pöystyvät itseänsä ja pesiänsä puolustamaan. Jäniksestä rottaan ja metsosta aina pienimpään lintuun saakka ei mikään eläin ole warma sen hyökkäyksiä vastaan.“ Närhiä ja harakkaakin pidetään etupäässä wahingollisina, waikka ne siinä suhteessa eiwät kosta wertautakaan korpin kanssa, ja waikka moni etävä linnuntutkija, etenkin Holmgren, pitää harakkaa paremmin puolin hyödyllisenä kuin wahingollisena. Tuo inhottawa muiden lintujen pesien ryöstö, johon näiden lintujen sanotaan olewan hywin kärkeäitä, on näiltä wienyt ihmisen ystäwyhyden; eikä sen hyödyn, minkä ne hyönteisten pyytäjinä ja haaskansyöjinä warmaan tekewät, luulla korwaawan sitä wahinkoa, minkä ne täten saawat aikaan.

Mitä pähkinähakkiseen (*Nucifraga caryocatactes*) taas tulee, niin ei ole vielä mitään warmuutta siitä saatu,

olisiko se enemmän hyödyllinen kuin wahingollinen, waiko päinwastoin. Koska tämä lintu kumminkin on meillä hywin harwinainen, niin on siinä syytä kyllä sitä säästämään.

Muut tähän kuuluvat linnut (kottarainen, waris, naakka, peltowaris ja kuhankeittäjä) ovat hyödyllisiä. Mitään pahaa ei ole sanottu tuosta oikeastaan wain Itä-Suomesa tavattawasta kauniin keltaisesta kuhankeittäjästä (*Oriolus galbula*) eikä myöskään tuosta ainoastaan eräinä wuosina täällä tavatusta peltowariksesta (*Corvus frugilegus*). Asianlaita on osaksi toinen naakan (*Corvus monedula*), mutta etenkin wariksen (*Corvus cornix*) suhteen. Tämä viimeksi mainittu on nyhkaikaan joutunut peräti pahaan huutoon, niin että sen hyöty on jätetty kokonaan syrjään ja ainoastaan sitä wahinkoa, mikä sekä oikein että wäärin sen nisakoille wieritetään, laikkaamatta wakatetaan.

Kuten yleisesti tiedetään, on waris useimmissa paikoin maattamme hywin tavallinen lintu. On sentähden erinomaisen tärkeä, että saamme täysin selwille sekä sen hyödyn että wahingon, minkä se ihmiselle tuottaa, wariksen kun viime aikoina on ruwettu käymään järkiperäistä häwitysfotaa sitä vastaan.

Että warista ei woi niin jäljettömästi, kuin lyhytnäköinen ja hymmärtämätön ihminen useinkin arwelee, niin waan ilman muuta pyyhkäistä pois nyhkyään eläwien lintulajien joukosta, sen woipi jokainen käsittää, joka, waikka kuinkakin wäähäsen, on tarwannut niitä laakeja, joita luonto noudattaa, sitä tarkoituksenmukaisuutta, joka kaikilla tutkijan silmää kohtaa ja hänessä kummastusta ja ihmettelyä herättää. Ainoastaan se, joka kaikessa näkee wain sokean satuman työtä, ainoastaan hän rohkenee, ajattelemattomasti ja ylimielisesti turmellen ja häwittäen, julkeasti ryhtyä tähän, hänen mielestänsä sekafotkuiheen kaaokseen.

Tahdon lyhykäisesti tehdä selkoa wariksen ravintoaineista, jolloin sen hyödyllisyys tai wahingollisuus paraiten

tulee näkyviin, ja olen myös samalla ottawa huomioon etewäin tiedemiesten tutkimusten tulokset.

Suurimpana syynä wariksen wahingollisuuteen sanotaan olewan sen, että se syöpi paljon wiljaa sekä kuhilaista että myös maasta, kun siemen on tullut peltoon kylwetyksi. Niin on sanottu, mutta kuinka asianlaita oikeastaan onkaan? On etsitty ja löydetty wiljaa wariksen mahasta, ja onhan tässä kylliksi todistusta! Holmgrén on kumminkin tarkemmin tutkinut tätä seikkaa ja tullut siihen päätöseen, että „ne wiljanjyvät, joita warikset poimivat wasta kylwetyiltä pelloilta, enimmäiseen lienevät sellaisia, jotka owat joko jääneet kokonaan mullan päälle taikka tulleet huonosti mullatuijiksi ja joista sentähden maanwiljelijälle ei olisi ollut saottawaa hyöhtyä, waikka waris olisi jättänytkin ne koskematta“. Ne tutkimukset, joita kirjantekijä on alkanut tehdä saadakseen niin perinpohjaisen selwän kuin mahdollista wariksen ravintoaineista, wahvistawat tätä Holmgrénin päätelmää. Sewäällä ja alkufesästä tavataan hywin usein lauraa wariksen mahasta, mutta omituisista on, ett'en vielä milloinkaan ole löytänyt itäneitä jywiä, mikä kumminkin pitäisi usein sattua, jos waris on laiwanut nämä jyvät wähä sywemmältä. Kun peltowarikselta, joka, kuten tietty, nokallaan laiwaa maata ruokaa hakiesansa, höyhenet nokasta alkaen aina silmien sentuun asti owat melkein tyhstin kuluineet, niin owat nämä höyhenet wariksella aiwan koskemattomat. Jokainen, joka vähänkin tarkemmin on wariksen elämää luonnossa tutkinut, woipi sitäpaitti todistaa, ett'ei milloinkaan tapaa warista, joka nokallaan laiwaijisi maata. Ei myöskään lukaan tarwitse luulla, että waris, kuten kanat, jaloillaan penkoijisi maata. Tätä omituisuutta ei näet ole millään muulla lintulajillamme kuin kanalinnuilla. Sentähden saattaa warmasti wakuuttaa, että warikset eiwät syö hyvästi mullattuja siemeniä, joista sato paraasta päästä kumminkin on riippuwa.

Wielä mainitsee Holmgren Djurwännen nimisessä aikakauskirjassa vuodelta 1882 niistä syistä, joiden vuoksi waris syksyisin esiintyy ruiswainioille, seuraavalla tavalla: „Moni licnee silloin siinä uskossa, että ne owat sinne saapuneet watsaansa wiljalla täyttääksensä; mutta jos vähä tyystemmin heidän käytöstänsä tarkastaa, niin tästä harhaluulosta pian pääsee. Jokainen, joka vähänkin tarkaten ympärillä olevia luonnonesineitä, on käwellyt wasta leikatun wiljapellon poikki, on kyllä huomannut sen suuren määrän kaikilla kehitysasteilla olevia heinäsiirkoja, mitä siinä on. Ne owat juuri nämä, jotka owat sinne houkutelleet wariksia, samoin kuin paljo muitakin lintuja, niinkuin haukkoja, naakkoja, peltowariksia, harakoita y. m., joille kaikille heinäsiirrat owat mieluista ruokaa. Kuhlailta istuwain lintujen ei milloinkaan näe jywä koskewankaan, waan wäijywät ne siinä hyönteisiä; ja niiden, jotka owat maaperässä, näkee tuontuostakin telwän pitkän nopean harppauksen ja rajusti sänäävän saaliiseensa käsiksi, jonka täytyy olla joku elävä olento, koska sellaisen kiireen pito muutoin olisi turhaa. Jos waris sellaisissa tilaisuuksissa ottaisiikin jywäsen tai parikin, niin ei sitä maamies tarwitse siltä kadectia, kun se aiwan warmaan ei kuitenkaan ota muita, kuin maahan warisseita jywä, joista maamiehelle kumminkaan ei olisi vähintäkään hyötyä, waan paremmin puolin paljasta wastusta wain.“

Suitenkin woivat warikset syksyllä myöhään, kun rawinto niiltä rupeaa wäjähtymään, tulla kaurawainioille wähingollisiksi. Warsinkin tapahtuu tämä sellaisina vuosina, jolloin sopimattomat säät owat kauran joutumista hidastuttaneet, niin että wasta myöhään syksyllä saapi kaiken kauran puineeksi.

Wielä sanotaan wariksen roswoaman kaikellaisten hyödyllisten metsälintujen pesiä ja sywän niiden munia ja poikasia, eikä edes kananpoikainkaan sanota olewan täydessä turwasna niiden hyökkäyksiltä. Mitä ensiksi syötäwiin lintuihin tulee, niin ei tässä woi tulla kyseesenkään muuta,

kuin eräiden wesilintujen munat. Tähän on syynä osittain se, että muutamain näiden lintulajien munat, waalean värinjä wuoksi, heti pistävät silmään, osittain taas se, että jottkut wesilintulajit, niinkuin lokit, tiirat y. m. eivät näy ensinkään osaawan walita pesimäsijoiksenja piilopaikkoja. Syötävään metsälintujen (niinkuin metson, teiven, pyhn) munia waris ei hewillä löydä, johon on syynä osaksi niiden suojelewa yhtäläisyys ympäristön kanssa, osaksi taas se, että näiden lintujen pesät owat paljo paremmisja piilopaikoisja kuin ylimalkaan wesilintujen. Selwää sentähden on, että se wahinko, minkä waris pesänryöstäjänä tuottaa, on jostaan arwosta ainoastaan saaristopitäjisjä, warjinkin sen wuoksi, että se häwittää noita untuwainja ja muniensa wuoksi asuffkaille kallisarwoisja haahkanpesiä. Näisjä tienoin, misjä maanwiljelys sitä paitji on wähempi-arwoista, ei kukaan woi kieltää asuffkaita warista wainoamasta. Mitä taas tulee pikkulintujen pesäin ryöstöön, jota wariksen sanotaan myös harjoittawan, niin näyttävät kertomukset tästä olewan liioiteltuja, ja tämän kirjoittaja onkin monena vuonna turhaan hakenut ainoatakaan tapausta, mikä antaiji tukea tälle luulotellulle. Sitä wastoin olen nähnyt monta esimerkkiä, jotka todistawat aivan toista. Niinpä näin joitakuita wuosia takaperin erääsjä metsäsjä wariksen pesän ja aivan sen wiereisissä puissa useampia räkättirastaan pesiä, joista muutamisja oli wielä munia, toisissa jo poikia. Tämä ei kuitenkaan olisi mahdollista, jos waris olisi sellainen pesänryöstäjä, kuin usealta taholta wäitetään. Että räkättirastas reuhaten ja meluten ajaa warista takaa, ei todista sitä, niinkuin usein sanotaan, että waris olisi waarallinen rastaan poikueelle. Jokainen saattaa näet itse, milloin hywänsä kefsäiseen aikaan, rastaanpesän läheisyhydessä saada sen kokeumksen, että rastaat yhtä rajusti räyhääwät jokaisen suuremman linnun heidän pesäänsä lähestyessä, olkoonpa se sitten mikä hywänsä, waikka esim. kuowi. Sikähän suinkaan kenenkään mieli tehne wäittämään, että kuowikin olisi ras-

taanpojille vaarallinen! Tässä yhteydessä tulee minun vielä mainita, ett'en ainoasakaan niistä useammista kymmenistä varikista, joiden mahat olen tutkinut, kertaakaan ole löytänyt minikäänlaisia jätteitä linnuista. Tämä pitää paikkansa myöskin kananpoikain suhteen, sillä kertomukset niistä ryöstöistä, joita varikset mula harjoittawat kananpoikueessa, kuuluvat joko sellaisiin poikkeustapauksiin, jolloin jostakusta yksityksestä variksesta on sukentunut mainitunlainen pahantekijä, taikka ovat ne kokonaan tuulesta temmattuja. Minäkin oli minulla eräänä vuonna kuudetta kymmentä kananpoikaa, ja näitä ruokittaessa oli kahdella varikella tapana säännöllisesti saapua samoille ewäille, mutta koko kesänä en menettänyt ainoatakaan kananpoikaa varisten toimenpiteen kautta.

En tahdo pitemmältä lukijaa viivyttää kaikilla niillä poikkeuksilla, joita on esiin tuotu, esim. sellaisilla, että varis muka tappaisi ja söisi tähykasvuisia jäniksiä, haavoittuneita ja kipeitä metsälintuja y. m. m., sillä nämä äärettömän harvinaiset tapaukset woipi huoletta jättää sillensä, kun on kyseessä sen hyödyn ja wahingon punnitseminen, minkä varislaji kokonaisuudessaan tuottaa.

Variksen hyödyllisyys on maamiehelle kumminkin hyvin arwofasta, kuten on ollut syhtä toivoakin sen suhteen, että varis kesällä on niin usein niityiltä ja wainioilta tawattawissa. Näistä häwittävät ne suuren määrän wahingollisia hyönteisiä, ja itsekukin paitsit woipi huomata, kuinka varis kyntäessä seuraa kyntömiehestä, poimien waosta joka turilaan toufan, minkä auranärki näkhywiin saattaa. Tämän variksen ansion tuntee kyllä rahwaan mies, mutta hän ei tiedä panna sille kylliksi suurta arwoa. Rahwas ei näet tiedä, että turilaantoukka on wahingollisimpia hyönteistoukkia, mitä meillä olemassa on, senwuoksi, että se elää kaswien juurista, sekä että useimmittain syhy „harwaan ruukiseen“ juuri on turilaan toiminnassa. Wahingollisimman turilaslain toukka-aika kestää kokonaiosta 4 vuotta. Sen

ohessa on waris niittymadon luonnollisia wihollisia, kuten sekä tiedemiehet (esim. prof. Reuter) että monessa paikoin myös rahvaanmiehet ovat tulleet kokemaan. „Empimättä woipi väittää, että maamiehellä on wariksissa ja naakoissa hywin toimellisia liittolaisia sodassa niittymatoa vastaan“, sanoo hyönteisten tutkija Enzo Reuter vuonna 1895. Tämän kirjoittajan omista tutkimuksista on niinkään ollut tuloksena, että waris myös meillä, samoin kuin asianlaita Saksassakin on huomattu olewan, on erittäin tehoisa pelto-myhrän hävityksessä. Jokaisen ajattelewan ihmisen silmissä tähtyy seuraawain, tuon mainion linnuntutkijan t:ri A. E. Brehm'in, sanain olla mitä parhaimpana puolustuksena warikselle. Hän sanoo näet näin:

„Niwan warmaan woipi pitää niitä (wariksia) kotimaamme tärkeimpinä lintuina, sillä ilman näitä pääsivät nuo lukuivat ja kaikilla läsnäolewat wahingolliset luurankoiset ja turmiota tuottawat hyönteiset hlen määrin wallelle“.

Paitiä waroittaa waris koko lintukuntaa metsissä sen wihollisilta: ketuilta, hawukoita y. m., ja tämän kautta antaa se korwauksen niistä pesänryöstöistä, joihin se mahdollisesti jollinkulloin woipi joutua syypääksi. Woimme senwuoksi edellä sanotun johdosta jokseenkin warmasti wakuuttaa, että waris tavallisina vuosina on ylimalkaan hyödyllinen muualla, paiti saaristossa, mutta että se sen lisäksi eräinä vuosina, kaikellaisten wahingollisten eläinten turmiota ja hävitystä lewittäessä, tulee erittäin waukuttawaksi, milt'eipä waan wälttämättömäksi luonnon wälikappaleeksi saattaessa noiden häwittäwien eläinlajien lukumäärää säännöllisiin rajoihinsa. Kun esim. tunnettu ruotsalainen linnuntutkija A. E. Holmgren, joka alussa piti warista erittäin wahingollisena, ennen kuolemaansa tässä kohden kokonaan muutti mieliteensä, niin tulisi jo tämänkin olla waroituksena kowin fewytmielistä wariksen tuomitsemista vastaan.

Variksiin kuuluu vielä eräs hyödyllisimpiä lintujamme, nimittäin:

Kottarainen (*Sturnus vulgaris*).

Muistrestäs.

Koira: Musta, purpuranpunan- ja vihreänhohdawa, hywin waaleanruosteharmailla täplillä; siipi- ja pyrstöfulat ja alaperän höyhenet kapeilla waalean-kellanruskeilla reunuksilla; nokka keltainen.

Naaras: Koiraan näköinen muutoin, mutta värät waan eiwät ole yhtä heleät; alapuolella suurempia, ikäänkuin toisiinsa yhtyviä täpliä.

Pojat owat tummanharmaita, täplättömiä. Leuka on waalea, ja rungon alaosat waaleansekaiset.

Kottarainen (*Sturnus vulgaris*).

Munat 4—7, siniviheriät, täplättömät.

Linnun pituus on 22 sm., josta pyrstön osalle tulee 7 sm.

Kottarainen on Etelä-Suomesa yleinen, mutta maan keski-osissa on se waan satunnaisesti tawatavana muualla, paitsi Pohjanlahden rantamailla, jossa se on kutakuinkin tawallinen lintu aina Waasan tienoilta saakka.

Mylhjään ollaan meillä jo kaikkialla sitä wakuutettuja, että kottarainen on aiwan hyödyllisimpiä lintujamme, jota warjinkin maamiehen tulisi kaikin puolin suojella ja suosia. Tästä on meidän etupäässä kiittäminen sitä hallituksen älykäästä toimenpidettä, että kottarainen jonkun osan wuodesta on rauhoitettu. Tämän kautta tuli näet maamies tarkemmin miettineeksi sitä suurta hyötyä, minkä kottarainen todellisuudessa hänelle tuottaa. Kottarainen on siten ainoa lintu, jonka waralle rahwas pönttöjä laittelee ja jota se kewäällä ikäwällä odottaa. Ujiantaita ei kumminkaan ole aina ollut täläinen. Kottaraisellakin on ollut kowat aikansa, ajat, jolloin

se harhaluulo oli yleinen, että se tekee vahinkoa sekä niitylle että pellolle.

Monin paikoin Etelä-Suomessa ei kottaraisia ole ensinkään. Tämän omituisen seikan syynä ei suinkaan ole se, että kottaraiset eivät paikkakunnalla viihtyisi, vaan se, että monin paikoin on suuri puute sopivista pesäpaikoista niille. Jos sentähden niille pönttöjä pystytetään mihin kohti hyvänsä Etelä-Suomessa, niin ilmaantuu niille seuduin aivan varmaan kottaraisia, jos seurataan niitä neuvoikia, joista tämän kirjan loppu-osassa tarkempi selko tehdään.

Kottarainen on niitä muuttolintuja, jotka keväällä aikaisimmin maahamme saapuvat. Tuskin ovat lämpimät ja päivänpaisteiset kevätillmat saaneet puroset hangesta lirisemään, kun jo kuulee kottaraisen omituisen laulun siitä puusta, johon pönttö sitä warten on asetettu. Waikka ensimmäiset päiwät aikaisimmin tulleille muuttolinnuille eivät suinkaan ole mitään huviaikoja, vaan päinwastoin kaikin puolin wastuksellisia, niin kiiruhtaa kuitenkin kottarainen, heti tultuansa, tutkimaan, miten se pönttö, jossa se edellisenä kesänä pesäänsä piti, on säilynyt. Jos kaikki on ennallaan, alkaa kottarainen, niin pian kun kevät ensimmäiset hyönteiset on henkiin herättänyt, järjestellä pesäänsä. Mutta useinkaan eivät asiat ole niin hyvällä kannalla. Warpunen, joka talwen aikana yksinään on wallalla ollut, on sattunut samaan pönttöön mieltymään ja walmistanut sen asunnoksensa. Sitä warten on se talwen pitkään sinne kuletannut koko joukon oltia ja heiniä, joilla se on täyttänyt pöntön melkein lakea myöten, jättäen ainoastaan keskelle sywennyksen, jonka on werhonnut höyhenillä. Kottaraisen saapuesssa istuu se sentähden rehennellen ja tyytywäisenä pesän suun luona olemalla puikolla, eikä suinkaan ole halukas hyvällä anastuksestaan luopumaan. Kottarainen ei kumminkaan ota jäitähdyksensä warpuksen uhkaawasta asemasta eikä sen pörhöllään olemista höyhenistä, sillä kun teräwäsfä nokasjaan

on yksinkertainen ja mainio välifappale, millä tehdä ajatuksensa toisille ymmärrettäväksi. Tätä välifappaletta se nyt käyttääkin niin hyvällä menestyksellä, että warpunen näkee parhaaksi lähteä pöntöstä mitä kiiruimmin.

Mutta silti ei kottarainen vielä kumminkaan saa pönttönsä rauhassa hallita, waan häiritsee sitä warpunen puolisoineen yhä edelleen kaikin tavoin. Tätä kestää muutamia päiviä, kunnes naaras-kottarainen saapuu. Silloin rupeawat kottaraiset kantamaan ulos kaikki, mitä warpuset talven kuussa ovat pönttöön tuoneet, sekä rakentawat sitte siihen pesänsä omalla tavallaan. Turhaan ovat warpuset kokeneet tätä estää, ja senwuoksi luulisi, että ne ainakin nyt jo jättäisivät pöntön rauhaan. Mutta vielä mitä! Tätä ne useimmittain eivät tee. Kun asiat täten ovat niille tapoksi kääntyneet, keräävät warpuset suuren joukon toisia warpusia riidanalaiselle pöntölle. Niin kauwan kun molemmat kottaraiset ovat sitä warioimassa, eivät warpuset vielä nytkään sille mitään mahda, mutta heti kun wain toinen kottaraista vähänki loitommalle poistuu ruokaa hakemaan, kerkoittawat warpuset toisenkin, jonka tehtyä ne taas wuorostaan kiiruusti työntävät ulos kaikki kottaraisten kuljettamat rakennusaineet. Näiden täytyy sentähden taas alkaa alusta. Sellainen riita, jota kirjantekijä usein on ollut tilaisuudessa näkemään, woipi usein kestää päiväkausia. Wihdoin wäsyvät tavallisesti warpuset turhiin hrityksiin.

Kottaraisten laulu, jota sen tulennasta asti saa kuulla koko pesänrakennus- ja hautoma-ajan, ei tosin ole mitään kaunista, mutta erinomaisen omituista. Siinä on näet kummallisia murisevia säveliä, joihin sekoittuu toisten lintujen ääniä sekä kaikellaisia muita, joita kottarainen on kuullut ja oppinut. Kottarainen on näet maamme etewin sekalaulaja. Senpä wuoksi woipikin sen laulusja tuntea wariksen raakumisen, pääskynen liwerryksen, kanan kaakatuksen, terwapääskyn wihellyksen, koiran haukunnan, tuuliwiirin natisemisen ja joukon muita ääniä, jotka kaikki yhtenä muodostawat

kottaraisen kewätlaulun, jota se vielä lisäksi säestää nokkaansa naksuttamalla ja siipiänsä räpyttämällä. Kun pojat owat munasta päässeet, loppuu laulukin, sillä ne owat sellaisia syömäriä, jotta emälinnut aamusta warhain iltaan myöhään eiwät jouda muuta tekemään kuin näille ruokaa haalimaan. Ainoastaan hetkisen iltamyöhällä uhraa kottarainen nyt enää säweltaiteen alttarille.

Kottaraisen rawintona on kesällä kaikellaiset lajit maassa eläviä alempia eläimiä, hyönteiset ja niiden toukat, kotelot ja munat, madot, etanat y. m. Nauris- ja kaalimailta poimivat ne pois nuo syöläät perhosten toukat; pelolla astuselewat ne waristen ja naakkain kanssa auranwaossa, halukkaasti syöden noita äärettömän wahingollisia turilaantoukkia; niithillä owat niittymadot ja muut wahingolliset hyönteiset niiden wainon alaisina — sanalla sanoen, owat ne kaikkialla, misjä niitä wain tapaa, suurena suunnuksena kasvullisuudelle sekä pelloilla että niithillä. Tosiaanakin woipi syystä wäittää, että nämä linnut owat ainakin yhtä tärkeät maanwiljelykselle, kuin esim. tekolannoitusaineet, sillä jollei kottaraisia ja muita hyönteisiä syöpiä lintuja olisi, niin totta tosiaanakin olisi turhaa lannoittaminen sekä luujauholla että tuomasuonalla, — sato tulisi sittenkin olemaan huono.

Kottaraisen lento on keweä ja nopea, jonka wuoksi se pesimis aikana ei tarwitse tyytyäkään niin rajoitettuun alaan, kuin muut hyönteisiä syöwät linnut, waan woipi käydä ruokaa pojillensa suhteellisesti kaukaisilta pelloilta, niithiltä ja wainioilta.

Kunsaasta rawinnosta kasvawat kottaraisen pojat jouduun, joten ne jo toukokuun loppupäiwinä tai kesäkuun ensimmäisinä owat lentokuntoiset. Nyt retkeilee koko pesue, johon useimmittain muita pesueita liittyy, loppukesän ja syksyn pienemmissä tai suuremmissa parwissa ympäri wiljelysmailla. Tavallisesti kottarainen ei meillä pesi muuta kuin terran kesässä ja poikkeustapauksiin kuuluu, jos jollinkullon

fattuu tapaamaan toisen poikueen heinäkuussa tai loppupuolella kesäkuuta.

Kottaraisen pesä ei ole mitään kowin taidokasta tekoa, waan yksinkertaisesti kokoonpantu oljista ja heinistä sekä sijäpuolelta werhottu höyhenillä.

Tulemme nyt lajirikkaasen linturyhmään, nimittäin peipposen- ja warpusenjukuun. Kaikki tähän kuuluvat lintulajit ovat kumminkin hyödyllisyhtensä ja wahingollisuutensa puolesta vähemmän tärkeät ihmiselle, sillä ne eläwät osittain vähemmän wahingollisista hyönteisistä, osittain erilaatuisista siemenistä. Viimeksi mainituissa on usein kyllä rikkaruohonsiemeniä, joten näiden lintujen toiminta on hyödyksi, mutta toisaalta käyttäwät nämä myös sellaisien kasvien siemeniä, jotka ovat maamiehelle aiwan arwottomia. Yleisimmät tähän kuuluvat lajit ovat: peipponen, härkäpeipponen (Lapissa ja Pohjois-Suomessa), hempponen, urpiainen (Lapissa ja Pohjois-Suomessa), vihreä warpunen, keltasirkku ja metsäsirkku (Pohjois-Suomessa). Sen ohessa kuuluu tähän tuo yleiseen tunnettu

Kotiwarpunen (*Fringilla domestica*).

Koko Suomesta aina sydän-Lapiin saakka on tämä tuttu lintu tawattawissa, etelässä jangen lukuisana, pohjoisessa vähän harwemmassa.

Kauan on oltu kahden waiheella warpusen suhteen, olisiko se maamiehen näkökannalta pidettävä hyödyllisenä tai wahingollisena, eikä wieläkään olla täysin selwillä tästä. Minä puolestani ainakin arwelen, että warpusen hyödyllisyys ja wahingollisuus, sen rawintoon nähden, käypi melkein tasan. Minusta näyttää siltä, ett'ei kummallekaan tarwitse kowin suurta merkitystä antaa. Tämä on mieles-

täni käynyt selwillä siitä kiistasta, minkä linnuntuntijat tästä asiasta ovat keskenänsä pitäneet. Jos kumminkin jonkun lintulajin voisi sukupuuttoon hävittää, ilman että luonnonjärjestys siitä mitään kärsisi, niin on se aivan warmaankin kotiwarpunen, joka itse on poistunut siltä paikalta, mikä sille luonnon taloudessa on ollut määrättyä, ruveten siksi kartanoiden loiseksi, minä se nyhjään esiintyy. Tämä siitä, mitä sen ravintoon tulee.

Mutta kotiwarpusella on vielä muita, tärkeämpiä puhoja puolia, jotka wiewät siltä ihmisen ystäwyhden. On näet tultu huomaamaan, että se talojen läheisyydestä, puistoista ja puutarhoista karfoittaa muut hyödylliset pikkulinnut. Se anastaa näitä warten asetetut pöntöt ja kun se kerran niihin on mieltynyt, niin rakentaa se niihin pesänsä kerta kertansa perästä, waikka sen kuinka monasti häwittäisi. Jos sentähden jonkun ajan kuluttua kyllästyh

Peipponen (*Fringilla coelebs.*)

pönttöjä warpusenpesistä puhdistamaan, niin saapi sangen pian sanoa jäähywäiset kaikille niille pikkulinnuille, joille pöntöt oliwat aiotut, sillä warpuset karfoittawat nämä tuossa tuokiossa kaikista lähellä taloa olewista pöntöistä. Eiwätpä niinkään kookkaat linnut, kuin kottaraiset, aina jää woittopuolelle taistelussa pöntöistä. Koetettakoon sentähden kotiwarpusta pitää aisoissaan sekä edellä kaikkia katsottakoon tarkasti, että, heti kun ne owat jonkun pöntön anastaneet, niiden pesä armotta wedetään pöntöstä pois, waikka kuinka usein ne sitä yrittäisiwät uudelleen rakentamaan. Minä astaan tällä tawalla woipi warpusia opettaa jättämään pöntöt

rauhaan, sillä wihdoin wiimeinkin rupeawat ne moisia laitojia epäilemään.

Yhtä vähäinen taloudellinen merkitys, kuin peipposilla ja warpusenjukuilla linnuilla, on myöskin käpylinnuilla (*Loxia*), jotka elävät hawupuiden siemenillä, sekä tuolla kauniilla, miellyttävällä punatulkulla (*Pyrrhula rubicilla*), jonka pääravintona samoin siemenet owat.

Samoin on pääskyistenkin (*Hirundo*) merkitys maamiehelle sangen vähäinen, waikka nämä elävätkin yksinomaan hyönteisillä, siitä syystä, että ne parhaasta päästä syövät wain sääskiä ja kärpäsiä. Niiden säysä, wiaton esiintyminen ja se, että ne waroittawat maamiehen siipikarjaa saaliin himoisen haukan lähetessä, on niille kumminkin hankkinut ihmisen ystäwyhden suuremmissa määrässä, kuin mitä muiden pikkulintujen osalle tulee. Se, joka haluaa läheishyteen saada tuon kauniin räystäspääskysen (*Hirundo urbica*), nautatsoon asuntonsa räystään alle pieniä laudanpätkiä, joille se mielellään rakentaa taidokkaasti tehdyn pesänsä.

Eräinä talwina on ympäri koko maotamme ja warjinkin sen etelä-osissa tilhi (*Ampelis garrulus*) tawattawana. Kesäiseen aikaan oleskelee se Lapin ja Pohjois-Suomen hawumetsissä, jossa se elää hyönteisillä ja marjoilla. Waikka nämä linnut lukunsa ja kauniin punan-, mustan-, keltaisen-, walkean- ja harmaankirjawan höyhenpukunsa wooksi, joka niin miellyttävästi pistää silmään lehtipuiden alastomilla oksilla, waikuttawatkin wirkistytävästi meidän talwella niin linnuttomilla seuuillamme, niin en kuitenkaan sen wooksi tässä ota niitä puheeksi. Tilhillä on näet ihmiselle toinen, paljon tärkeämpi merkitys. Se on ainoa pikkulinnuistamme, jota pyydetään ja ammutaan herkkusuille syötäväksi.

Kun hyvä tilhiwoosi on käjissä, silloin warustantuu, warjinkin kaupungeissa ja niiden lähimmässä ympäristössä, jokainen sekä nuori että wanha sunnuntaimetsästäjä tilhinammuntaan ja pyhyttiin, laittaa kuntoon ansansa ja ruos-

tuneen pöyhynsä, sillä nyt on hänen metsästysaikansa tullut. 5 penniä kappaleelta, taikka runsaan saaliin aikana 5 penniä parilta — tuleehan siitakin rahaa, kun tapetaan ja pyhdetään sadoin, jopa tuhansin. — — — Mutta „tilhitalwen“ mentyä ollaan valmiita ihmettelemään ja päivittelemään, kuinka Etelä-Europan asukkaat voivat olla niin sydämetömiä, että paljaastaan lihan vuoksi pyhittävät ja tappavat meidän wiattomia pikkulintujamme, kun ne syksyllä, etelään matkatesansa, tulewat heidän kotimaihinsa!

Peltowainioillemme hyödyllisiin lintuihin on myöskin luettava „kewään sanansaattaja“, tavallinen harmaa peltoleiwonen (*Alauda arvensis*), jonka pääasiallisena ravintona hyönteiset ovat, waikka se wähin myöskin syöpi wiljaa ja muita siemeniä.

Tämän päättäjäksi tahdomme tuoda esiin seuraawat ruotsalaisen luonnontutkijan N. E. Holmgren'in sanat:

„Sydämeistämme soisimme, että kaikilla tässä maassa pikkulintuja suojeltaisiin. Ne palkitsewat runsain määrin sen hoidon, mikä niille annetaan, ne lewittävät iloa ja elämää ympärillensä, misä hyvänsä niitä wain on, ja ne lisääwät suuresä määräsä kodin hupaisuutta maakartanoissa. Pääskynen ja wästaräkki ovat jo päässeet maamiehen suojeluksen alaisiksi, koska ne, kuten sanotaan, tuottawat onnea mukansa. Yhtä, joll'ei enemmänkin, siunasta tuottawaksi tulee itsekun pian huomaamaan muidenkin pikkulintujen toiminnan, kun waan kerran on oppinut sitä tuntemaan“.

Se lintulahko, johon nyt tulemme, nimittäin **kirskulinut**, on maasamme hywin köyhä eri lintulajeista. Tämän lahon tuntomerkit ovat: Rhytäswarren suuret peitinhöhenet ovat monessa rivissä ja ulottuwat yli kynnänsulkien puolen pituuden. Jalat ovat istumajalkoja. Tavallisesti tekewät tähän kuuluwat linnut itsensä erityisen pesän (paitsi lehrääjä).

Moni on luultavasti Keski- tai Etelä-Suomesa jona-
 nakuna kesä-iltana nähnyt noin räkättirastaan kokoisen linnun
 lentelevän talojen ympäri maaseudulla, ja vielä useampi on
 tietenki tullut tarkanneeksi tuota omituista, rukiin surisemista
 muistuttavaa ääntä, mikä päivän mailleen mentyä niin
 kummallisesti kuuluu havumetsästä tyhnenä kesä-yönä. Lintu,
 josta tämä ääni tulee, on nimeltään kehrääjä. Kun keh-
 rääjä yksinomaan elää hyönteisillä, niin ymmärtää itsekukin
 heti sen hyödyllisyyden. Tarvitsemme vain muistaa, että
 juuri osa hyönteisistä, ja niiden joukossa monta hyvinkin
 vahingollista, on yksinomaan iltahämärässä tai yöllä liik-
 keessä. Juuri näitä tällaisia hyönteisiä pyyhdyttää kehrääjä
 öiseen aikaan, ja se syöpikin niitä arvaamattomat mää-
 rät, sillä se on hyvin ahne ja syöläs. Munansa munii
 kehrääjälintu paljaalle maalle, tekemättäkään minkäänlaista
 pesää. Niin, eipä edes vähintäkään syvennystä voi siinä
 huomata — minkäänlaisesta kuopasta ei puhuttakaan. Mutta
 pojat syntyvätkin silmillisinä ja muutoin melkein täyjisä ta-
 mineisja.

Tähän lahtoon kuuluu vielä terwapääsky (*Cypselus*
apus), joka sekä elintavoiltaan että näöstään on pääskysten
 kaltainen. Kumminkaan terwapääsky ei varoita, muiden
 pääskysten tavalla, muita lintuja haukan lähestyessä, jo-
 ten siitä ei ole suurta hyötyä ihmiselle. Lentokykyhynsä näh-
 den on terwapääsky etewin kaikista linnuistamme. Suu-
 rinman osan ikäänsä viettää se ilmasja liidellen, ja tähän
 onkin sen koko ruumis wartawasten tehty. Siivet owat
 hyvin kehittyneitä, jota wastoin jalat owat heikot ja pienet.
 Maahan terwapääsky hyvin wastahakoisesti laskeutuu, ja
 silloinkin waan satunnaisesti, sillä tällainen teko woipi sille
 käydä turmiota tuottavaksi. Niwan sileältä maalta se näet
 ei ensinkään pääse lentoon, kun sen lyhyet, kehitymättömät
 jalat eiwät myönnä sen senkään wertaa runkooaan kohotta-
 maan, että saisi ilmaa siipiensä alle.

Ainoastaan kaakkoisimmisja osisja maatumme tawa= taan tuo launis sininärhi (*Coracias garrula*). Dikeas= taan elää sekim hyönteisillä, mutta ei myöskään hylki sam= makoita, sifiliskoja, wiljaa eikä marjoja, sekä tekee pesänsä warwuisista, oksista, sammaleesta y. m. onttoihin puihin sel= laisissa lehtimetsissä, joissa siellä täällä on aukeita ketoja ja niittyjä. „Zärkevän ihmisen welwollisuus on näitä suojella, sillä kaikesta siitä päättäen, mitä olemme olleet tilaisuudessa näkemään, täytyy meidän empimättä lukea nämä hyödyllis= ten lintujen joukkoon,“ sanoo Brehm.

Wihdoin kuuluu kirkkulintuihin vielä kyyhkysten heimo, josta meillä on kaksi lajia, nimittäin metsäkyyhkyy= nen ja sepelikyyhkynen. Zälkimäinen, jonka tuntomerk= kinä on walkea juowa kaulan ympäri, jota metsäkyyhkysellä ei ole, on yleinen koko Etelä= ja Keski=Suomesja. Tätä wastoin ei metsäkyyhkynen ole yleiseen tawattawissa muu= alla, kuin lounaisimmisja osisja maatumme. Sepelikyyhkyy= nen asustaa hawumetsissä, metsäkyyhkynen sitä wastoin lehti= metsissä. Samoin tekewät ne pesänsäkin aiwan erilaijiin paikkoihin. Sepelikyyhkynen asettaa huonotekoisen pesänsä puunokjalle, jota wastoin metsäkyyhkynen pesii onttoihin pui= hin. Elintawoilleen owat ne sitä wastoin paremmin yhdel= laiset, kumpikin eläen siemenillä, wiljalla, herneillä y. m., mutta ainoastaan vähemmäksi osaksi hyönteisillä.

Zotkut tutkijat pitäwät kyyhkysjä ylimalkaan hyödyllis= sinä, koska ne syöwät paljon rikkaruohonsiemeniä; toiset taas pitäwät niitä wahingollisina, koska ne toisinaan woiwat tehdä suuria häwityksiä peltowainioilla, warjinkin hernemailla, ei= wätkä luule niiden rikkaruohonsiementen syönnistä kowin suurta hyötyä koituwan. Yleisin lajimme, sepelikyyhkynen, elää enimmäkseen hawupuiden siemenleistä, joten sen hyöty jääpi hywin wähiin. Minä puolestani pidän siis tämän lajin paremmin puolin wahingollisena.

Tulemme nyt kolmanteen ja samalla viimeiseen lahkoon ensimmäisessä ala-osastossa, nimittäin **kiipijöihin**. Näillä linnuilla on seuraavat tuntomerkit: Peitinhöyhenten suhde kyhnäsfulkiin on mustan- ja valkeankirjawilla tikoilla sekä läenpiialla samallinen kuin pikkulinnuilla, muilla niin- kuin kirkkulinnuilla. Tähän kuuluvilla linnuilla on kiipimäjalat, s. o. kaikki 4 warwasta owat tasakorkeudella, mutta niistä on kaksi eteenpäin ja toiset kaksi taaksepäin. Ei yksikään meillä olemista lajeista rakenna warjinaista pesää, waan muniwat ne munansa tavallisesti puunkoloon, alustana lahonnutta puuta. Poikkeuksena muniwat ne toisten lintujen pesään (käi). Ihmisen talouden hoidolle on iso osa tähän kuuluvia lajeja suuresta merkityksestä. Tähän lahkoon kuuluwat meidän linnuistamme tikat, läenpiika ja käi.

Tikoista suurin on

Palokärki (*Picus martius*)

eli Musta palokärki.

Koiras: musta; päälaki kokonaan punainen.

Naaras: koiraan näköinen, mutta päälaki on ainoastaan niska-puolelta punainen.

Pojat: samallaisia, mutta värit waan owat litaisemman näköisiä.

Munat: 3—5, walkeat, kiiltävät, värittömät.

Pituus on 47—50 sm., josta pyrstön osalle tulee 18 sm.

Palokärki on tavattawissa ympäri koko Suomen, waikka se käy sitä harwinaisemmaksi, kuta pohjoisemmaksi tullaan. Kumminkaan ei se edes Etelä-Suomesa ole joka paikassa yhtä yleinen, waan vaihtelee se hywinkin paljon, niin että se paikka paikoin on yleisin laji koko heimostaan, ja toisin paikoin taas sangan harwinainen.

So hywin aikaseen kewäällä alkaa palokärki kowertaa onteloa pesäänsä warten johonkin lahoon puuhun, joll'ei se, kuten usein tapahtuu, käytä edellisen kesäistä pesäpaikkaansa. Tällaisen pesä-ontelon kowertaminen wiepi näet paljon ai-

taa, melkein parisen viikko. Pesän pohjan werhoo se wain lahoilla puunlastuilla, jonka tehtyä muniminen heti alkaa. Tämä tapahtuu hywin aikaiseen kewäällä, niin että pojat jo toukokuun loppupuolella owat Etelä-Suomessa lentokyhkyiset.

Palokärällä ei paritusaikana ole juuri minkäänlaisista warfinaista laulua. Sitä wastoin on koiraalla toinen keino, jolla se woipi naaraan huomiota herättää, nimittäin tuo tunnettu, omituinen, kauwas kuuluwa „rumputus“, jonka se synnyttää siten, että nokallaan hywin nopeasti nakuttaa jonkin kelpuun runkoa tai oksaa. Oman oikean äänensä, joka on terävä ja vastenmielinen, päästä se myös usein kuululle sekä lentäessään, jolloin se kuuluu kuin trrrrrrrrrrrrr, että istuessaan, jolloin se taas on hywin vastenmielinen ptrlää, ptrlää eli ptlää, ptlää.

Palokärki oleskelee etupäässä hawu-taikka, kuten minun luuloni on, vielä mieluummin sekametsissä. Sitä wastoin näyttää se paljasta lehtimetsää mieluummin karttawan.

Siellä, missä palokärki on tawattawissa, syöpi se kaikellaisia lahoissa ja wikaantuneissa puunrungoissa asustawia hyönteisiä ja toukkia, jonka wuoksi se, samoin kuin muutkin tikat, on suureksi hyödyksi metsissä. Sietänee kenties vielä nimenomaan mainita, että palokärki ei hakkaa muita puita, kuin wain sellaisia, jotka owat toutanshömiä, sillä äärettömän tarkalla kuulollaan erottaa se puun sisässä kalawan hyönteisen äänen ja alkaa heti sitä pyyhdyttää. Woi-makkaalla ja terävällä nokallaan weistele se suuria palasia puusta ja hankkii siten itselleen pääshn puun sisässä elostawien hyönteisten ja toukkain luo, jotka se sitten wetää ulos pitkällä, hoikalla ja tahmealla kielessään.

Palokären ravintona ei kumminkaan, ainakaan talwella, yksinomaan ole hyönteiset. Eräs maamme luonnontutkijoita, Åström, on näet huomannut, että palokärki tappaa ja ontoissa puisja tallettaa lämminwerisiä luuran-koisia (myhriä, päästäisiä, tiaisia y. m.) sekä sitten pitkin talwea niitä syöpi.

Harmaapäinen tikka (*Picus canus*).

Koiras: Selkäpuolelta vihreä; alta harmaa; otsa punainen; pää tuhkanharmaa; silmän ja sieramen välillä on pään kumpaisellakin puolella musta viiva ja toinen samallinen kahden puolen kulkkua; keskimäiset pyrstösulat vaaleilla poikkijuovilla.

Naaras on muutoin koiraan näköinen, mutta otsa vaan on harmaa.

Pojat ovat kupeilta mustatäpläisiä, eikä postilla ole tuota mustaa viivaa.

Munat, 5—7, hohtawan valkeat.

Pituus on 30 sm., josta pyrstö 11 sm.

Harmaapäinen tikka on meillä harvinainen lintu. Niinoastaan Turun lähimmässä ympäristössä on se vähän yleisempi. Muussa Suomessa on se melkein tuntematon, vaikka sitä on tavattukin siellä täällä aina Lappiin saakka.

Tämän tikkan sanotaan enemmän kuin muiden tikkain elävän muurahaisilla, joista mainittakoon varsinkin koku-muurahainen (*Formica rufa*) ja ruskea muurahainen (*Formica fusca*), mutta sen ohessa syöpi se suuret määrät muitakin puille wahingollisia hyönteisiä.

Harmaapäisen tikkan ääni kuuluu, Brehmin mukaan, olewan miellyttävämpi kuin muiden tikkain, ja viivahuttaa se maamme itäosissa tavattavan kukankeittäjän ääneen, vaikka sävelet ovat enemmän pyöristettyjä eivätkä niin teräviä.

Harmaapäinen tikka asustaa etupäässä sellaisissa seu-
duissa, joissa lehdot sekä awonaiset ahot ja kedot vaihte-
wat, vaikka se kyllä viihtyy paljaisissa lehtimetsissäkin. Sitä
vastoin näyttää se mahdollisuutta myöten karttawan haju-
metsiä, eikä sitä milloinkaan tavatakaan tällaisista.

Valkofelkä-tikka (*Picus leuconotus*).

Lounas-Suomessa sanotaan kaikkia mustan ja valkofenkirjavia tikkoja kirjawaiksi palokäreiksi.

Koiras: takafelkä ja yläperä valkeat; muuten päältä mustan- ja valkeankirjawa; rinta valkea; alaperä punainen; pääläki punainen.

Naaras: muuten koiraan näköinen, mutta päälaki musta.

Pojat ovat naaraan näköiset, mutta punainen alaperänsä on hywin epäselvää.

Munat, 4—7, walkeanhohtawat.

Pituus on 26—28 sm., josta pyrstölle tulee 10 sm.

Walkoselkätikka on oikeastaan Itä-Europan lintuja, jonka nuoksi se meillä on paljon yleisempi kuin esim. Ruotsissa. Se on näet joltisinkin yleinen etelä- ja keski-osissa maattamme. Pohjoisempina on se sitä vastoin harvinaisempi, mutta on se vielä kumminkin tavattu Etelä-Lapissa.

Nuonteeltaan on walkoselkätikka tynnempi ja hiljaisempi muita sukulaisiaan. Samate on sen ääni ja rumputus heikompi kuin muiden, eikä niitä niin usein kuulekaan. Uuinpaiakseen walitsee se etupäässä nuo suuret, jylhät hawumetsät, jotka kankaitamme kaunistawat. Täällä kowertaa se johonkin lahoon puuhun pesänsä. Jos se pesäpuukseen sattuisi, kuten usein tapahtuu, walitsemaan sydämeestä lahon, mutta vielä kaswuksa olewan puun, niin ottaa se täkfi pehmeimmän puulajin, mitä seutuwillä on, siis useimmin haawan, sillä sen nokka on heikompi kuin muiden tikkein. Niwan pyöreän suuauffonsa kautta eroaa tämän lajin pesä muiden tikkein pesistä. Muutoin owat sen elintawat hywin vähän tunnettuja, mutta luultawaa on, että tämä, samoin kuin muutkin tikat, on suurekfi hyödykfi metsälle.

3jo tikka (Picus major)

eli punatikka.

Koiraas: Päältä musta; otsa likaisenharmaa; niska punainen; pään kummallakin puolella on suurempi walkea täplä, joka ympäröitsee silmän ja jota alaspäin suupielestä lähtewä musta juowa rajoittaa; toinen musta juowa lähtee kaulankupeilta rinnalle päin; kummallaki puolen yläselkää on soikea, walkea täplä; selkä musta, suurella, soikealla walkealla täplällä kahden puolen hartioita; alta walkeantekainen; alaperä helakanpunainen; siivet mustat, 3—5 parilla mustia täplä, jotka muodostawat poikkijuowia; pyrstön 4 keskimäistä sulkaa mustaa.

Naaras on koiraan näköinen, mutta punaista ei ole niskaissa.

Pojilla on päälaki punainen.

Munat, 5—6, walkeanhohtawat.

Pituus 23—25 sm., josta pyrstön osalle 8,5 sm.

Iso tiffa on maassamme useimmin paikoin yleisin laji sukuaensa. Se on tavattawissa Etelä-Suomesta Pudasjärwelle saakka, mutta ei tiettävästi sitä pohjoisempaan.

Kuten useimmat muutkin tifat, on iso tiffakin hywin wilkas lintu, joka myötäänsä on liikkeessä, mutta sen ohessa se on seuraa karttava jöröjukka, joka wertaistensa kanssa on alinomaisessa riidassa, ei ainoastaan kiimanaikaan, waan koko vuoden ympäri.

Sarwat ja suuret petäjiköt owat ison tikan asuntopaikkoina pesimisaikoina. Myöhemmin kesällä, kun pojat jo alkawat omin päinsä toimeen tulla, lähenee se paremmin asuttuja seutuja ja tulee silloin usein puutarhoihin ja puistikoihinkin.

Tämän lajin ravintona on paraasta päästä metsien wahingolliset hyönteiset, mutta sen ohessa syöpi se myös, useammin kuin sen muut sukulaiset, talwella siemeniä, mieluummin havupuiden.

Pesänjä tekee se tawallisesti sangen korkealle maasta haapaan tai muuhun pehmeään puulajiin. Kumminkin woipi sen toisinaan tawata kowimmistakin puulajeistamme, niinkuin petäjästä ja koiwusta. Samoin saattaa pesäontelon joskus löytää niinkin alhaalta kuin 2—2,5 m. maasta.

Pikku tiffa (*Picus minor*).

Ucea éaitri Lapissa.

Koiras: Selkä walkea mustilla poikkijuowilla; yläperä musta; siivet mustat walkeilla poikkiviwoilla; alta harmahtawanwalkea; päälaki punainen.

Naaras on koiraan näköinen, mutta etupuoli mustasta päälaesta on walkea ja otsa harmaanruskea.

Pojat owat emälintujen näköiset, mutta wärit näyttävät wain likaisemmilta.

Munat, 5—7, hohtawan walkeat.

Pituus on 16 sm., josta pyrstön osaksi tulee 6 sm.

Tämä, pienin kaikista tikoistamme, on yleinen Etelä-Suomesta vielä laudemmas pohjoiseen kuin tavallinen tikka, ja on se vielä Lapisfakin tavattawissa, waikka harwinaisena.

Pikku tikka elää metsissä, mutta sillä ei ole, niinkuin useimmilla muilla tikoilla, mitään erityisiä mielimeisiä, waan viihtyy se yhtä hywästi hawu- kuin lehtimetsissäkin, puistoissa ja puutarhoissa yhtä hywin kuin suurissa sekametsissäkin.

Tutkijain wäitteiden mukaan on pikku tikka hyödyllisin kaikista tikoistamme; sillä talwellaan, samate kuin syksyllä, ei sen mahasta kuulu milloinkaan löytämän muuta kuin hyönteisiä, joten se ei ensinkään mufa söisi marjoja eikä siemeniä. Toiset tutkijat (esim. Åström) taas wäittävät toista, sanoen sen samoin kuin muidenkin tikkain talwiseen aikaan syöwän hawupuiden siemeniä. Puista näyttää se poimiwan wain hyönteisten munia ja toukkia, mutta jättävän täyhtäkaswuiset kowakuoriset hyönteiset koskematta. Kun toiset linnut taas näitä jälkimäisiä halukkaasti pyhittäwät, jota wastoin edelliset useinkin owat niille waikat, jopa mahdottomatkin saada, niin woipi tästä arwata, minkä werrattoman hyödyn pikku tikka sille metsälle tuottaa, johon se on asettunut pesimään.

Pikku tikka on wilkas, hilpeä ja miellyttävä lintu, joka alinomaa on täydessä työssä hyönteisiä pyhittäessään, mutta samalla se, kuten muutkin tikat, wähat wälittää wertaistansa.

Pesänsä kowertaa se mieluummin lehtipuuhun, usein fangen korkealle maasta.

Lapis ja Pohjois-Suomessa on vielä eräs laji mustan- ja walkeankirjawaa tikkaa tavattawissa, nimittäin: kolmiwarpainen tikka (*Picus tridactylus*), jonka, kuten jo nimikin osoittaa, helposti woipi erottaa muista lajeista siitä, että sen jalassa on wain kolme warwasta — kaksi eteen- ja yksi taaksepäin — kun sitä wastoin kaikilla muilla, kuten edellä on sanottu, on 4 warwasta, kaksi eteen- ja kaksi taaksepäin. Elintawoiltaan on se muiden tikkain lainen. Se

afustaa hawumetsissä ja syöpi, paitfi hyönteisiä, myöskin hawupuiden siemeniä.

Kauwan haparointiin tietämättömyyden sumussa tikkojen elämän ja hyödyllisyyden suhteen. On ollut aikoja, jolloin niitäkin, monen muun hyödyllisen linnun ohessa, pidettiin wahingollisina ja siitä syystä wainottiin. Eikäpä siitä kowin pitkiä vielä olekaan; niin onpa vielä nytkin paikkuntia olemassa, joissa rahwas luulee syyn siihen, että puut tulewat kitukaswuijiksi ja madonsyömiksi, olewan tikkoisja.

a) Palofärki (*Picus martius*). b) Harmaa tikka (*Picus canus*).
c) Pikku tikka (*Picus minor*).

Kumminkin nyhjään jo warmasti tiedetään, että tikat hakeawat ainoastaan sellaisia puita, joiden sisusta jo ennestään on wialla, päästäkseen käsiä siellä raiwoawiin hyönteisiin, niiden toukkiin ja muniin. Tässä on niiden tarkka näkö ja kuulo apuna. Näöllään keksiwät ne heti, josko puu on wikanainen, ja kuulonsa avulla pääsewät ne tietämään paikan, missä nuo pienet puunhawittäjät työtänsä tekewät. Tätä warten ne kopistelewat puuta nokallaan monesta eri kohdasta. Jokaisen on mieleensä painettava seuraawat, tuon suuren saksalaisen linnuntutkijan A. C. Brehmin sanat:

„Emme voi kyllin usein kertoa emmekä kyllin warmasti wakuuttaa, että tikat meille tuottawat hyötyä, eikä suinkaan wahinkoa. Jotkut yksithiset tikat woivat tulla haitalliseksi meille itseskäille ihmisille, woivatpa ehkä tehdä wahan wahinkoakin, mutta ei kumpakaan voi wähimmässä määräsäkään panna sen hyödyn werraksi, minkä nämä linnut meille tekewät, sillä ne käywät julki sotaa metsän waarallisimpia raiskaajia vastaan, ja se hyöty, minkä ne siten tuottawat, ei ole edes suunnilleenkaan laskeettawissa. Sen ohessa ei tämä niiden hyödyllisyys ole ainoastaan suoranainen, wahingollisten metsänhyönteisten häwittäminen, waan tulee se myös olemaan välillinen, koska tikat owat näihin saakka olleet ainoat asuntojen rakentajat meidän hyödyllisimmille onteloihin pesiwille linnuillemme. Siis suojelkaamme ja warjelkaamme näitä hyödyllisimpiä ja tärkeimpiä kaikista metsänwärtijöistamme!”

Kiipijälintuihin luetaan vielä

Käenpiika (Lynx torquilla)

eli Pikku piippihaukka.

Koiras ja naaras: Päältä harmaa ja hienosti mustalla kirjattu, niskasta alaspäin juoksewalla juowalla ruskeanmustia täpliä; alta walkeahko, osaksi ruosteenkeltaiseen wahahtawa, mustemmilla, nuolimaijilla täplillä; pörsstönsä 4—5 mustanruskeata poikkiviivaa.

Poikain wärit owat likaisemman näköiset, ruskeaan wahahtawat.

Munat, 6—11, walkeat ja kiiltäwät, waikka ei niin hohtawat kuin tikkain.

Pituus on 18 sm., josta pyrstö 6,5 sm.

Meillä on käenpiika yleinen Etelä- ja Keski-Suomessa. Pohjoiseen päin harwenee se yhä enemmän, kunnes Dulun ja Pudasjärwen pohjoispuolella enää ei ole tavattawissa.

Käenpiika on rauhaa rakastawa, lauhkea lintu, joka mielellään elää sownessa kaikkein muiden lintulajien kanssa. Se asustaa mieluummin harwoissa lehti- tai sekametsissä, puistoissa ja puutarhoissa sekä wiihthy hywin aukeiden kent-

tien wiereisissä metsämaisissa. Paljaita hawumetsiä karttaa se tyhstin.

Rahwaan kokemuksen mukaan saapuu käenpiika kewäällä meille muutamia päiviä ennen läkeä, jonka tulon se ikäänkuin kuuluuttaa omituisella äänellänsä: tju, tju, tju, tju eli tjö, tjö, tjö, tjö. Tämä on sille hankkinut sen sekä suomalaisen että ruotsalaisen nimen.

Jo tikoissa näimme olewan muutamia lajeja, jotka söivät muurahaisiakin. Käenpiialla owat nämä päärawintoaineena. Muurahaisia pyhtäessään työntää se ulos, samoin kuin tikkin, pitkän, matomaisen, tahmean kielensä, jonka se sitte, kun siihen riittävä määrä muurahaisia on kertynyt, äkkiä wetäisee sisään. Ulkomuodoltaan eroaa se kumminkin eräissä kohdissa tikkoista. Sillä tosin on, niinkuin tikoillakin, kassi warwasta taakse ja kassi eteenpäin, jonka wuoksi se on kiipijälintuihin luettava, mutta muutoin sen jalat eivät ensinäkään kiipeämiseen kelpaa. Yhtä wähä on sen heikko nokka puun hakuuta warten luotu, jonka wuoksi se ei, tikan tavoin,

Käenpiika.

woikaan hyönteisiä puun sisästä pyhtää, waan hakee niitä lehdistä, oksilta taikka maasta.

Kreikkalaisien wanhasa jumalaistarustossa mainitaan käenpiikaa. Siinä näet ferrotaan, että Jynx oli impi, jota taikatempuillaan sai aikaan, että ylijumala Jupiter rakastui Aurora (Koitto) nimiseen jumalattareen. Jupiterin sukka mielinen puoliso, Juno, kosti silloin Jynxille, muuttamalla hänet käenpiikaksi. Woidakseen tällaista huomiota herättää jo wanhoissa kreikkalaisissa, täytyy linnun olla jollakin tavalla omituisen. Ja niinhän se onkin. Kun näet sattuu löytämään sellaisen käenpiikan pesän, jossa naaras joko jo on ruwennut muniaan hautomaan, taikka jossa on wasta kuoresta pääsfeitä poikia, niin se ei lähde pesästään, kolisteltafoon pesäpuuta kuinka kowasti hywänsä. Jos puuhunkin

kiipeää, ei se sittenkään lähde. Jos pistää kätensä suuaukosta pesään, päästää käenpiika käärmeen suhijemista muisuttawan äänen, jolloin se, joka asianlaitaa ei tunne, pelästyen wetää kätensä takaisin. Jos tästä kumminsaan ei ota säikähtyäkseen, vaan tarttuu käsin kiinni lintuun, niin on sillä vielä monta muutakin temppua, jolla koettaa wihollistaan peloitella. Niinpä kääntää se päänsä aiwan ympäri, tehden samalla pitkällä kaulallaan käärmeentapaisia liikkeitä, niin että nokka wuoron perään tulee olemaan milloin eteen-, milloin taas taaksepäin, lewittää päälaen höyhenet tupsuksi, nostaa kaulahöyhenet pystyyn, mulkoilee silmillään; sanalla sanoen, tekee mitä oudoimpia ja kummallisimpia temppuja, niin että pyyhdyttäjä tawallisesti ällistykisissään lopulta päästää sen lentämään.

Dikeata tawallista pesää käenpiika ei tee, vaan jos se esim. tätä warten walitsee walmiin pöntön, niin munii se munansa suorastaan siihen, käyttäen alustana ainoastaan puunlastuja. Tästä kohden on se myöskin tikan lainen.

Sywin omituinen lintu on käki (*Cuculis canorus*). Se munii munansa, kuten kaikki tietävät, muiden lintujen, etupäässä leppälinnun, walkean wästaräkin, niittykirwisen, uunilinnun y. m. pesään. Ei kuitenkaan tarwitse luulla, että käki munisi munansa suorastaan pesään, vaan todenmukaisinta on, että se, ensin munan maahan munittuun, sen sitten nokasnaan kantaa kaswatuslintujen pesään. Jos se ei näin menettelisi, niin jäisi selittämättömäksi se, että woipi löyhtää käen munia sellaisissa leppälinnun pesissä, joilla on niin ahdas suuaukko, että käki ei mitenkään itse siitä mahdu pesään menemään. Syyksi siihen, että käki täällä omituisella tawalla sukunsa jatkaa, on luultu sitä, että se munii munansa monen päivän wäliajoilla, jonka wuoksi, jos se itselleen walmistaisi oman pesänsä, ensimmäinen muna jo kerkiäisi pilaantua, ennenkuin wiimeinen vielä olisi munituun.

Kaswatusemon omain munain kanssa yhdessä tulee käenkin muna haudotuksi. Mutta kumminkaan ei milloinkaan muita poikia pejästä tawata, kuin käenpoika yksinänsä. Eri mieliä on ollut siitä, minne linnun omat pojat ovat joutuneet. Muutamat ovat luulleet niiden nälkään kuolleen, kun muka tuo suuri ja wanha käenpoika itselleen on anastanut kaiken ruo'an, minkä kaswatuswanhemmat ovat jaksaneet hankkia; toiset taas ovat wäittäneet, että käenpoika muutta mutkitta on syhtänyt linnun omat pojat pejästä ulos. Zälkimäisen mielipiteen minä empimättä pidän oikeampana.

Waikka käki täten, kummallisen fikihmisenä kautta, wälillisesti tuottaa wahinkoa ihmiselle, niin palffitsee tämän haitan, joka kuitenkin ylimalkaan on sängen wähäpätöinen, runsain määrin se, että käki täällä ollessaan syöpi hywin suuret määrät wahingollisia toukkia ja hyönteisiä. Käki on näet suurimpia syömäriä, mitä meillä hyönteisiä syöwissä linnuisfamme on, ja sen rawintona ovat suurimmaksi osaksi karwaiset perhosen toukat, joista useampi laji on hywin wahingollinen. Meidän muut hyödylliset lintumme hylkiwät enimmäkseen näitä pitkäkarwaisia toukkia, josta syystä käen merkitys käy maamiehelle hywin arwoikkaaksi. Selwää siis on, että etunsa hymmärtävä maamies sitä kaikkialla suojelee. Vienee syhtä tässä kohden nimenomaan wakuuttaa, että tuo rahwaassa lewinnyt ja monen uskoma kasu käen haukaksi muuttumisesta syksyhuoleen, on vielä hullunkurisempi, kuin jos joku rupeaisi ihmisiä uskottelemaan, että kissa jonkun aikaa wuodesta on koirana.

II.

Tulemme nyt lintujen toiseen suureen alaosaan. Tähän kuuluvain lintujen pojat voivat, munasta päästessään, nähdä, jonka ohessa ne ovat untuilla varustetut, mutta eivät voi, heti synnyttyään, vapaasti liikkua. Poikia syöttävät emälinnut pesään, kunnes tulevat lentokykyiksi. Tähän kuuluvat linnut tekevät sentähden, kuten ensimmäisenkin alaosan linnut, säännöllisesti erityiset pesät itsellensä. Nämä pesät eivät kumminkaan ole hetikään niin taidokkaasti rakennettuja, kuin tähän asti puheina olleilla linnuilla. Jos munia warten pesässä onkin jonkinlainen sywänne, on tämä jofseinkin matala, mutta hywin usein sitä ei ole ollenkaan, josta syystä pesät näyttävät litteiltä ja latuskaisilta. Tawallisesti ovat pesät hywin lujaa, mutta törkeätä ja kömpelöä tekoa. Toisinaan ovat ne kumminkin niin hutikoimalla ja huolimattomasti tekäistuja, että alhaalta maasta woipi nähdä munien kiiluvan pesän läpi (joskus mehiläishaukalla). Hywin usein ajaa wanha wariksen tai orawan pesä, hieman korjailtuna, pesän asian. Ne tähän kuuluvat linnut, jotka onttoihin puihin pesiwät, eivät tawallisesti ensinkään mitään erityistä pesää walmista; maahan pesiwät linnut ovat taas tässä suhteessa hywin erilaiset. Joko walmistawat nämä viimeksi mainitut sellaisen pesän, mikä petolinnuilla on tawallinen (sinihaukka), taikka on pesä wain matalainen sywänne maassa (tunturipöllö) elikkä ei edes sitäkään (suopöllö). Tämän erilaiisuuden huomaa wallalla olewan, waikka wähem-

mässä määrässä, niissäkin lajeilla, jotka pesivät kallionkielekkeille taikka rotkoihin ja nuorenluoliin. — Kun näiden lintujen pesät teoltaan ovat hywin yksinkertaisia, niin ovat ne hywin helppoja muodostella eri pesäpaikkojen tarpeiden mukaisiksi. Niinpä woipikin tavata ison huuhkajan pesän sekä kallionkielekkeiltä, suurten puiden oksilta, ontoista puista että (Solmgrénin mukaan) myöskin maasta; ja kaikkiin tällaisiin paikkoihin sanotaan sarnwipöllönkin pesiwän. Tähän kuuluvilla linnuilla ovat luonteenmukaisinna pesäpaikkoina vuoret, joiden kielekkeille, rotkoihin ja koloihin moni laji usein pesii, nimittäin: useimmat haukkalajit (muutto-, nuoli-, pouta- ja tornihaukka), maa- ja merikotka, pietanahaukka (kaikki nämä pesiwät sen ohessa puuhunkin), warpui-, wiiru- ja kiskapöllö (jotka myös pesiwät onttoihin puihin), sekä tunturipöllö, joka myös pesii maaperäänkin. Yksinomaan tällaisiin paikkoihin pesii tunturihaukka. Suuri osa tähän kuuluvia lajeja ei kuitenkaan pesi mainitunlaisiin paikkoihin, waan laatiwat ne pesänsä joko yksinomaan puiden oksille (hiiriäispöllö, punajalkahaukka, kana- ja warpuihaukka, mehiläis- ja hiirihaukka), taikka wain onttoihin puihin (helmi-pöllö), jopa aiwan maaperäänkin (suopöllö ja sinihaukka).

Tähän alaosaan kuuluu ainoastaan yksi lintulajko, petolinnut.

Petolinnuilla on woimakas, ainakin kärkipuolelta kowasti käyristynyt nokka sekä raatelujalat. Näiden jalkain tuntomerkki on, että warpaat ovat wapaat, wäkewät ja woimakkaat sekä terävä- ja käyrätyntiset. Warpaiden wiimeiset ja wiimeisen edellimmäiset niwelet ovat alapuolella warustetut pehmeillä astumanystermillä, ja wiimeinen niwel on sen ohessa hywin liikkuwa, niin että kynsi pääsee warpaan alle kääntymään.

Maanwiljelijällä ja maamiehellä ei ole ystäviä ainoastaan pienempien lintujen joukossa, waan sellaisia on hä-

nessä myöskin noisja aina vihatuisja petolinnuisja. Ylimalkaan on luulottelu petolintujen wahingollisuudesta niin yleinen, wiha niitä vastaan — jota se seikka ylläpitää, että yhtä wääriä luulotteluja pitävät sellaisetkin ihmiset, jotka eivät ainoastaan tahdo siivistyneistä käydä, waan wieläpä mukamas olla linnuntuntijoitakin — on niin sywälle juurtunut, että katson welwollisuudekseni puhua wäähä pitemältä hyödyllisistä lajeista, kuin muutoin olisi tarwinnutkaan.

Mitä ensiksi pölsöihin tulee, woimme niistä suoritutua muutamilla fanoilla, sillä niiden hyödyllisyys on jo nythjään yleisesti tunnettu. On meillä ainakin kolme lajia, joita wielä pidetään ylipäänsä wahingollisina, nimittäin tuo tawallinen iso huuhkaja (*Strix bubo*), sekä nuo Lapisja tawattawat pölsölajit, tunturipölsö (*Surnia nyctea*) ja Lapin pölsö (*Syrnium lapponicum*). Nämä syöwät näet ihmisen ruoaksi kelpaawaa metsänriistaa; riekkoja, metsäkanoja ja jäniksiä,

Siiriäispölsö (*Surnia ulula*).

waikka sekin on otettava lukuun, että ne myös häwittäwät monta wahingollista nakertajaa. Warsinkin eräinä vuosina käypi kaksi wiimeksi mainittua lajia todelliseksi hyödyksi. Kuten tunnetaan, on näet Lapisja olemassa eräänlaisia pieniä nakertajia, sopolia, jotka elintawoiltaan owat hywin meidän peltomyhräimme laisia. Nämä owat tulleet surkean kuuluisiksi niiden waellusten wooksi, joita ne aika ajojin tekewät. Lukemattomissa parwisja waeltawat ne silloin suoraan eteenpäin, syöden kaiken kaswullisuuden, minkä kohtaawat, puti-

puhuttaaksi. Näitä sopuliparwia seuraa aina useanlajisia haukkoja sekä nuo molemmat mainitut Lapissa asustavat pöllöt ja kaikki nämä linnut syövät joka päivä suuret määrät sopulia. Kun sitä paitsi tietää näiden pöllölajien joka vuosi käyttävän suureksi osaksi sopulia ravintonaan, niin on hyvin mahdollista, että nämä linnut ovat olemassa sopulien liiallisen kurtumisen estämiseksi. Siinä tapauksessa riippuisi juuri näistä pöllöistä ettei sopulivuosia satu tätä useammin. Älköön kukaan sentähden oudoksuko jos tulevaisuuden tutkimus asettaisi nämäkin kaikki Lapin pöllölajia hyödyllisten lintujen joukkoon.

Sjoo huuhkajaa (*Strix bubo*) pidetään, niinkuin jo mainittiin, wahingollisena lintuna. Mutta senkin suuri haitallisuus on vielä epäilyksen alainen. Sjoo huuhkajaa ei missään tapauksessa wahingollisuuteen nähden voi verrata kanahauffaan tahi kotkaan.

Yleisin kaikista pöllöistä maassamme on Melan mukaan, hiiriäispöllö (*Surnia ulula* L.). Se on päiväpöllöjä ja sen esiintyminen muistuttaa paljo pienemmistä haukkalinnuista. Viime aikoina on toisin paikoin ruvettu epäilemään sen hyödyllisyyttä. On näet luultu olewan syytä väittää hiiriäispöllön pääasiallisesti käyttävän ravintonaan pienempiä lintuja eikä hiiriä, niinkuin näihin saakka on otaksuttu. Onneksi nämä väitteet perustuvat vain pariin tositapaukseen. Mutta yksityisten lintujen mukaan ei pidä eikä saakaan tehdä johtopäätöksiään koko lintulajin elämäntapojen suhteen, etenkin kun on olemassa tärkeitä asianhaaroja, joista voi tulla ihan vastakkaisiin johtopäätöksiin. Tahdon mainita tässä vain yhden esimerkin viimeksi mainittua laatua. Konserwaattori yliopiston eläintieteellisessä museossa, G. W. Forssell on kirjottajalle wakuuttanut, ettei hän muistaaksen milloinkaan ole löytänyt linnunjäännöksiä hiiriäishaukan ruun'ansulattimisja. Ja tällä henkilöllä on kuitenkin päälle 20:n vuoden kokemus tässä eläintieteellisellä tutkimusalalla.

Hyödyllisiä ovat kaikki meidän muut pöllöt, jos emme ota lukuun harvinaista viirupöllöä (*Syrnium uralense*) jonka taloudellisesta merkityksestä ei tiedetä suuresti mitään. Siihen on niin silminnähtäviä todistuksia, ettei tätä väitettä voi kumota. Tiedemiehet ovat näet tutkineet niitä palloja, joita pöllöt joka aterian jälkeen hylenantavat, ja jotka sisältävät sulaaamattomia osia niiden vastasyömästä ruu'asta niinkuin esim. luita, höyheniä, kovia hyönteispiipiä y. m. Mainitsen tässä muutamia esimerkkiä siitä mitä nämä pallot ovat sisältäneet. Vuonnontutkija Altum tutki 706 tornipöllön (jota pöllölajia ei tavata meillä) hylenantamaa palloa ja tapasi niissä jäännöksiä 16 hölepakosta, 240 hiirestä, 693 myyrästä, 1,580 päästäisestä, 1 maamyyrästä ja 22 pikkulinnusta; 210 kiskapöllön (laji on meillä harvinainen) pallossa oli 1 kärpän, 48 hiiren, 296 myyrän, 1 orawan, 33 päästäisen, 48 maamyyrän, 18 pikkulinnun ja 48 kowakuoriaisen ynnä summattoman paljo turilaiden jäännöksiä; 25:sä sarvipöllön (meillä yleinen) pallossa oli 6 hiiren, 35 myyrän ja 2 pikkulinnun jäännöksiä; 10:sä warpuispöllön (meillä harvinainen) pallossa oli 10 myyrän, 1 päästäisen ja 11 kowakuoriaisen jäännöksiä. Sitä paitsi on 7:sä suopöllön (meillä yleinen) pallossa tavattu 21 hiiren ja myyrän ja 1 päästäisen jäännöksiä. Niinkuin tästä nähtyy elävät pienemmät pöllöt pääasiassa myyristä ja hiiristä. Sentähdenpä onkin huomattu niin sanottuina „rottavuosina“, jolloin myyrät suunnattomasti lisääntyivät, että pöllöjäkin lisääntyi samassa suhteessa, jonka kautta myyrrien tuhoaminen rajoittui pie-

Sarvipöllö (*Asio otus*).

nemmälle alalle kuin mitä muuten olisi tapahtunut. Ylämainitusta käy selville mikä pöllöjen tehtävä on luonnon suuressa taloudessa ja kuinka ne sen kautta ovat maanmiehelle warsin tärkeitä lintuja. Sen sijaan että niitä vihataan ja wainotaan, niinkuin itävä kyllä nyhjäään monessakin paikoin tehdään, pitäisi niitä kaikilla suosia ja suojella.

Yksi ainoa laji maamme pöllöistä pesii yksinomaan onttoihin puihin, nimittäin hyydyllinen

Helmi-pöllö (*Syrnium funereum*)

tahi Pitku pisi; Yökkö; Kato; Sydjaladdi (Lapissa).

Koiras ja naaras: Päältä ruskea, walkopilkukas; alta walkea ruskeilla poikkijuovilla; filmien ja nokan wälillä musta täplä; pyrstön ja siipien ulkosulat tummanruskeita parittaisilla walkeilla poikkipäin kulkevilla täplillä; iris keltainen.

Pojat wanhosten lintujen näköisiä.

Munat 3—7, jotakuin pyöreitä, walkeisia, kiiltäviä.

Pituus 24—25 sm., siipien leveys noin 55 sm.

Sikinnä warpuspöllöä on helmi-pöllö pienin kaikista pöllöistämme ja hiiriäispöllön jälkeen yleisin. Ompa sellaisiakin paikkakuntia Etelä- ja Keski-Suomessa, jossa helmi-pöllö on yleisin kaikista. Pohjoiseen päin on se lewinnyt Lapinmaahan asti, jossa sen pesä on löydetty vielä Muoniossakin.

Suuret ja sankeat hawumetsät, jotka vielä peittävät laajoja aloja maastamme, owat helmi-pöllön asuinpaikkoina. Se tekee täällä pesänsä onttoon puuhun keskelle toimi-alaansa. Helmi-pöllö on yölintu, jonkatähden sitä wain harwoin näkee päiwällä liikkeessä. Koko tämän ajan wuorokaudesta se näet hiljaisuudessaan istua kököttää ontossa puussa, wuorenrotossa, tiheässä ja tuuheassa kuusessa tai muissa piilopaikoissa. Wasta pimeään tultua lähtee se liikkeelle saaliin haakuun. Helmi-pöllö tavallisesti ei milloinkaan lähde kotimästään. Ainoastaan jos talwisaitaan muona sattuu olemaan liian tiukassa, woi se lähteä etäämmällekkin ja tulee maaseu-

duilla silloin ihmisasuntojen läheisyyteen. Koska helmipöllö päivän valolla näkee loven huonosti, saattaa tulla sitä hywin kielelle, ennenkun se ottaa lähteäkseen pakofalle. Kuolema ja tallinowi tulee sentähden, ikävä kyllä, enemmäkseen niiden pöllöjen osaksi, jotka talwis aikaan tulevat talojen läheisyyteen.

Helmipöllö elää enemmäkseen noista haitallisista pelto- ja metsämyyristä. Silloin tässä menee tietysti joku hyödyllinen pikkulintukin mukaan. Mutta missä määrin, on vielä epätietoisista. Hyvillä perusteilla otaksutaan kuitenkin ettei helmipöllö niille warsin suurta vahinkoa tee, jonkatähden sitä onkin pidettävä verraten hyödyllisenä lintuna.

Warfinaista pesää ei helmipöllö tee, vaan panee munansa lahoneen puun lastuille onttoihin puihin.

Saukkalintuihin kuuluvien petolintujen joukossa on maanmiehellä useampia ystäviä, nimittäin seuraavat lajit: tornihaukka (*Falco tinnunculus*); punajalkahaukka (*Falco vespertinus*); mehiläishaukka (*Pernis apivorus*); piekanahaukka (*Archibuteo lagopus*); hiirihaukka (*Buteo vulgaris*) ja sinihaukka (*Circus pygargus*). Näistä lajeista otan nyt kertoakseni laajemmasta, koska suuri tietämättömyys niistä wallitsee miltei kaikkien kansaluokkien keskuudessa, ja otan ensin puheeksi

Sinihaukan (*Circus pygargus*).

Sinertävä suohaukka; Sammakkohaukka; Suohaukka.

Koiras: Selkä, pää, laula ja rinta siniharmaat; siivet siniharmaat; vaan kärkipuoli musta, joka etenkin linnun lentäessä jyrkästi eroaa muuten vaaleahkosta höyhenpuvusta. Tämä onkin enin silmiinpistävä tuntomerkki, jonka kautta koiraksen helposti erottaa muista petolinnuista.

Naaras: päältä tumman ruskea ja hallakantäplikäs — etenkin niskassa; alta valkea, pitkinpuolin kulkevilla ruskeilla juovilla;

siivet alta walkeat, mustanruskeilla, tiheillä, winoon kulkewilla poikkiviivoilla.

Pojat: Päältä tumman ruskeat, ruskean kellertävillä täplillä; alta ruskean kellerwiä, pitkinpuolisilla tummanruskeilla täplillä. Nuuten naaran näköisiä.

Munia 4, harmaanwalkeita täplittömiä.

Linnun pituus on 42—53 sm.

Sinihaukka on harvinainen maassamme, mutta on tavattu pesiwänä koko Suomessa aina Muonioon saakka pohjoisessa. Se asustaa wesiillä, suoperäisillä ja märkäluntoisilla mailla ja elää täällä tavattomista eläimistä: sammakkoista, siiliskoista, hiiristä y. m. muuta myöskin linnuista ja niiden munista. Sen elintawoista tiedetään meillä warsin vähän, jonkatähden ei vielä olla selwillä siitä jos se on pantawa hyödyllisten waiko wahingollisten lintujen joukkoon. Suuri linnuntutkijamme M. v. Wright pitää sitä kuitenkin hyödyllisenä petolintuna, jonkatähden ei ole syhtä wainota tätä kaunist ja harwinaista lintua.

Kun sinihaukka käwelee maassa, erottaa sen helposti muista petolinnuista sen werraten pitkistä koiwista.

Pesä, jonka tavallisesti tapaa maassa mättäällä tahi juon läheisyydessä, on suuri, kuiwista riuista tyhätty.

Sinihaukkaa tunnetumpi, mutta myöskin enemmän epäsuolon alainen on

Mehiläishaukka (*Pernis apivorus*).

Höyhenpuku on tawattomassa määrässä waihteleva. Kun siitä siis ei saa täysin warmoja tuntomerkkejä mainittakoon tässä wain että koiras päältäpäin on tumman harmahtawan ruskea ja pää tuhkanharmaa ja naaras taas on päältä tummanruskea ja pää ruosteepunertawa. Rumpafetkin owat alta waaleampia ja harmaanpilkukkaassa pyrstöissä on 3—4 mustan ruskeata poikkiviivaa. Parempia ja warmempia tuntomerkkiä owat seuraawat: Kaikilla muilla haukkalinnuilla on silmäin ja nokan wäli sukahöyhenpeitteinen, mutta mehiläishaukalla on näillä seuduin tiheästi miltei limittäin asetettuja pieniä, kowia tawallisen muotoisia höyheniä. Sen ohessa peittää ilkan pal-

jasta osaa pieniksi särkikäiksi suomuiksi kurtistunut löyhä nahka, joka on hieman käärmeen nahkan näköinen. Muuten on niskan etupuoli miltei puoliväliin höyhenpeitteinen.

Munia on 2—3, ne ovat pyöreitä tai pyöreähköjä, ruosteenteltoisia tahti ruskeanpunaisia, suurilla mustan ruskeilla täplillä.

Pituus on noin 60 sm.; siipien leveys noin 120 sm.

Mehiläishaukka on jotakuin harvinaisena lewinnyt Etelä Suomesta aina Tornioon saakka pohjoisessa. Parhaasta päästä se tuntuu asustavan keski-osassa maata.

Wähemmässä määrässä kuin seuraavat lajit näyttää mehiläishaukka käyttävän ravintonaan myyriä, hiiriä ja

Mehiläishaukka (*Pernis apivorus*).

muita wahingollisia jyrksijöitä; se eläekin pääasiallisesti wahingollisista ampiäisistä ja sen ohessa myöskin muutamista hyödyllisistä mehiläislajeista. Waikka se siis etupäässä elää pistimillä warustetuista hyönteisistä, on se siltä paljo arempi niiden pistoille, kuin sen elintawoista päättäen woisi otaksua. Tutkijain lausuntojen mukaan mehiläishaukka aina purasee pois pistimen hyönteisistä, ennen kuin se syö ne suuhunsa. Sen ohessa syö mehiläishaukka muitakin pikku eläimiä, niinkuin esim. heinäsiirkkoja ja muuta hyönteisiä, — sammakoita, siikiliskoja ja hiiriä ja poikkeustilassa jonkun linnunpoiksentin. On tyllä wäitetty (Neumann) että se sitä paitfi ros-

woilisi toisten lintujen pesiä, mutta myöhemmät, etewät luonnontieteilijät jyrkästi wastustawat tätä mielipidettä.

Koska mehiläishaukka on jotakuin samankokoinen kuin kanahoukka, sekoitetaan näitä lintuja jokapäiväisessä elämässä — ikävä kyllä — alituisen keskenään, waikka ne elämäntapoihin ja esiintymiseen nähden tähdelleen owat toistensa wastakohtia. Mehiläishaukka näet suuresti muistuttaa sekä piekanahaukasta että hiirihaukasta, mutta on luonteeltaan wieläkin hitaampi ja laiskempi kuin nämä.

Mehiläishaukka asuu parhaasta päästä lehti- ja sekametsässä, usein aukeiden paikkojen läheisyydessä. Hawumetsiä se tuntuu suorastaan kammoawan. Talweksi se muutttaa etelään, toisinaan aina eteläisimpään Afrikaan asti.

Paritusaikana tekee mehiläishaukka laikenmoisia taikolokkaita lentotemppuja sen korkean puun läheisyydessä, johon se on pesänsä rakentanut.

Wielä suuremmissa määrässä kuin mehiläishaukka on eräs toinenkin, sekä yleisempi että hyödyllisempi lintu joutunut syhyttömästi epäilyksen alaiseksi, nimittäin

Hiirihaukka (*Buteo vulgaris*).

Käärmehoukka; Kiltihaukka.

Hiirihaukan pituus on 50—60 sm. ja siipien wälinen leveys noin 160 sm.

Munat vaihtelevat tavattoman suuressa määrin ja niitä on enemmäkseen waikka, toisin kerroin suorastaan mahdotan erottaa kanahoukan munista, etenkin jos ei koko pesäkuntaa ole nähtävissä. Ruotjalaisen Westerlundin mukaan näiden molempien lintujen munat erottaa toisistaan parhaiten siitä että kanahoukan munat tavallisesti owat melkoisesti pienempiä kuin hiirihaukan ja että kuoret niissä owat hienompia ja kiiltävämpiä ja kuorten huokosreitit sywempiä.

Samaten kuin edellisen linnun on hiirihaukankin höyhenpuku miten milloinkin vaihteleva. Niinpä tapaa sellaisia, jotka owat kokonaan tummanruskeita, poikkijuowilla pyrstössä; toiset taas owat kellahtawan walkeita, tummanrus-

leilla siivillä ja pyrstöhöyhenillä ja vielä toiset rinnasta täplikkäitä, poikijuuvailla pyrstöillä, j. n. e. Höyhenpuvusja siis ei ole mitään silmänpistäväätä, josta linnun voisi varmasti tuntea. Sitä vastoin ovat nilkan kilwet warmempia tuntomerkkejä. Hiirihaukalla on näet nilkan etupuolella noin 10 kilpeä yhdessä rivissä, joista 6 ylimpää

Hiirihaukka (*Buteo vulgaris*).

sekä leveydelleen että pituudelleen ovat suurempia kuin alemmat; kanahaukalla sitä vastoin on näitä kilpiä 11—13 ja alimmat ovat ylempiä leveämmät. Mutta etenkin tarkastamalla näiden molempien lintujen elämää ja koko esiintymistä voi piankin oppia varmasti erottamaan niitä toisistaan. Asiantuntija voikin luonnossa heti tuntea hiirihaukan, mutta muuten on peräti tavallista että hiirihaukkaa ja kana-

haukkaa sekoitetaan toisiinsa ja sitä tekee ei ainoastaan kausa, vaan myöskin metsästäjät ja muut henkilöt, jotka väittävät hyvinkin voidensa erottaa petolintujen eri lajit toisistaan. Tästä on sitten seurannut että monet kanahaukan rikofista on syyttä pantu hiirihaukan niskoille. Vieläpä on menty niinkin pitkälle, että monet metsästyshoitoyhdistyksistämme — jos kohta

Kanahaukka (*Astur palumbarius*).

ei kaiffi — ovat panneet hiirihaukan niiden lintujen joukoon, joiden tappamisesta annetaan palkintoja. Semmoinen asiantilaita on peräti ikävää, koska useimmat linnuntuntijat, ja niiden joukossa kaikkein etevimmät, nimenomaan waikuttavat että hiirihaukka on hyödyllinen lintu. Mutta siitä huolimatta jatketaan hämmästyttävällä lyhytmielisyy-

dellä sen turmiollista wainoomista. Niinpä Lindholmkin hiljakkoin ilmesthyessä „Metsänriistan hoidosta Suomessa“ nimisessä teoksessaan ilman kaikkia todistuksia jyrkästi väittää että: Silminnähtävästi ei myöskään se luultu hyöty, minkä hiirihaukka hiirien pyytämisellä tekee, vastaa sitä wainkoa minkä se metsäwarfaana saa aikaan, ei ainakaan meidän maassamme. Kuolema sentähden hiirihaukalle, misä ikään sen tapaa!“ — Holmgren sitä wastoin ruotsalaisessa „Käsitirjassa“ näyttää toteen ettei hiirihaukan tappamisesta millään muotoa kannata maksaa palkkiota, sillä selwillä ja puhuvilla numeroilla hän todistaa että maanwiljelys Ruotsissa on vuosittain hiirihaukan tappamisen kautta alhaisen arviolaskun mukaan kärsinyt noin 155,000 kruunuun nousewan wuotuisen tappion. Koska hiirihaukka on muuttolintu ei sitä tapaa maassamme talwis aikaan, jolloin kowa nälkä ehkä woisi pakottaa sitä käymään ruoaksi kelpaawien lintujen kimppuun, jonka tähden se meillä on ja aina tulee olemaan hyödyllinen lintu.

Meidän maassamme on hiirihaukka lewinnyt Etelä-Suomesta aina Kajaanin feudulle saakka. Siitä pohjoisempaan on taas Piekanauhaukka warsin yleinen. Hiirihaukka on alallaan monin paikoin warsin yleinen, mutta toisin paikoin taas, misä sitä jo kauan on wainottu, on se saatu miltei sukupuuttoon häwiämään.

Hiirihaukka asustaa parhaasta päästä aukeilla paikoilla: wiljelyksillä, niityillä ja suomaille sekä myöskin pienemisä metsissä, ani harwoin sitä wastoin suurissa, sanokissa metsissä. Mieluummin se tuntuu oleskelewan sellaisissa feuduisissa, misä metsiä ja aukeita paikkoja waihtelee.

Luonnossa erottaa hiirihaukan helposti kanauhaukasta seuraawista tuntomerkeistä:

Sekä metsämaille että aukeilla paikoilla näkee kanauhaukan leijailewan saalista tähystellen. Sen tuntee silloin helposti sekä epätasaisesta lennostaan että siipien liikunnosta. Se milloin lentää tuikasee puiden oksien välissä

muutaman metrin korkeudella maasta, milloin taas liitelee korkealla puiden latwojen yläpuolella. Tavallisesti se kuitenkin oleskelee alempana, vieläpä toisinaan liikkumattomin siivin kiittää aiwan pitkin maan pintaa. Sitä vastoin hiirihaukka saalista väijyessään lentää tasaisesti siipiään liikutellen sekä korkealla ilmassa että jotakuin alhaallakin, mutta se ei koskaan lennä pitkin maan pintaa niinkuin kanahaukka tekee. Usein näkee hiirihaukan, kun se on huomannut saaliin, tornihaukan tavoin leijaillewan samalla kohdalla ilmassa, jota taas kanahaukka ei koskaan tee.

Stenkin paritusaikana, mutta muutenkin usein, näkee sekä kanahaukan että hiirihaukan liitelevän korkealla ilmassa. Mutta silloinkin voi tottunut filmä heti erottaa nämä linnut toisistaan. Kanahaukan siivet ovat näet paljo suippopäisemmät ja sitä paitsi on sen pyrstö melkoisesti pitempi kuin hiirihaukan. Välikäisen erottaa silloin helposti kanahaukasta pyöreästä, lewitetyistä lyhyestä pyrstöstään ja enemmän pyöreähyköistä siivistään.

Hiirihaukka on luonteeltaan hidas ja laiskanpuoleinen. Tuntimääriä voi se istua kököttää kyhyrhyssään kanonpäässä, kiveillä tai puussa ja tuosta asennosta sen heti erottaa muista petolinnuista.

Josko hiirihaukka myöhempään syksyllä ja talwella, jolloin se ei asuskele maassamme, syö ruoaksi kelpaavaa metsäriistaa, on asia, josta wallitsee warsin eriäviä mielipiteitä. Kaikki tiedemiehet miltei yksimielisesti kuitenkin arwewewat tuon tapahuwan wain poikkeustiloissa ja etewimät linnuntuntijat wakuuttawat samaa. Dupa kuitenkin warsin luultawaa että kesäisin toisinaan pienet jäniksen pojat, kanalintujen poikasat y. m. sen semmoiset, jotka ruhostossa puifeltaessaan ovat jotakuin myhyrien näköisiä, juuri sentähden myhyrien tavoin joutuwat hiirihaukan saaliiksi. Tämä on ainoa wahinko minkä hiirihaukka meillä

tekee ruoaksi kelpaavalle metsäriistalle. Pääasiallisesti käytää se ravintonaan hiiriä ja myyriä, sammakoita ja kyhäärmeitä, niinkuin tiedemiehetkin kumoamattomien todistusten nojalla wakuuttawat. Siten on Blasius, Brehmin mukaan, löytänyt 30 hiirtä yhden ainoan hiirihaukan mahasta. Martin on tutkinut sadottain näitä lintuja, joiden sisufuksissa on ollut yksinomaan hiiriä. Selweimpiä todistuksia tuskin woi olla olemassa.

Hiirihaukan pesää, jonka enemmälseen tapaa korkeiden puiden huipussa, mutta myöskin 3—4 metriä maasta ylempänä, sekä hawu että lehtimetsissä, käytetään monta vuotta perättäin ja koska lintu myötäänjä joka wuosi suurentaa pesävaronusta, woi tämä lopulta kaswaa mahdolloman kookkaaksi.

Talweksi muuttaa hiirihaukka Pohjois-Afrikaan.

Piekanahaukka (*Archibuteo lagopus*).

Suomen pohjoisimmisssa osissa ja Lapissa tapaa kesäisin toisenkin samaan lukuun kuuluvan linnun, nimittäin piekanahaukan (*Archibuteo lagopus*), joka wäristään on ruosteentelainen, tummanruskeilla täplillä ja watsanalus on niinkään tummanruskea ja pyrstö walkea tywestä, kärkipuolelta mustanruskea. Naaras siinä suhteessa eroaa koiraasta että sen pää, kaula ja rinta on walkea.

Pituus on noin 60 sm. ja siipien välinen leveys päälle 120 sm.

Talveksi muuttaa lintu Saksaan, jossa se viipyy lokakuusta maaliskuuhun.

Parhaimpana tuntomerkinä ovat jalat, jotka warpaitiin saakka ovat höyhenpeitteiset.

Luonteensa ja esiintymisensä puolesta piekanahaukka paljo muistuttaa hiirihaukasta ja sentähden sen helposti voitkin erottaa wahingollisista petolinnuista. Linnun elämästä ja niistä vaikeuksista, joita vastaan sen täytyy taistella, saa warsin selwän kuwan konserwaattori Mevesin matkakertomuksesta vuodelta 1860, missä hän kertoo seuraavaa:

„Ruotsin ja Norjan hallitus on palkintoja maksamalla kiitettävällä innolla kokenut saada wahingollisia lintuja wähenemään, jonka tähden nyt lienee aika käyissä saada selwille mitkä linnut ovat wahingollisia ja mitkä taas ovat enemmän hyödyllisiä. Viimeksi mainittuihin kuuluu etusijassa piekanahaukka. Ei siinä kyllä että se kiima-aikana pohjolasissa syö suunnattoman paljo sopulia ja hiiriä y. m., waan oleskellessaan talwisaitaan eteläisemmissä maisissa elää se myöskin enemmäkseen wahingollisista jyräjäistä. Sentähden onkin, etenkin Saksassa, tähttä totta ruwettu ajattelemaan tämän linnun sekä sen sukulaisten hiirihaukan suojelemista.“ — Viimeksi mainittu on sentähden etenkin huomioon otettava, että nämä molemmat linnut juuri talwisaitaan tekewät wahinkoa, kun nälän pakottamina käywät ruoaksi kelpaawan metsäriistan kimppuun, mutta sittenkin on niistä niin suurta hyötyä, että Saksassa on tuumattu niiden rauhottamista, sillä, niinkuin Brehm sanoo, „maanviljelijän hyöty ja etu on pidettävä tärkeämpänä kuin metsästyksmaan wuokraajan ja metsästäjän“. Meillä tuntuu wallitsewan ihan wastakkaiset mielipiteet.

Maamme nuolihaukoista etewin ja hyödyllisin on:

Tornihaukka (*Falco tinnunculus*);

Punahaukka; Tuulennusfija.

Koiras: Leweä, filmien seutuwilta alas kurlun kohdalle kulkeva juova, koko filmien seutu ja niska sinisenharmaat tummemmilla juovilla; otsassa kaitainen juova poikki filmien, filmien ja nolan välinen seutu, kurkku, selkä pää ja kaulan kupeet waalean punakeltaijet, viimeksi mainitut pienillä, mustanpuoleisilla pitkinpäin kulkewilla täplillä; selkä, hartiat, siipien peitinhöyhenet ja sisemmät siipifulat kauniin ruskeanpunaijet, pienellä mustalla täplällä keskellä joka sulan kärkeä; yläperä ja pyrstö siniharmaat, jälkimäinen leweällä mustalla poikkijuowalla waalean kärjen takana; käsisulat mustanpuoleisia, höydyissä walkeisia poikkitäpliä; koko alapuoli ruumista waalean keltapunainen pienillä mustilla pitkinpäin kulkewilla täplillä; nokka karestä musta, tywestä kellertävänwalkea; watsinahka nolan tywestä wiheriänkeläinen; jalat tummankeltaijet ja kynnet mustat.

Naaras päältäpäin kokonaan ruskeanpunainen; selässä, hartioissa ja siivenpeittäjissä mustia täpliä; alta ruosteenkeltainen pitkinpäin kulkewilla, jota kuin kaitaisilla mustilla täplillä.

Pojat owat naaraan näköisiä.

Munat, luvulleen 3—6, punaisenruskeita, warustetut ruostepunaisilla ja harvemmillä harmaan sinipunerwilla ja mustilla pilkuilla.

Linnun pituus on 33 sm., josta pyrstön osalle tulee 16 sm. Naaras on 2—3 sm. pitempi.

Meillä on tornihaukka yleinen Etelä- ja Keski-Suomessa. Pohjoisempänä käy se yhä harvinaisemmaksi, mutta tawataan joskus pesiwänä aina Lapisfakin.

Tornihaukka asustelee pääasiallisesti sellaisilla seuduilla, missä pienempiä metsiä ja aukeita paikkoja waihtelee, etenkin jos seutu on mäkitä. Kuuluu sitä kuitenkin tawatun, jos kohta harwoin, suurisfakin metsissä. Aukeat

Tornihaukka (*Falco tinnunculus*).

maat ovat sen warfinaijina olopaikfoina, ja siellä se pyhytee saalista: hiiriä, myhriä, siiliskoja, sammakoita, suurempia hyönteisiä y. m. Tuontuostakin tietysti jokunen linnunpoikakin joutuu sen kynsiin. Nämät pienet rikokset ovat kuitenkin vähäpätöisiä sen suuren hyödyn rinnalla, minkä se peltomyhriä hävittämällä tekee maamiehelle.

Vento-nopenteen nähden on tornihaukka muihin nuolihaufkoihin verraten warsin huonokuntoinen ja tähyikaswiista pikkulintua ei se lennossa milloinkaan saavuta. Kun tornihaukka pyhytee metsämyhriä, näkee usein sen leijailewan ilmassa samalla kohdalla, sitte iskee se alaspäin luotisuoraan, seisahtuakseen äkkiä muutamia metriä maasta, räpyhtelee siipiään muutamia kertoja sillä välillä kun se vielä tarkkaan tähystelee sitä esinettä, joka on herättänyt sen huomion, ja pudottaikse sitte kuin kivi ikään kohden maata. Maan pintaan päästyään lewittää se siipensä ja kaappaa kiinni saaliinsa, jonka se sitte syö likeisellä aidalla tai jossain puussa, jonka jälkeen saaliinajoa taas jatetaan. Tällä tavoin wietää tornihaukka miltei kaiket päivänsä aamuhämärästä iltamyöhäseen saakka ja siitäkkin käy selwille kuinka tawattoman suureksi hyödyksi se on maanmiehelle.

Ventonsa ja elintapojensa puolesta eroaa tornihaukka kaikista muista nuolihaukoista samaten kuin ylimalkaan kaikista muistakin pienemmistä petolinnuista, mutta sitä huolimatta sitä usein sekoitetaan näihin; rahwas kuitenkin harvemmin kuin herrasmiehet tekee itsensä tähän syhypääksi.

Tornihaukka rakentaa pesänsä metsään, useimmiten aukeiden paikkojen laidassa kaswawiin puihin, harvemmin sywemmälle metsään ja miltei aina weden läheisyyteen. Pesän ulkokuori on enemmäkseen tehty jotenkin hienoista kowun warwiista.

Talweksi muuttaa tornihaukka Afrikan sijämaihin.

Itä-Suomesa on vielä — waikka harwinaisena — toinenkin hyödyllinen nuolihaukkenalaji, nimittäin **punajalkahaukka** (*Falco vespertinus*).

Koiras on väriltään päältä päin kokonaan harmaan sininen, pyrstö vain on hiukan tummempi; alta tumman ruosteepunainen ja saman väriä ovat reidet ja alemmat pyrstön peittosulat; waksinahka,ilmää ympäröiwä paljas rengas sekä jalat tiilenkarmaiset; nahka takapuolelta keltainen, etupuolelta sinerwä. Naaras päältä finiharmaa, pää ja niska ruosteenkarmaiset; alta ruosteenkeltainen ruskeilla poikkijuowilla; waksinahka,ilmä rengas sekä jalat kellertävän punaiset; kaula edestä ja kupeista walkea. Poikanen päältä tummanruskea, joka höyheneessä ruosteenkeltaiset reunat; pyrstö ruosteenkeltainen, 11—12 tummalla poikkijuowalla; alta ruosteenkellertävän walkea lieweillä pitkinpäin kulkevilla täplillä, kurkku walkea.

Punajalkahaukka on pienin kaitista nuolihaukoista, sillä sen pituus on noin 31 sm., josta pyrstön osalle tulee 14 sm. Naaras on 3 sm. pitempi.

Punajalkahaukka elää pääasiallisesti kaitenmoisista hyönteisistä, niinkuin heinäsiirkoista, perhosista, paarmoista, siipimuurahaisista ja ennen kaikkea kowakuoriaisista. Koskus satuu se syömään jontin hiiren, lintusen tahi siiriliskon y. m.

Haukkojen heimoon kuuluvista petolinnuistamme ovat seuraawat lajit suuremmissa tai vähemmässä määrässä werraten wahingollisia: Maakotka (*Aquila chrysaetus*); Merikotka (*Haliaetus albicilla*); Kalafääski (*Pandion haliaetus*); Kanahaukka (*Astur palumbarius*); Warpuishaukka (*Astur nisus*); Tunturihaukka (*Falco gyrfalco*); Muuttuhaukka (*Falco peregrinus*); Nuolihaukka (*Falco lithofalco*); Poutahaukka (*Falco aesalon*).

Waiikka kaikki nämä linnut eläwät sellaisista eläimistä, jotka tawalla tahi toisella owat ihmisille hyödyksi, on kuitenkin

Maakotka (*Aquila chrysaetus*).

tin olemassa suuria eroavaisuuksia eri lajien käyttämään ravintoon nähden, jonka tähden kaikki nämä lajit eivät suinkaan ole samassa määrässä vahingollisia.

Syvin vahingollinen petolintu on tuo, onneksi toki harvinainen maakotka, joka syö melkein kaikkia meillä eläviä lintulajia, ja etupäässä juuri ruoaksi kelpaavia. Tästä linnusta sanoo Holmgren: „Einnuista se hätyyttää kaikkia muita paitsi petolintuja, pääskysiä ja pieniä metsälintuja ja imettävääjistä taas kaikkia muita, paitsi suurempia ja täyiskaswaneita märehijöitä sekä muitakin sorffa- ja kawiojalaisia, joiden poikia se kuitenkin anastaa“.

Maakotkaa suurempi on meidän toinen kottalajimme, nimittäin merikotka, joka pääasiallisesti asustelee merenrannikoilla, jossa se syö kaloja, nuoria hylkeitä, kaikenmoisia vesilintuja, etenkin punasotkia ja sitä paitsi jäniksiä ja metsälintuja jos vain sattuu saamaan.

Yksinomaan kaloista elää kalasääski, joka ellee sekä merenrannikolla että sisämaassakin. Sen saaliin ajosta kertoo Brehm muun muassa seuraavalla tavalla: „Ei idellen, laadellen se lähestyy, tähystelee tarkkaan jos jonkinmoinen vaara voisi uhkailla, laskeutuu sitte alemmaksi ja noin 20 metrin korkeudella veden pinnasta leijaillee se ylös alas, pysyttelee toisinaan, siipiään tornihaukan tavoin räpyttellen, samalla kohdalla paremmin nähdäkseen keksimänsä kalan ja kiittää sitte ojennetuin kynsin hieman vino-suuntaisesti, nopeasti ja nokkelasti alas vedenpintaan, häviää laineisiin, mutta kohoaa tuota pikaa taas pinnalle, lehahtaa, siipiään kerran, pari nostettuaan, vedenpinnalta lentoon, pudistelee veden ruumiistaan ja lähtee sillä kertaa maalle pienemmän vesistön luota, yhdentekewää jos saaliinajo onnistui tahi ei onnistunut.“

Vahingollisimmat kaikista petolinnuistamme ovat nuo maassamme yleiset haukat. Kanahaukan elintavoista lausuu Brehm muun muassa seuraavalla tavalla: „Kanahaukan näkee liikkeessä ja toimesa kaiket päivää, yksin kes-

kipäivälläkin, jolloin muut petolinnut ovat leuolla. Se tiertää melkein säännöllisesti suuremman alueen ja pitemmän ajan kullessa palajaa joka päivä niihin paikkoihin, missä on onnistunut saada saalista. Sen tavattoman suuri ruokahalu pakottaa sen alituiseen saaliinhakuun. Samoin kuin kotiwarpunenkin on se harvoin kylläinen, vaan päin vastoin aina nälissään tahti ainakin murhanhaluinen. Se pyyhdyttää kaikellaisia lintuja metsosta alkaen pieniin peiposiin saakka ja sitä paitsi kaikkia imettäväisiä, joita wain luulee woittawansa. Se iskee kiinni jänikseen ja tappaa sen, se nostaa lumikon maasta wälittämättä sen terävistä hampaista ja sieppaa orawan sen pesästä, se ryöstää kynsiinsä yhtä hywin lentäwiä kuin alallaan olewia, uiwan linnun yhtä hywin kuin juoksewan imettäväisen, wieläpä wetää esiin saaliinsa sen piilopaikoista. Luultawasti kanahaukkojen tavattoman suuri saaliinhimo juuri on syynä niiden yksinäisyyteen. Wangittujen kanahaukkojen kesken olemme nähneet suurimmasa määrin harjoitettawan perhemurhia, nähneet kuinka wahwempi kanahaukka on syönyt heikomman, waikkapa tuo olisi sen puoliso, sikiö tai jompikumpi wanhemmista. — Wares on ylipäänsä ainoa lintu, joka aina ja joka paikassa esiintyy kanahaukan weriwihollisena ja on sille suureksi kiusaksi. Niin pian, näet, kun kanahaukka tulee nähtyihin, ympäröi sitä heti „musta joukko“, joka kohti kulkuaan waakkuen lakkaamatta kutsuu apuunsa uusia hätyyttäjiä. Tämä tapahtuu etenkin silloin kun kanahaukka, anastettu saalis kynsisä, lähtee lentämään tahti asetuu maahan syömään sitä. Tässä tulisesa kahlassa woivat useinkin kumminpuolin unohtaa muun maailman ympärillensä.“

Niin kuin kanahaukka on kauhuksi suuremmalle, ruuaksi kelpaawalle riistalle metsässä, samoin on warpushaukka pikkulintusten peljättävä wihollinen. „Turkinpyhstä aina hippiaiseen saakka hätyyttää se kaikkia lintuja eikä se hylkää pienempiä imettäväisiäkään“. Kun warpushaukan

saaliinhimo kerran on herännyt, unohtaa se kaiken muun ympäristönsään sekä ihmiset että eläimet. Kaikki sen ajatukset ja koko tarmo ovat tuossa saaliin ajossa kiinni. Kun turkinpyyhä sen wainoomana kuolontuskiissaan lentää halki ikkunaruidun ihmisasuntoon, syöksähtää warpushaukka arwilematta sen perään, kaappaa kiinni saaliinsa ja on jo häwinnyt huoneesta ennentuin asukkaat edes ennättävät tajuuta, mikä tässä oli tekeillä.

Wahingollinen lintu on myöskin tuo harwinainen, kaunis ja ylewä muuttohaukka, koska se elää kaikenmoisista suuremmista linnuista (forsista, kyhkyfistä, warikfistä, turkinpyyhistä ja metsäkanalinnuista y. m. Lentämään se on niin mainion hyvä, että tuskin wain nopealentoisinkaan lintu pääsee sitä pakoon. Brehm tuntee wain yhden linnun, joka lennossa woittaa ja myöskin menestyksellä hätyyttää

(Warpushaukka *Astur nisus*).

ja läheisyydestään karkottaa muuttohaukan. Tämä lintu on — wesi lintu, räiskä, johon tuonnempina wesilinnuista puhuisamme tulemme tutustumaan. — „Saalista ajaisjaan“, sanoo Brehm, „lentää tuifasee muuttohaukka niin nopeasti, että sitä tuskin voi mihinkään werrata. Kuulee wain suhinan ja näkee esineen syöksähtävän halki ilman, mutta ei ennätä tuntea sitä haukaksi. Tämä sen tawotoman raju hyökkäämistapa ehkä juuri on syynä siihen, että se wain ani harwoin iskee kiinni istuwiin lintuihin. Se woisi näet silloin itse murskautua ja onkin toisinaan nähty miten se alassyösteensä on loukkautunut oksiin ja mennyt tainnoiksi, wieläpä menettänyt henkensäkin“.

Tuo pohjolasfa harvinainen tunturihaukka on elin-
tawoilleen ja wahingollisuudelleen jotakuin samantainen kuin
muuttohaukka.

Werraten yllämainittuihin petolintuihin on molempien
pienien nuolihaukkojen, nimittäin poutahaukan ja nuoli-
haukan tekemä wahinko jotakuin mitätöntä laatua. Nämät
näet elävät enemmäkseen noista vähemmässä määrässä
hyödyllisistä, peippos- ja warpuislinnuista. Syöwät ne
kuitenkin muitakin pikku-
lintuja ja etenkin tekee
nuolihaukka tuhoa pääs-
tyksille, joita se woi len-
nosfa kaapata kynsiinsä.
Palkintoa älköön kuitenkaan
määrättäkö näiden lintu-
jen tappamisesta, sillä sitä
seuraisi wain hyödyllisten
tornihaukkojemme tappa-
minen ja häwittäminen.

Ennen kuin jätän sik-
sensä petolinnut, teen
lyhyen yleiskaawan niistä
tuntomerkeistä, joiden mu-
kaan petolintuja woi tun-
tea jaloistaan. Tämä
yleiskaawa ei millään

muotoa tähtä tieteen vaatimuksia. Se onkin tehty wain
käytännölliseksi ohjaukseksi niille kansalaisille, joiden waikea
tehtävä on maksaa tapporahoja wahingollisista linnuista,
jotta näillä henkilöillä olisi jonkinmoisia perusteita eri pe-
tolintujen jalvoja määritellessään. Parasta olisi kuitenkin,
jos sekä yksityiset kunnat että waltio kokonaan la-
kaisi wat maksamasta palkintoja n. s. „wahingollisten lin-
tujen“ tappamisesta, koska tästä palkitsemisesta peräti usein

Poutahaukka (*Falco aesalon*).

wain seuraa hyödyllisten lintujen hävittäminen, riippuen tämä sekä palkinnon jakajien että rahwaan puutteellisista tiedoista tässä suhteessa.

Sauffalintujen ryhmään kuuluvien petolintujen jalvoja tässä alempana sanotaan hywin suuriksi, suuriksi tai pieniksi. Hywin suuriksi sanotaan jalvoja, jotka ovat jotakuin kotkan jalvojen suuruiset; suuriksi niitä, jotka ovat jotakuin kanahaukan jalvojen suuruiset ja pieniksi taas niitä, jotka ovat warpuišhaukan jalvojen kokoiset. Wahingollisten lajien nimen jälkeen on pantu w, ja hyödyllisten nimen jälkeen h kirjain.

A. Kikka höyheninen aina warpuišin saakka.

- a) Jalat hywin suuret; warpaat wahwat; hynnet hywin koutistuneet = maakoika (*Aquila chrysaetus*), w.
- b) Jalat suuret; warpaat werraten heikot; hynnet vähemmän koutistuneet = piefanahaukka (*Archibuteo lagopus*), h.

B. Kikat enemmän tai vähemmän paljaat.

- a) Kikkojen etupuolessa pitimpään tullewa riwi suurempuolessa kilpi, n. s. kilpiriwi.
 1. Kilpiriwi, johon kuuluu noin 10 kilpeä, melkoisesti kapeampi alempana warpaiden puolella kuin ylempänä niikan puolella. Warpaat paksut ja lyhyet. Jalat suuret = hiirikaukka (*Buteo vulgaris*), h.
 2. Kilpiriwi, johon kuuluu 15—17 kilpeä, on jotakuin tasalewä. Hlin ja alin kilpi on kuitenkin usein muita wähän pienempi. Jalat suuret = siirikaukka (*Circus pygargus*), h.
 3. Kilpiriwi, johon kuuluu 11 — useampaan kilpeen on warpaiden puolella melkoisesti kapeampi kuin korkeampana niikan puolella.
 - I. Kilpiriwišä 11—13 kilpeä. Jalat suuret = kanahaukka (*Astur palumbarius*), w.
 - II. Kilpiriwišä päälle 13 kilpeä. Jalat pienet = warpuiškaukka (*Astur nisus*), w.
 4. Kikat puoliwäliin höyhenpeittoiset. Jalat hywin suuret = merikotka (*Haliaetus albicilla*), w.
- b) Kikkoja peittäwät pienet särmiffääät suomut.
 1. Koivet eiwät ole wärikkään keltaisia.
 - I. Koipien wäri punainen. Jalat pienet = puujalkahaukka (*Falco vespertinus*), h.
 - II. Koipien wäri sinerwä. Hynnet alapuolettakin pyöreät. Jalat suuret = kalašääski (*Pandion haliaetus*), w.
 - III. Koipien wäri wihreän kellertävä (poikasten koivet sinerwiä). Jalat suuret = tunturihaukka (*Falco gyrfalco*), w.
 2. Koivet wärikkään keltaisia.

I. Kiffat puoliväliin höhhenpeittoiset. Jalat suuret, = mehiläishaukka (*Pernis apivorus*), h.

II. Kiffat miltei kokonaan paljaat.

† Jalat suuret = Ruuttohaukka (*Falco peregrinus*), w.

†† Jalat pienet.

* Warpaat hyvin pitkät. Kestiwarpaan pituus 3,5–4,5 sm. (Pituus lasjetaan ylimmäisestä warvasniivelestä synteen = nuolihaukka (*Falco lithofalco*), w. ja poutahaukka (*Falco aesalon*), w.

** Warpaat lyhyemmät, paksupohjaiset. Kestiwarpaan pituus 2,5–3 sm. = tornihaukka (*Falco tinnunculus*), h.

III.

Kolmanteen, viimeiseen ja lajirikkaimpaan ala-osaan toon kuuluu sellaiset linnut, joiden poikaset syntyisäänsä ovat enin kehittyneet. Nämä näet eivät ainoastaan heti ole näkemiä, vaan tykenvät sitä paitsi wapaasti liikkumaan sekä maalla että wedessä. Selwää on ettei sellainen poikanen voi olla alaston, vaan täytyy sillä olla runsas ja tiheä untuwapuku. Poikaset tavallisesti heti syntyvän jälkeen seuraawat vanhempiaan ruoan hakuun. Tähän kuuluvien lintujen jalka on siitä omituinen, että takawarwas joko kokonaan puuttuu tahi on ylempänä kuin muut warpaat, jotka sitä wastoin kaikki lähtewät samalta tasalta. — Puiden oksille tekewät pesänsä wain kaksi lajia, (merimetso, haitara ja kalalokki, viimeksi mainittu Sandmanin mukaan); yhtä harwinaista on että joku laji säännöllisesti pesii wanhoihin, puiden oksille tehtyihin pesiin, esim. rastaan pesiin (niinkuin harmaajalka wilka). On kuitenkin sellaisiakin lajeja, jotka tekewät pesän erilaisista, weden päällä pysyivistä kaswiosista (uikut, nokkana, liejukana, kaislarääkkä, pikkulokki, ja naurulokki — viimeksi mainittu Sandmanin mukaan), harvemmin maahan (kurki ja kaulushaitara). Muutama laji pesii myöskin outtoihin puihin (selkätelkkä ja iso koskelo). Kaikki muut tähän ryhmään kuuluvat linnut muniwat maahan, joko kuoppaan tahi tasaiselle paikalle, usein ilman muuta alustaa kun linnun omasta ruumiista poimittuja höyheniä, joita on milloin runsaammin, milloin taas niukemmalta.

Tähän ala-osastoon kuuluu suurilukuisin osa linnuistamme. Ne jaetaan kolmeen lahkoon: kanalintuihin, kahlaajiin ja vesilintuihin.

Ensimmäinen lahko on kanalinnut, joiden tuntomerkeistä mainitsemme seuraavat: Nokka, joka on enemmän tahti vähemmän kuperä, on aina päättä lyhyempi. Jalat ovat vahvat, tanakat ja jotakuin lyhyet, varustetut tyllillä, vahvoilla, miltei suorilla kynsillä. Tällaisia jalvoja sanotaan astumajaloiksi. Kanalintujen jalat ovat aina ylempään nilkkaniveleeseen höyhenpeitteiset, mutta toisinaan on koko nilkka höyhenpeitteinen, niin että warpaat vain ovat paljaat (pyh, teiri ja metsö) tahti ovat nekin höyhenpeitteiset (metsäkana).

Meillä tavataan seuraavat lajit: pyh (Tetrastes bonasia); metsö (Tetrao urogallus); teiri (Tetrao tetricus); metsäkana (Lagopus albus); kiiruna (Lagopus mutus); turkinpyh (Sterna perdix) ja wiiriäinen (Ortygion coturnix).

Muutamit kanalinnut ovat moni-avioisia, s. o. yhdellä kufolla on useampia naaraita (metsö ja teiri). Toiset ovat kyllä yksi-avioisia, mutta koiras ei wälitä poikajista vähääkään, waan hylkää naaraan, niin pian kun tämä alkaa hautoa munia (pyh ja kiiruna), jota wastoin taas toisien lajien koiraat yhdessä naarasten kanssa kaswattawat poikasia (metsäkana ja turkinpyh). Tavallaan sekä moni-että yksi-avioinen on tuo Keski- ja Etelä-Suomesa peräti harwinainen wiiriäinen. Kun näet koiras kewäällä tulijesti tapeltuaan muiden koirasten kanssa on woittanut itselleen naaraan, eikä se kyllä tämän kanssa yhdessä, mutta wain wähän aikaa. Sillä kun naaras alkaa hautoa, jättää koiras sen fikseen ja lähtee uusille lempiretkille hake-

maan toista naarasta, jonka se sittemmin hylkää samaten kuin ensimmäisenkin.

Nämä eri kanalintulajit asustelevat hyvin erilaisissa paikoissa. Havumetsässä elee metsä ja pyy (talwella) ja lehti- sekä sekametsässä teiri ja pyy (kesäisin). Aukeat tunturimaat ja pensaita kasvavat kanerwakankaat ovat metsäkanojen mielipaikkoja, jota paitsi nämä linnut oleksivat viidakkoissa. Turkinpyy ja wiiriäinen asustawat taas pelto- ja niittymailla.

Boikasina elävät useimmat kanalintulajimme hyönteisistä, mutta täysikaswaneina ottawat ne ravintonsa miltei yksinomaan kaswifunnasta, ainoastaan wiiriäinen ja turkinpyy syöwät sittemminkin parhaasta päästä hyönteisiä, jonka ohessa ne myös syöwät jywiä, siemeniä, lehtiä ja urpuja. Toiset kanalinnut syöwät pääasiallisesti lehtiä, urpuja ja marjoja. Metsä sitä paitsi syö talwisin männynhawuja, joita sekä teiret että muutkin kanalinnut kammowat. Ravintonsa kautta nämä linnut siis eivät tuota ihmiselle wahinkoa, jos kohta ei hyötyäkään.

Sitä wastoin on niiden suurin taloudellinen merkitys siinä, että owat maamme tärkein ruoaksi kelpaawa metsäriista. Tämän kirjan suunnitelmaan ei kuitenkaan kuulu puhuminen niiden pyyntitavoista y. m. sen semmoisesta. Erään asian tahdon kuitenkin panna jokaisen metsästäjän sydämelle, nimittäin naaraiden säästämisen, sillä muussa tapauksessa voi sattua että seutu, jossa näitä tärkeitä lintuja oli kylläkin runsaasti, pian kyllä käy niistä miltei tyhjäksi. Tuskinpa tarwitsee tässä mainita että metsän ja teirin häiritseminen soidinaikana kewäällä on näille linnuille tavattoman wahingollista, jonka tähden lakikin sen kieltää. Mutta ajattelemattomat ja tietämättömät metsästäjät rikoivat kuitenkin monessa paikoin tätä metsästysoasetusta.

Siirrymme nyt kahlaajalintuihin, joiden tuntomerkeistä mainitsemme seuraavat. Koivet ovat tavallisesti hyvin pitkät, sillä ei ainoastaan koko nilkka, vaan myöskin alin osa jääriluusta on vapaa, s. o. ulkona ruumiista. Nilkka on aina paljas. Takavarvas puuttuu toisinaan kokonaan, (useimmilla kurmitsoilla, suku Charadrius). Warpaat ovat verraten heikot. Semmoista jalkarakennusta sanotaan kahluujalaksi. Nokka on usein päätä pitempi, tavallisesti liereä, suora tahti kaarewa. Useilla kahlaajilla niinkuin kurmitsoilla, hyyppällä (Venellus cristatus), nokkanalla (Fulica atra), liejufanalla (Gallinula chloropus), ruisrääkällä (Ortygometra crex) ja kaislarääkällä (Ortygometra porzana), on nokka päätä lyhyempi; luotolaisella (Strepsilas interpres) on se pään pituinen.

Useimmat kahlaajistamme elävät hyönteisillä, simpukoilla, madoilla y. m., joita pyyhtelevät sekä meren että järvien rantamilta tahti myöskin suo- ja vesikkomailta. Muutamia poikkeuksia lukuunottamatta, ei kaikesta näistä linnuista ole sanottavaa hyötyä eikä wahinkoa ihmiselle. Poikkeuksena ovat ne lajit, joilla on hyvänmakuinen liha (kurpat ja taiwaanwuohet) ja joita sentähden herrasmiehet ja toisinaan rahwasikin pyyhdystelee.

Ainoastaan yhdestä kahlaajasta otan puhuakseni muutamia sanoja, nimittäin tavallisesta ruisrääkästämmä (Ortygometra crex).

Jokainen, joka kesällä on oleskellut Etelä-Suomessa tuntee ruisrääkän. Se asustaa laihopelloissa tahti myöskin heinän seassa niityillä lähellä asuttuja paikkoja ja sieltä kesä-iltoina kuuluu sen yleisesti tunnetun, omituisen äänen. Harvoin pääsee näkemään itse lintua ja paljo on ihmisiä, jotka eivät milloinkaan ole nähneet sitä. Poikasja sitä vastoin tapaa useammin. Useimmat ovat heinäniityllä nähneet näitä pieniä, mustia, lyhytnokkaisia linnunpoikia, jotka nopeasti ja wikkellästi ikäänkuin hiiret juosta wikkeltävät ruohostossa ja osaawat erinomaisen hyvin piiloutua

joka pieneen kuoppaan tahi joka ruohomättääsen. Nämäpä juuri ovat ruisrääkän poikasja. Waikka ne, niinkuin mainittiin, ovat wäriltään mustia, on täysikaswaneiden höyhenpuku mustan-, harmaan- ja ruskeankirjawa.

Ruisrääkkä elää pääasiallisesti, niinkuin otaksua woikin, hyönteisillä, toukilla, madoilla y. m., jota paitsi se syö siemeniä ja muita kaswin osia. Wiime aikoina on kuitenkin käynyt selwille, että se sitä paitsi syö maahan pesiwien pikkulintujen munia ja poikasja ja Brehm arwelee sen olewan „luultawasti pahimpia pesänryöstäjiä, mitä on olemassa.“ Mutta jos ruisrääkkä syö leiwosten, keltawästaräkkien, niittysirkuristen ja muiden pikkulintujen poikasja, niin joutuwat sen omat poikasjet saman kowan kohtalon alaisiksi, sillä tuskinpa tornihaukat, hiirihaukat tai warikset wuoroonsa jäästävät ruisrääkän poikasja enemmän kuin ruohikosja juosta wiilettäwiä peltomyhriäkään, waan koppaawat niin toiset kun toisetkin kynsiinsä.

* * *

Kolmannen ala-osaston kolmas, wiimeinen ja lajirikkain lahko on **wesilinnut**. Näiden tärkeimpänä tuntomerkinä ovat n. s. uima- eli räpyläjalat. Semmoisessa jalassa yhdistää kolmea etuwarwasta nahka eli n. s. räpylä. Neisi ja yläosa sääriluusta ovat wetähtyneet ruumiin sisään nahan sijäpuolelle, jonka tähden koivet jääwät lyhyiksi ja tana-koiksi. Tähän kuuluwien lintujen muista tuntomerkeistä mainittakoon wain että nokka, jonka pituus on keskinkertainen, usein on litteä ja leweä ja sen reuna toisinaan warustettu poikkipuolisilla sarwiliuskareilla, joita sanotaan ham-paiksi.

Useimmat tähän kuuluwista linnuista owat tavalla tai toisella ihmiselle tärkeitä, niinkuin kohta tulemme näkemään.

Kauneudestaan tunnettu on tuo Lapiisja ja Pohjois-Suomesja pesiwä joutsen (*Cygnus musicus*), joka wain

muuttoaikoina, syksyin ja kewan tawataan muissa osissa maattamme. Joutsen elää pääasiallisesti wedessä tawattawista hyönteisistä ja kasveista. Sen taloudellisesta merkityksestä puhuu rowasti Fellman muun muassa seuraawalla tawalla: „Ensimmäisinä kewanpäiwinä ammutaan niitä selaisissa paikoissa, joissa ne oleskelewat iltasin, ja syksy-aikaan niitä tawallisesti pyhdetään ketunraudoilla järwien rannoilla lähellä jokien laskupaikkoja. Niiden pesimispaikkakunnilla pyhdetään niitä täten noin 15 à 20 kappaletta kohden joka perhekuntaa ja lappalaisista niiden liha on hywänmakuisista etenkin kewanällä, jota paitji nahkain kelpaa joko myytäväksi tai kotona käytettäväksi.“

Wielä useammin kuin joutsenia syödään täällä elelewä hanhilajia. Kaikki täällä tawattawat hanhilajit asustawat maamme pohjois-osissa, paitji harmaa hanhi (*Anser cinereus*), joka Uudenmaan saaristosta aina Tornioon saakka pesii siellä täällä merenrannikolla. Edellä mainittuja muita lajia tapaa siis muualla maassa wain muuttoaikoina. Hanhet eläwät pääasiallisesti siemenistä, lehdistä, heinän ja wiljan oraista. Muuttoaikoina näkee niiden säännöllisesti ilmestywän wainioille oraita syömään. Tästä maanmies kuitenkaan älköön olko millänjätään, sillä hanhet eiwät milloinkaan remi oraita juurineen maasta, waan ne purasewat tahi oikeastaan leikkaawat ne poikki nokan teräwillä hampailta, joka, niinkuin tiedetään, ei oraille tee todellista wahinkoa.

Yksin hywänmakuisen lihansa kautta tuo lukuisa sorjalintujen suku on tärkeä, sillä näiden lintujen rawintona on pääasiallisesti wesiakaswit ja wedessä elelewät pienemmät eläimet. Eräs tähän ryhmään kuuluwa laji, sinisorja (*Anas boschas*), woi kuitenkin seuuilla missä sorjia on runsaammin tehdä melkoisia tuhoja laichoille ja etenkin ohrapelloille. Peltoon päästyään tarttuu se tähkään nokallaan ja antaa korren luitaa suusta nokan hampaiden wälitse, jolloin kaikki jywät warisewat niiden sijäpuolelle. On helpompi arwata kuin

laskea, minkä wahingon sorjat woivat tehdä laihopelloille, kun niitä siellä joka päivä kulkee monia kymmeniä. Kirjottaja on kerran lähemmin tarkastanut sellaista wainiota, joka monine tyhjine tähkineen näytti peräti surkealta ja kuitenkin ei sinisorjia ollut näillä seuduin hywinkään runsaasti.

Sorsalinnuistamme yksi ainoa laji wain, nimittäin telkkä (*Glancion clangula*) pesii onttoihin puihin tahi pesimispönttöihin sekä wesien luona sisämaassa että merenrannikolla. Tätä lintua sanotaan myöskin sotkaksi, wes'harakaksi, winksuorsaksi, ja caagiksi (Lapissa). Söhyhenpukunsa puolesta eroaa telkkä kaikista muista sorsalinnuista. Päässä, joka on väriltään tummanwihreä tai ruskea, on silmien kohdalla walkea täplä. Mapuoli ruumista on walkea tahi waaleanpuoleinen; siivissä on aina walkea lautuma eli täplä (siipipeili) — Niillä tienoin, missä on pantu telkille pesimispönttöjä, on otettu tawaksi „munittaa“ niitä, s. o. kun lintu on muninut pönttöön muutamia munia, otetaan niistä pois muna tahi pari, jota päivä päivältä voidaan tehdä jonkun aikaa. Tällä lailla pakotetaan lintua munimaan melkoisesti useampia munia kuin muuten. Mutta älköön sitä liiaksi munitettako, waan kun on otettu noin 6 tahi 7 munaa, jätettäköön loput linnun hoitoon. Jos tässä menettelee järkewästi, saa täten warsin hywän tulolähteen, etenkin jos pesimispönttöjä on useampia, sillä telkän munat owat warsin hywänmakuisia. Mutta jos munittaa lintua liiaksi, tahi jos ottaa pois kaikki munat pesästä, jättää lintu miltei aina pesän sikseen ja hakee itselleen toisen pesimispaikan. Jos tästä toifestakin vielä ryöstetään munia, lähtee telkkä tawallisesti pois koko paikkakunnalta. Tällä lailla on telkkä karhoitettu monestakin paikoin, missä se ennen oli warsin yleinen. Tästä olisi ehkä mainittawa että telkkä kuuluu niihin sorsalintuihin, jotka eiwät ole rauhoitettuja.

Mutta kuinka poikaset pääsivät pesästä, jos telkkä munii onttoihin puihin? Näkee niiden jo päiwää jälkeen synty misensä uida pulikoivan emänsä jälestä järwen ula-

palla, mutta miten ovat ne sinne joutuneet? „Kuopio-traktens fogelfauna“ nimisessä teoksessaan on J. v. Wright tuonut esiin siitä tietoja, joita hän on saanut vanhalta metsämieheltä, jonka puhetta ei voi epäillä. — „Emä“, kertoo hän, „rhömii reijästä pesään, ottaa pojan poikkipuolin nokkaansa, rhömii ulos pesästä, lentää järvelle ja laskee poikasen weteen. Sitte se uudelleen lentää pesälle ja samalla lailla tuo sieltä kaikki poikaset yksitellen. Tällöinen muutto pannaan aina toimeen yön hiljaisuudessa“.

Kun telkkä lentää kuuluu omituinen suhiseva tai wintuwa ääni, jonka mukaan se onkin saanut latinalaisen nimensä „clangula“, joka merkitsee soimista tahi helisemistä.

Telkkä elää wesihyönteisistä ja muista wesi-eläimistä. Wähän se myöskin syö kalankutuja ja pieniä kaloja, mutta joka tapauksessa on sen aikaansaama wahinko warsin vähäpätöinen.

Sorsalintuihin kuuluu vielä tuo taloudelliselta kannalta tärkeä

Haahka (Somateria mollissima).

Niillä tienoin, missä se asustaa, on se kansalle niin tuttu, että tarpeetonta olisi tässä tarkempaan tehdä selkoa sen höyhenpuwusta.

Lapissa sanotaan lintua hauda'ksi. Suomalaiset saaristolaiset sanovat sitä auhdi'ksi (Melan mukaan), mutta toisinaan on eri sukupuolilla eri nimensä. Niinpä esim. Uudenkaupungin tienoilla sanotaan koirasta kalikkaaksi ja naarasta hahaksi.

Haahka elelee wain merenrannikoilla aina Etelä-Suomesta Jäämeren rannikoille saakka.

Se on arwokkain kaikista wesilinnuistamme. Sen munien sanotaan olewan rawitsewia ja hywänmakuisia, jos kohta liha on huonoa, karkeata ja merellisen makuisia, mutta haahka onkin tärkeä hienojen ja pehmeiden untuwiensa takia, joita nämä linnut noukkivat ruumiistaan pesänsä pehmitykseksi ja jotka kaupassa ovat warsin haluttuja ja

arvokkaita. Niistä maksetaan korkea hinta ja joka pesästä kuuluu saatavan noin 60 grammaa peratuita untuvia. Tästä näkee kuinka hyvät tulot saaristolaisemme voisivat hankkia itselleen, jos vain oppisivat suojelemaan haahkaa ja sen pesää. Mutta nykyaikaan haahkaa pikemmin koetetaan hävittää kuin suojella. Jokainen, joka on oleskellut saaristossa, tietää että kansa siellä mitä järjettömimmällä tavalla vuosittain ampuu joukottain noita huonolihaisia haahkoja, sekä koiraita että naaraita, olkoonpa aika luwallinen tahi luwatan; hän tietää kuinka siellä noilla tavallisisilla munanhakumatkoilla ryöstetään haahkan pesiä yhtä hyvin kuin merilokin. Näistä asioista puhuu professori Nilsson seuraavalla tavalla: „haahka on epäilemättä Skandinavian hyödyllisimpiä lintuja ja siitä voisi olla suurta etua saaristolaisille, jos he vain oppisivat hoitamaan sitä viisaasti. Niillä saarilla ja luodoilla, jossa se saa pesiä rauhassa, tapaa pesän pesän vieressä eikä lintu ole ensinkään arka. Muntamisessa vuosikymmenissä se varmaankin lisääntyisi suuressa määrin ja tuottaisi vuosittain melkoiset määrät munia ja untuvia. Nyt ryöstetään hävyttömällä tavalla haahkan pesistä kaikki munat ja kaikki untuvat ja linnut ammutaan, milloin ikään niitä tavataan. Seurauksena on lintujen tuntuva väheneminen“. — Samasta asiasta lausuu rovasti Ekström: „Nykyään tyydytään siihen kohtalaiseen hyötyyn, mikä saadaan ammutun linnun lihasta; sen munista, jotka armostomasti ryöstetään ja joista ryöstäjälle on warfin vähän hyötyä; sekä niistä untuwista, joita yhtä typerällä tavalla kootaan linnun pesästä. Untuvia kootaan täällä niin ahnaasti, että koko pesä otetaan pois, josta seuraa, että lintu, niinkuin ainakin tällaisissa tapauksissa pakenee koko seudulta ja etsii turvallisemman olopaikan“. Nämä molemmat lausunnot (katso Holmgrenin „Skandinaviens foglar“) koskevat oloja Itämeren läntisessä saaristossa, mutta Ruotsin länsirannikollakin menetellään samalla tavoin. Niinpä sanoo W. v. Wright: „Jos munia ei niin jäälilmättä hävitettäisi

wielä silloinkin, kun ne owat puoleksi haudottuja, joten tuskin joka kahdeskymmenes haahka pääsee kuorimaan niitä, olisi hywin luultawaa, että tämä hyödyllinen lintu, joka paljo paremmin kuin konsanaan sinisorsa tarwitsisi ja ansaitisi lain suojelusta, tulisi suurissa määrin lisääntymään, tuntuwaksi hyödyksi järjelliselle untuwain korjuulle". Nämä lausunnot sopiwat monessa kohdin kokonaan meidän oloihin, sillä meidän saaristosjammekin monessa paikoin wieläkin wainotaan haahkaa ikäänkuin olisi se wahingollinen eläin ja yhä lukuisammiksi käywät siellä nuo „kullhaha“-joutot (s. o. sellaiset haahkanaaraat, joiden pesät owat häwitetyt ja jotka sitten kaiket kesää rauhattomina ajelehtiwat luodoilla ja rannikoilla). Jos tätä menoa jatketaan, tulewat haahkat luultawasti viimein häwiämään täältä, eiwätkä, näet enään ota tullakseen näille epäystämällisille rantamille, josfa niiden arwoa niin tuiki wähän käsitetään. Niinpä onkin käynyt toisin paikoin saaristosjamme. Mutta woimme kuitenkin sieltä tuoda esiin ilahuttawan poikkeustapauksenkin, jota hywin sopisi noudattaa kaikkialla, misjä wain haahkoja tapaa. Luotsit Rågskärin majakalla Ahwenanmaalla owat ottaneet suojellakseen kaikkia siellä elelewiä haahkoja. Heidän hywäntahtoisuudestaan on kaswanut hywiä hedelmiä ja majakkaa ympäröiwillä luodoilla, joissa muutamia vuosia takaperin asusti wain muutamia haahkoja, on nyhjään haahkanpesiä sadottain.

Siinä ihmistä kuuluu waris olewan haahkan pahin wihollinen, joka ryöstää sen pesän ja syö suuhunsa sen munat, jonkatähden sitä, niinkuin jo ylempänä on mainittu, luultawasti saaristossa on pidettävä wahingollisena lintuna.

Koirashaahkan rauhoitusaika kestää meillä maaliskuun 15 päivästä kesäkuun 1 päivään ja naarashaahkan ensimäisnitusta päivästä aina heinäkuun 24 päivään saakka. Kuitenkin sallii R. kuulutus kesäkuun 20 päivästä 1870 Rööfkarin kappelin asukkaiden, samaten kuin Rööfkarin tilal-

listenkin Föglön saarella Ahwenanmaalla ampua koirashaahkoja vuoden umpeensa.

Wahingollisia forsalintuja ovat elämäntapoihin nähden, koskelot, sillä kaloja ja kalanpoikia syövät sekä tuo harvinainen, pohjan perillä elelewä herna (Mergus albellus) että myöskin isokoskelo (Mergus merganser), jonka tapaa sekä Lapinmaan sisäosissa että eteläisimmisä rannikkopitäjissämme. Kolmas koskelolaji, pikkukoskelo (Mergus serrator) on warsin hleininen koko maassamme sekä merenrannikolla että sisämaan järvien ja jokien rantamilla. On niitä kuitenkin feutuja Keski-Suomesa, jossa tätä lintua ei tapaa ensinkään tahi wain aniharwoin. Isokoskelo pesii onttoihin puihin, pikkukoskelo ja härnä sitä wastoin maahan. Toisinaan molemmat viimeksimainitut linnutkin (Brehmin mukaan) pesiwät onttoihin puihin. — Näiden lintujen munien sanotaan olewan hywänmakuisia ja ravitsewia, jonkatähden toisin paikoin ripustetaankin pesimispönttöjä niiden waralle. Liha sitä wastoin on merellisen mauista ja erittäin pahaa, jonka tähden sitä ei missään syödäkään. — Koskelot syövät kaloja ja etenkin kalan siikkeitä. Koska ne owat hywin isoruokaisia, owat ne wahingoksi kalastukselle niillä paikkakunnilla, missä niitä on runsaammin. Isokoskelon kalanpyhntitawoista kertoo profesori S. A. Palmén „Finlands foglar“ nimisessä teoksessa seuraawalla tawalla: „Enin huomiota ansaitsewia omituisuuksia tämän linnun elämäntawoissa on sen järjestetty tapa pyhdedellä kalanpoikasia matalarantaissisa järwissä. Koko joukko lintuja asettuu, näet, riviin ulkopuolelle rantaa ja ui hiljalleen kohden maata; uidessaan linnut tuon tuostakin hiljaa pulistelewat wettä siiwillään ja sukeltawat pohjaan päin, jonka kautta säikähtyneet kalaset ajetaan kohden matalaa rantaa, joutuwat tuon elämän nuotan saartamaksi ja siten helposti lintuparwen saaliiksi, jonka jälkeän taas lähdetään uudelle apajalle“.

Näistä edellämainituista lintulajeista eroavat pitkien, suippeiden siipiensä, ja rakennukseltaan ysfinkertaisen, tasa- ja teräväreunaisen nokkansa kautta (hampaat puuntuivat), kolme seuraavaa sukua: tiirat, lokit ja räiskät.

Tiirroista puhuu M. v. Wright seuraavalla sattuvalla tavalla: „Tiirat oleskelevat aina veden läheisyydessä, jonka yli ne kewein ja mielsyttäwin liikkein leijailivat ja tuon tuostakin syöksywät alas saaliisen kiinni. Senjälkeen ne vähän lewähtämät kiveillä, pölkhyillä ja sen semmoisella, harwoin ja ainoastaan tyhneellä ilmalla itse veden pinnalla. Merenrannikot ovat niiden warsinaisia olopaikkoja“, (meillä raukutiiran ja pikkutiiran) „mutta toiset lajit oleskelevat myöskin osaksi“ (meillä kalatiira ja lapintiira) „tahi yksinomaan“ (meillä musta tiira) „sisäwesien luona; tawallisesti useampi pari pesii yksillä tienoin siellä, missä näitä lintuja on runsaammin, ja enemmäkseen ne lentelewätkin joukoisja“. Tiirujen aikaansaamasta hyödyistä tai wahingosta sanoo N. E. Brehm: „Ihminen esiintyy usein niiden wihollisena ja ryöstää niiden hywänmakuiset munat. Muuten niitä ei kuitenkaan wainota, sillä niiden lihaa ei käytetä enemmän kuin höyheniäkään. Ihmiset kadehtiwat niiltä joka kalaa, minkä syöwät, mutta eiwät tule ajatelleeksi niitä hyönteisiä, joita syöwät ja siten ovat wähintäin yhtä suureksi hyödyksi, kuin kalanpyyhtinsä kautta wahingoksi. Nuo meren rantamilla asuskelewat tiirat eiwät laisinkaan wahingoita omaisuuttamme ja liikkuwaisuutensa ja mielsyttäwäisyhtensä kautta ovat ne suureksi iloksi luonnonystäwälle, jolla sentähden lieneekin oikeus waatia, että niitä säälien kohdeltaisiin“.

Wahingollisempia ihmiselle ovat lokit. Tawallisimmat lajit meillä ovat kalalokki, selkälokki eli hailokki, merilokki, harmaa lokki eli kaja, kajawa, louwe, sekä walkea lokki. Näistä profesjori D. M. Reuter puhuu seuraavalla tavalla: „Nämät linnut eläwät suurimmaksi osaksi, mutta ei yksinomaan kaloilla. Pienemmät lajit pitäwät sitä paitfi hywänään kaikellaisia nilwiäisiä ja matoja,

joita näkee niiden useinkin noukkiwan peltosuikaleilta ulkosaaristosja. Suuremmat syöwät myöskin peltohiiriä ja myhriä, pikkulintuja ja muiden wesilintujen munia ja poikasia. Mutta koska toiset, niinkuin esim. merilokki, ryöstävät naarashaahkan pesiä, owat ne joka tapauksessa epäsuotuisia lintuja. Walkea lokki usein kewäällä hätyyttelee wastasyntyneitä hylkeenpoikia, jonka kautta se ehkä on kalastajille hyödyksi. Mutta ylipäätän on niiden tekemä wahinko suurempi. Tämän korwaa josjain määrin se hyöty, mikä ulkosaariston asukkailla on lокkien munista, joita siellä suurisja määrin kerätään ja syödään."

Rannikkomailamme sekä etelässä että pohjoisessa tapaa, Jäämeren rantamilla yleisempänä, Pohjan- ja Suomenlahden rannoilla harwinaisempana, linnun, elämäntawoitetaan omituisen, mustahkon, teräväpyrstöisen räiskän (*Lestris cephus*). Se on julkea, ahnas, saaliinhimoinen ja rohkea lintu, witsaus muille läheisyydessä asuville kalasjyöwille wesilinnuille, etenkin lokeille ja tiiroille sekä ryöwäri tämän sanan koto merkityksessä. Koska räiskä ei osaa uiden sukeltaa ja syökshukelluksessa on lокkiakin huonompi, ei se siis itse kykene hankkimaan wedestä kaloja ruoakseen, waan tähtyy sen hankkia niitä muilla keinoin. Paras keino olisi antaa muiden, kalastukseen kykenewämpien lintujen hankkia räiskällekkin kaloja. Tätäpä keinoa juuri käyttääkin mainittu lintu. Kun se sentähden huomaa että lokki tahi tiira on saanut ppyhdytetyksi kalan, syökshähtää se nuolen nopeudella linnun kimppuun ja ahdistaa sitä nokallaan hakkaamalla ja siivillään hohumalla. Utkiarwaamattomasta syökshäyksestä säikähytyneenä ja kauhistuneena nielaisee lokki tuota pikaa kalan, jos se ei sitä ennen ole säikähdyksisjään päästännyt sitä putoamaan. Mutta tästä ei ole wähhääkään apua. Räiskä on kerran nähnyt kalan lofin suussa ja on päättänyt saada sen omakseen! Ohä kiihkeämmällä ja julkeammalla tawalla se ahdistaa lокkia, ennenkuin saa tämän luopumaan saalistaan. Wihdoin ei lокkiraukalla ole muuta neuwoa kun

offentaa vastasyöty kala ja pudottaa sen suustaan. Ja ennenkuin kala ennättää pudota weteen tai maahan, sieppaa räiskä tavattoman näppärästi sen suuhunsa. Samalla tavoin kuuluu Väimeren rannikoilla asustawa lewäpyrstöinen räiskä (*Lestris pomarina*) myöskin elävän. Sisälapissa tapaamme vielä kolmannenkin lajin, nimittäin tunturiräiskän (*Lestris parasitica*). Viimeksi mainittu ei kuitenkaan elä muilta linnuilta ryöstetyllä saaliilla, vaan Palménin mukaan, „munista, tunturihiristä, hyönteisistä ja marjoista“.

Tulemme nyt warsin helposti tunnettuun wesilintujen ryhmään, nimittäin peräjalkaisiin uimalintuihin. Näiden lintujen jalat lähtewät perän kupeilta paljo taaempaa kuin muiden lintujen. Sentähden onkin näiden lintujen mahdollon liikkua maalla. Kun ne joskus istuvat, pitävät ne ruumiin suorassa asennossa ja nojautuvat silloin nilkkoihin. Kaitainen, useinkin kupeilta litistynyt nokka on hampaaton. Uimisesa ja sufeltamisesa nämä linnut owat etewämpiä kaitia muita uimalintuja.

Tähän kuuluwista linnuista tunnetaan uikut helposti liuskajaloistaan s. o. räpylä warpaiden välissä ei ole kokonainen, vaan liuskareina se reunustaa warpaita. Ne elävä „kaloista, sammakonpoikaisista, hyönteisistä ja muista pienistä wedesjä asustawista eläimistä“. Kaitki maasamme tavattawat lajit, paitsi silkkikuikka eli wakkokulku-uikku (*Podiceps cristatus*) elelewät sisämaan järwisjä. Wakkokulku-uikku sitä wastoin elää parhaasta päästä meren rannikoilla, mutta senkin woi joskus, jos kohta harwoin, tawata sisäwesissä, joissa se ei silloin suwaitse muita wesilintuja waan tavallisesti ennemmin tahi myöhemmin karvoittaa ne sieltä. Vihan tähden, joka on warsin huonoa, sitä ei pyhdetä, mutta sitä wastoin on sen kaunista ja tuuheata höy-

henpukua ruwettu wiime aikoina käyttämään naisten kaulukiksi, puuhkiksi y. m.

Kalastukselle peräti wahingollisia owat kuikat, joita maassamme on kaksii lajia. Ne eleevät järwisä ja eläwät yksinomaan kaloista, joita tawattoman taitawasti ppyhtelewät. Nuolen nopeudella niwat ne pitkät matkat weden alla nopeakulkuisimpien kalojen kanssa kilpaa ja sanotaan niiden woiwan olla 8 minuuttia weden alla, ennenkuin tarwitsewat tulla weden päälle hengittämään. Kuikan liha ja höyhenet owat ihmiselle arwottomia. Tapporahaa kuikasta maksaa kalastushydistys meillä yhden markan.

Lopuksi tahdon vielä kertoa mitä mainio sakjalainen lintujentuntija A. G. Brehm lausuu lintujen toiminnasta ylipäätän. Hän sanoo muun muassa näin:

„Imettäväiset eläimet tuntuvat olewan ihmiselle hyödyksi ja linnut hänelle huwiksi. Edellisten täytyy maksaa ihmiselle weronsa, ettei tämä wain niitä sukupuuttoon häwittäisi, wiimeksi mainittujen osaksi sitä wastoin on tullut eräs etuisuus kaikkien muiden eläinten rinnalla: ihminen, näet, tuntee suosiota ja mieltymystä niitä kohtaan. Lintujen siro ulkomuoto, niiden wärien kauneus, niiden nopeat ja wikkelat liikkeet, niiden äänien sointuisuus ja niiden suloinen olento wiehättää meitä wastustamattomalla woimalla. Ensimmäiset ihmiset, joiden tunteista meillä on tietoja, olivat jo lintujen ystäviä; wilkikansat ottiwat suojelukseensa linnut; muinaisajan papit pitiwät niitä pyhinä eläiminä; muinaisajan ja nyhyajan runoilijat innoossaan ylistelewät niitä. Niiden elämä, niiden ääni, niiden lento, niiden selwästi esiintulewa tyhytwäisyys oloonsa waiuttaa meihin kehottawaisesti ja kohottawaisesti. Mielellään suomme heille sen wieraswaraisuuden, jota imettäväisille ja matelewaiisille emme suo, me suomme sen heille kernaasti silloinkin, kun niistä ei ole meille sanottawaa hyötyä. Lintujen joukosta

walitsemme itsellemme useampia koti-eläimiä ja kesyeläimiä kuin kaikista muista eläimistä. Eikä mieltymyksemme heihin sammu silloinkaan vielä, kun wainoomme niitä pauloilla ja satimilla tahi ampuma-aseilla ajelemme niitä. Ne owat mielilapsiamme, „lempilintujamme“. Niiden elämä on suuressa määrin tärkeä omaisuudellemme ja terwehdellemme. Linnut owat tuike tärkeänä renkaana elävien olentojen pitkissä witjoissa; ne pitävät huolta tasapainon ylläpitämisestä eläinmaailmassa ja estävät sekä ehkäisewät toisten eläinluokkain, etenkin hyönteisten turmiollisia vaikutuksia, joiden kautta, jos rauhasa saisiwat toimia, koko luonto ehkä woisi tulla häwitetyksi. Suuri niille linnuille, jotka maanwiljelyksellemme ja metsänhoidollemme owat mitä tärkeimpiä, tehdään suurimmasa määrin wahinkoa sen kautta, että niiden olopaikkoja rajoitetaan tahi niitä karkoitetaan pesimis- ja hautomispaikoistaan ja siten pakotetaan niitä siirtymään pois ja muualta hakemaan itselleen rauhallisempaa kotia. Siellä täällä asettuu kuitenkin ihminen suorastaan niiden wiholliseksi ja ryöstää niiden pesiä sekä wainoo itse lintuja ampuma-aseilla, verkoilla ja pauloilla; mutta metsästäminen ja pyhdyttäminen ei vähennä lintujen lukua hetikään niin paljo kuin meidän nykhyinen tapamme käyttää tiluksiamme ja maitamme. Omamaisten lintujemme suojeleminen ja hoito tulee sentähden tuntuwasti hyödyttämään wasta silloin, kun me luonnollisella tahi keinotekoisella tawalla hankimme heille olopaikkoja sekä asunto- ja hautomispaikkoja, jonka kautta vielä olemassa olevien lintujen lukumäärä ainakin saadaan säilymään. Tätä juuri tarkoittaa se wakawa kehutus, jonka jo wuosia takaperin olen lausunut jokaiselle ajattelewalle ihmiselle:

„Suojelesta linnuille!“

Pesimispöntöistä ja niiden asukkaista.

On olemassa yksinkertainen ja varma keino, jonka kautta ihminen voi houkutellessa läheisyhteensä hyödyllisiä lintulajia ja tämä keino on pesimispönttöjen hankkiminen niiden varalle. Se on kyllä totta että vain harvat linnut ottavat tehäkseen pesänsä tällaisiin pönttöihin, mutta niihin kuuluu kottaraiset ja tiaiset, jotka juuri ovat ihmisen kaikkein hyödyllisimpiä ja uskollisimpia liittolaisia sodassa turmiollisia hyönteisiä vastaan. Ne eivät siis missään muotoa ole halveksittavia liittolaisia, ne, joita ihminen tällä huokealla ja vähätöisellä tavalla voi hankkia itselleen. Nauklaamalla kokoon muutamia laudanpäitä tahi ontoksi kovertamalla muutamia lahonneita pölkkyjä, voi näet, maamies hankkia läheisyhteensä useampia paria näitä wäsymättömän ahkeroita pikkulintuja, jotka owatkin juuri pantu ehkäisemään hyönteisten tekemää tuhoa wainiolla ja metsissä. Kun tietää että yksi ainoa hyönteisyöjä lintu päiwässä syö niin suuren määrän hyönteisiä, että niiden yhteinen paino on suurempi kuin syöjän oma paino, voi wähin arwata, kuinka suuressa määrin 20, 30 tahi 40 paria, joilla sitä paitsi on nälkäiset pojat ruokittawina, häwittää näitä turmiollisia eläimiä hymmärtämäisen maanmiehen tiluksilta.

Ehkä joku arwelee että jos näitä pesimispönttöjä warustaa suuret joukot syksyllä, jäävät monet niistä warmaankin kewäällä tyhjiksi, sillä mistäpä niihin kaikkiin noin äkkiä ilmestyi asukkaista. Mutta se, joka on wähänkin tutkinut oloja luonnossa, tietää kuinka wähän on olemassa

sopiwia onttoja puita, joihin sellaisiin paikkoihin pesiwät linnut woisivat rakentaa pesänsä. Ja kun lintu wihdoin viimeinkin on löytänyt sopiwan puun ja asettunut siihen asumaan, woi sattua ettei hän seuraavana vuonna enää löydäkään entistä pesäpaikkaansa. Kun, näet, tiainen palajaa talwiretkiltään, on koko entinen tuttu metsä ehkä kaadettu tahi kentiesi on ainakin tuo wanha ontto pesäpuu häwinnyt paikoiltaan, joko sitte myrskyn tahi metsänraivaajain kaatamana. Wiimeksi mainitusssa tapauksessa sattuu, ikäwä kyllä, liiankin usein että metsästä korjataan pois ei ainoastaan tuulen kaatamat puut, waan myöskin wanhat ja ontot puut ja kannot. Tiainen ei sentähden löyhä metsässä sopiwaan pesäpaikkaan; tiffa ei puhtaaksi raiwatun metsän suorien ja karstittujen puiden joukossa tapaa ainoatakaan lahonnutta puuta, jonka runkoon se woisi kowertaa itselleen pesän ja metsän siivekkäiden hywäntekijöiden on sentähden pakko wetänyttä pois ja etsiä seutuja semmoisia, joissa wielä tapaawat sopiwia pesäpaikkoja. Kehotan sentähden maamme paremmin wiljellyissä seuduisissa asuwia maanwiljelijöitä, jotka eiwät ennen ole tulleet huomanneeksi näitä asianhaaroja, metsää raiwatessaan ja harwentaessaan jättämään paikoilleen ontot puut, tahi niiden sijaan warustamaan metsiinsä pesimispönttöjä. Tämän kautta woi maanwiljelijä pysyttää alueellaan nämä metsien suoelijat, joiden toimi on niin tuiki tärkeä, että ilman niitä huolellisimminkin hoidetut metsät woivat joutua puitashöwien hyönteisten turmelemiksi.

Pesimispönttöjen ylöspanossa, asettelemisessa y. m. on noudatettava muutamia yksinkertaisia ohjeita, joista nyt otamme puhuaiksemme.

Jotta pesimispöntöistä tulisi olemaan warsinaista hyötyä, on otettava huomioon muutamia omituisuuksia niiden lintujen elämässä, joita warten nämä pöntöt tehdään. Niinpä on kottaraisille mieleistä, jos pöntöt owat lähellä toisiaan ja wiihthywätkin nämä linnut silloin paremmin, jos kohta pesiwät semmoisiinkin pönttöihin, jotka owat etääm-

pänä toisistaan. Kottaraiset ovat, näet, hyvin seuraa rakastavia lintuja ja hädän hetkinä ovat ne toisilleen keskinäiseksi awuksi. Kun kottaraisten pöntöt asetetaan lähelle toisiaan, ovat pesät paremmin suojeltuja vihollisten äkkiryntäyksestä, jota paitsi warpuksikin silloin näkewät hywäksi pöyhä etäämällä.

Toiset linnut sitä vastoin, ja niihin kuuluwat useimmat pönttöihin pesiwät, eiwät wiihdy warsin lähellä toisiaan. Joka lintupari, näet, tahtoo oman pienen metsästysalueen, josta se karkottaa kaikki muut samanlaiset linnut. Jos näitä lintuja warten panet useampia pönttöjä lähelläin, tulee asukkaista wain yhteen pönttöön — kaikki muut jääwät tyhjiksi. Ensimmäinen ohje näihin pönttöihin nähden on siis tämä: aseta pöntöt (paitsi kottaraisten waralle tehdyt) noin 50 metrin päähän toisistaan.

Toinen ohje kuuluu näin: älä tee lentoreikiä liian suuriksi. Näiden reikien suuruus on näet sowitztama sen linnun suuruuden mukaan, jota siihen toiwotaan asukkaaksi ja on reikä silloin parhiksi suuri, kun lintu helposti pääsee pujahamaan siitä sisälle. Luultawasti linnut juuri vihollisten pelwosta wälttäwät noita liian laajareikäisiä pönttöjä. Harmaa paarmalintu tekee kuitenkin poikkeuksen tästä. Se ei suurestikaan wälitä jos reikä on suuri tahi pieni. Milloin tapaa tämän linnun pesän ontoissa puisissa warustettuna niin pienellä lentoreijällä että lintu siitä toin tuskin pääsee pujahamaan, milloin taas awonaisena kouruisissa, pölkhyssä j. n. c. On huomattu harmaan paarmalinnun ehkä mieluummin tekewän pesänsä awareikäisiin pönttöihin (kuwa 2). Lentoreikien pitää muodolleen olla soikeita tahi pyöreitä. Piezempien lintujen waralle tehdyissä pöntöissä ei reijän läpileikkauksen tule olla $2\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{2}$ sm. suurempi, kottaraisten wähän päälle 5 sm. ja suurempia lintuja warten samassa suhteessa suurempia. Jota suurempia lentoreijat ovat, sitä sywempää tehtäköön pöntöt. Harmaa paarmalintu on — niin kuin sanottiin — tästä poikkeuksena.

Älä tee pönttöjä liian ahtaisi. Jos ollaan epä-tietoisia niiden sopivasta suuruudesta, tehtävöön ne paremmin liian suuriksi kuin liian pieniksi. Pönttöjä ei pidä tehdä liian syviksi, noin 15—25 sm. syvyys lentoreijän alapuolella riittää hyvästikin. On huomattu hyväksi tehdä pönttöjen pohjaan — etenkin kottaraisten varalle tehtyihin — pieniä reikiä ja panna pöntön pohjalle peitteeksi heiniä, lahonnutta puuta, kuivaa lammaslantaa tahi muuta sopivaa täytettä. Nämä aineet silloin vetävät puoleensa ja johtavat reikien kautta ulos pöntöstä veden, joka useinkin sade-aikana tahtoo tunkeutua sinne.

Älä aseta pönttöjä pohjoiseen päin, vaan mieluummin kohden etelää tahi itää. Länteenpäin ei ole hyvä asettaa pönttöjen aukkoa.

Pidä huolta pönttöjen puhdistamisesta. Nämä näet, waativat, jos mahdollista, joka toinen vuosi puhdistusta, sillä kun linnut joka vuosi rakentawat uuden pesän wanhan päälle, tähttyvät pöntöt vihdoin kokonaan, eikä linnut sitte enää voi eikä tahdokaan tehdä niihin pesäänsä. Lentoreijän kautta kuljetetulla, koukistetulla rautalangalla aikaansaadaan tuo puhdistus helposti. Viimeistään maaliskuussa on se toimeenpantava ja pönttö pantakoon sen jälkeen mitä pikemmin paikoilleen. Waan tällöinen puhdistus voi yhtä hyvin tapahtua syksylläkin, jos siihen silloin wain riittää aikaa.

Kiinnitä pöntöt lujasti, ettei tuuli saa niitä irtokistotuisi tahi sinne heilutetuiksi.

Pönttöjen korkeus maasta, jos ne kiinnitetään kaswawiin puihin olkoon $2\frac{1}{2}$ — $4\frac{1}{2}$ metriä. Rakennuksiin kiinnitetään räystäälle tahi naulataan räystäään alle seinälle kaikki muut, paitsi kiwitaskun varalle tehty, joista tuonnempänä tulemme puhumaan.

Risjat, jotka yön aikaan aina hiipiwät saaliinajossa, saadaan Holmgrenin mukaan torjutuiksi, jos pönttöpuun

rungon ala-osan ympärille kiedotaan muutamia orjantappurakkeja.

Solmgrenin mainitsemain pesimispönttöjen joukosta olisi saatava yleisemmin käytäntöön seuraavat lajit:

1. Puun kuoresta tehtyjä pönttöjä. (Kuva 1 ja 2)

Kuva 1.

Kuva 2.

Metsätienoilla, missä kuusen kuorta on saatavana huokeasta hinnasta, on edullista käyttää siitä tehtyjä pönttöjä. Semmoisia pönttöjä warten tehdään ensin kaksi pyöreätä puulewyä, noin $2\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{2}$ sm. paksuista ja suuruuteen nähden sen linnun mukaisia, jonka waralle pönttö tehdään. Vielä hankitaan hiljakkoin kuorittuja, kuumassa wedessä pehmitettyjä, sopiwan suuruisia kuusen kuoria, jotka pienillä litteäpäisillä rautanauloilla, tahti karkeilla rautalankanastoilla kiinnitetään äsken mainittuihin puisiin pohja- ja kattolewyihin, niin että seinät saadaan sopiwan tiukoiksi. Sopiwan suuri lentoreikä leikataan seinään ja reijän sivulle hiukan edemmäksi istumanappula. Tämän nappulan pitäisi oikeastaan kulkea

läpi pönttön ollakseen tarpeeksi luja, sillä muussa tapauksessa siitä on enemmän haittaa kuin hyötyä, ja näistä pönttöistä woi sen haitatta jättää kokonaan pois. Puulewyihin pannaan ylä- ja alapuolelle wahwasta rautalangasta filmukoita, joista pönttö naulataan kiinni. Niitä sopii parhaiten kiinnittää puiden runkoon.

Kuwasja 2 näemme tällä lailla valmistettuja awonaisia harmaan paarmalinnun waralle tehtyjä pönttöjä, jommoisiin sanotaan puukkipijänkin pesiwän. Näitä pönt-

töjä voi kiinnittää puistoissa ja puutarhoissa, ja myöskin rakennuksien läheisyydessä olewiin puihin.

Tuohestakin kuuluu syntyvän warfin mukawia pönttöjä. Muodolleen on sellainen pönttö jotakuinkin korkean laatikon näköinen, jossa lentoreikä on siwulla. Pönttö on kokonaan tuohesta tehty, sekä seinät, katto ja pohja. Tällaisissa pöntöissä sanotaan tiiasten mielellään pesiwän.

Tähän kuuluvia pönttöjä warten (kuwa 1) owat seuraawat mitat huomattu sopiwiksi:

Korkeus.	Ulkopuol. läpiseikkaus.	Sisäpuol. läpiseikkaus.	Lentoreiän läpiseikkaus.
A 25 sm.	14 sm.	11 sm.	4 sm.
B 18—20 "	11 ¹ / ₂ "	9 "	3 "
C 16—17 "	10 "	8 "	2,5 "

Ensimmäiset pöntöt (A) sowltuwat parhaiten leppälinnulle ja puukiipijälle; toiset (B) pakkastiaiselle ja kirjawalle paarmalinnulle; kolmannet (C) useammille tiaisille, niinkuin esim. mustataiaiselle, finitiaiselle, hömötiaiselle ja töyhtötaiselle.

Tämänlaisia pönttöjä voi asettaa mitä erilaisimpiin paikkoihin, riippuen tämä sen linnun tawoista, jonka waralle näitä pönttöjä on tehty. Jos pönttö pannaan puistoon, puutarhaan tahi lehtimetsään, owat nämä leppälinnulle, kirjawalle paarmalinnulle, talitiaiselle ja finitiaiselle sopiwia olopaikkoja. Sitä wastoin lehtoihin ja lehtimetsiin, joita tapaa harwumetsien läheisyydessä, on pantawa hömötiaisen, mustataiaisen ja lapintiaisen waralle tehtyjä pönttöjä. Yksinomaan niihin pönttöihin, joita on pantu harwumetsään (harwemmin sen likitienoille) tekee töyhtötaiminen pesänjä.

2. Laudanpätkistä tehtyjä pönttöjä. (Kuwa 3.)

Nämä owat muodolleen neliskulmaisia ja parhaiten harmaista käyttämättömistä laudoista tehtyjä. Jos niitä

taas tehdään höylätyistä laudoista, on välttämätöntä panna ne paikoilleen jo syksyllä, jotta ilman vaikutuksesta ennätäisivät muuttua harmahtaviksi, sillä tätä väriä linnut tuntevat suosivan pöntöissä, johon rohkenevat tehdä pesänsä. Katto tehdään taaksepäin kaltemaksi ja etupuolella hiukan ulkonemaksi. Lentoaukko tehdään etupuolelle ja alapuolelle tätä kiinnitetään pöntön läpi kulkeva istumanappula. Ylöspanosta pidetään huolta siten että takalauta tehdään hiukan muita pitemmäksi, jolloin pönttö siitä naulataan kiinni rakennuksen seinään. Jos pönttö taas on pantava puun oksahankaan, voi näihin pönttöihin naulata poikkipuun takalautaan (niinkuin kuvassa 4 näkyy). Voi myöskin kiinnittää pöntön puun runkoon, jossa tapauksessa takalauta tehdään muita pitemmäksi sekä ylä- että alapuolelta ja näistä ulkonemista kohdista naulataan pönttö puuhun kiinni. Jos taas pönttö on asetettava katon harjalle, tehdään sekä etu- että takalauta alapuolelta pitemmäksi. Nämä ulkonemat laudat leikataan sitte samaan winkeliin kuin katonharja, jotta pöntön saisi lujasti kiinnitetyksi.

Kuva 3.

Tällaisiin pönttöihin pesivät: leppälintu, kiivitasku, firjawa paarmalintu, västäräkki, talitiainen, finitiainen, kottarainen, telkkä ja isokoskelo.

Leppälintu, kiivitasku ja västäräkki pesivät pönttöihin, jotka suuruudelleen vastaavat edellisessä mainittua A mittaa; mustan firjawa paarmalintu ja talitiainen sellaisiin, jotka vastaavat, B ja finitiainen C kokoa. Kottaraisista ja telkkää warten sitä wastoin on käytettävä ihan toista kokoa. Ulempana on muutamia suuruussuhteiden lukuja, joista edelliset (I) owat kottaraiselle ja jälkimäiset (II) telkälle sopivat:

Korkeus.	Leweyš	Lentoreijän korkeus.	Lentoreij. leweyš.
I 30—38 sm.	13 ³ / ₄ —15 sm.	4,7 sm.	5,5 sm.
II 65—75 „	30—35 „	13 „	15 „

Nämäkin pöntöt asetetaan eri lintujen varalle erilaisiin paikkoihin. Muutamien lintujen, niinkuin mustanfirjawan paarmalinnun, leppälinnun, talitiaisen ja finitiaisen olopaikoista puhuttiin jo äsken. Muista linnuista pesii wästaräksi mieluummin pönttöihin, jotka on asetettu ulkokuoneiden, latojen, riihien y. m. räystäiden alle tahi näiden rakennusten läheisyydessä kaswawiin puihin. Kivitasu taas pönttöihin, jotka riippuvat hywin syrjäisissä paikoissa, rakennusten nurkissa tahi sen semmoisissa ei kowin korkealla maasta (1—1¹/₂ metriä riittää). Kottaraisen varalle on pantawa pönttöjä sekä puistojen ja puutarhojen puihin että rakennusten räystäiden alle. Teltän pöntöt taas pantakoon järwien rannoille, mitä enemmän piiloon sitä parempi, ja noin 1—3 metrin korkeudelle maasta.

3. Dutoiksi kowerretuista puunrungoista tehdyt pöntöt.

(Kuwa 4).

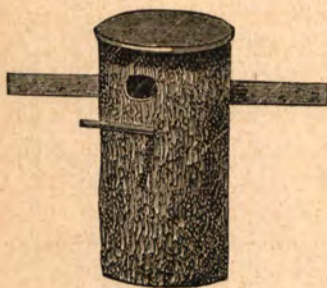
Koska nämä pöntöt enin owat lintujen luonnollisten asumusten kaltaisia, owat ne muita pönttöjä sopiwampia ja linnulle mieleisempiä. Niitä voi valmistaa eri tawalla. Tawallisesti käytetään fuorimattomia puunrunkoja, joita voi sahata miten milloinkin noin 15, 18, 25, 30, 37 ja 45 sm. pituisiksi kappaleiksi, jotka siten kowerretaan ontoiksi, että toinen pää jää koskemattomaksi. Sehän on selwää, että jota pitemmäksi puukappale sahataan, sitä awarammaksi on tila sen sisässä tehtävä ja sitä suuremmaksi lentoreikäkin. Koskematon pää pölkystä tulee olemaan pöntön pohjana. Siwulle tehdään lentoreikä ja ontoksi kowerrettuun päähän naulataan pyöreä laudanpätkä reijän peitoksi. Nämä pöntöt kiinnitetään samalla tawoin kuin puunfuorista tehdyt pöntöt.

Tällaisia pönttöjä voi valmistaa silläkin tawalla että poikkisahatut pölkkyt pituudelleen halkaistaan kahtia ja kum-

pasetkin erikseen koverretaan ontoiksi ja sitte lujasti nau-
taan yhteen. Tämöisiin pönttöihin tehdään sitte tietysti
eri pohja ja katto. Niitä voi myöskin varsin hyvin tehdä
wanhoista kouruista, jotka sahataan yhtä pitkiksi kappaleiksi,
ja näistä sitte aina kaksi kiinnitetään yhteen.

Wielä voi näitä pönttöjä tehdä sellaisista puunrun-
goista ja oksista, jotka sisästä ovat lahoja. Niitä saa var-
sin helposti koverretuiksi tahi puhdistetuiksi sen verran että
kelpaavat tähän tarkoitukseen. Myöskin wanhoista pumppu-
putkista voi niitä helposti valmistaa.

Näiden pönttöjen yhteydessä on mainittava, että Ruot-
sisja jo kauan on tehty lintupönttöjä pahvista, joka on kos-
tutettu tahi voideltu kivihiili-

Kuva 4.

literwalla y. m. Nämä on
huomattu varsin tarkoituk-
sen mukaisiksi ja pikkulinnuille
mieleisiksi. Sitä paitsi ne
ovat erittäin huokeahintaisia
(70 p. kappaleelta) sekä kewe-
tenjä takia helposti muutet-
tuja paikasta toiseen ja sul-
kelasti asetetun nauhan avulla
voi niitä saada lujasti kiin-
nitetyiksi.

Tämänlaatuisiin pönttöihin pesii suurin osa linnuista,
nimittäin leppälintu, mustankirjawa paarmalintu, tali-
musta-
fini-
hömö-
lapin-
ja töyhtötiainen, puunkiiپیجی, palokärki,
harmaapäinen-
warkoselkä-
iso-
pikku-
ja kolmiwarpainen tikka,
käenپییفا, sininärhi, metsäkyyhkyinen ja helmipöllö.

Suuruussuhteista ja paikoista, joihin pöntöt sopiwi-
min ovat asetettawat, on jo enemmän edellisessä puhuttu.
Mutta vielä mainittakoon seuraawat hyväiksi huomatu-
tut alla olewien lintujen pönttöjä warten:

	Korkeus.	Sijuksen laajuus.	Lentoreijän suuruus.
	sm.	sm.	sm.
Palokärki . . .	40	15—20	10
Sarmaapäinen tikka	40	15	10
Walkoselkä	40	13—15	9—10
Kolmiwarpainen "	35	12	7,5
Iso "	35	12	7,5
Pikku "	25—30	10	5
Käenpiika . .	20—30	10	5—7
Selmipöllö . .	40	20	10
Sininärhi . .	30—45	19—25	8—9
Metsäkyyhkynen .	30—40	15—20	8—10

Pöntöt kaikkia näitä vastamainittuja lintuja warten owat asetettawat metsään, hawumetsään walkoselkä- ja kolmiwarpaista tikkaa warten; lehtimetziin (etenkin aukeihin) sininärhiä ja metsäkyyhkystä warten; kaikenlaisiin metziin isotikkaa warten, samaten kuin puistoihin, ehkäpä suurempiin puutarhoihin pikkukukan waralle; puistoihin, puutarhoihin ja aukeihin metziin käenpiikaa warten. Mainittakoon kuitenkin että poikkeustiloissa wain saa tikkoja pesimään pönttöihin.

Yllämainitut pöntöt owat mielestämme meidän oloihimme soweliimmat ja tärkeimmät, mutta woihan siltä jokainen itse keksiä uusia muotoja. Jos joku woi keksiä muita huokeampia ja käytännöllisempiä muotoa, tulewat linnut warmaan niihinkin tekemään pesänsä, sillä ne ylipäänsä eiwät ole turhan tarkkoja pesäpaikan walinnassa. Suureksi hyödyksi olisi warmaankin, jos kansakouluisia lapsia opetettaisiin valmistamaan lintupönttöjä, joita sitte saisi asettaa koulun läheisyydessä olewiin puistoihin, lehtoihin ja metziin. Tämän kautta tulisi lasten huomio entistä enemmin kiintymään luontoon ja sen ilmiöihin. Se tulisi tämän

kautta paremmin huomaamaan ja seuraamaan lintujen herttaista perhe-elämää ja warmaanfin moni kaunis kohta siitä painuifi lasten kaikenmoisille waikutuksille herkkään mieleen ja tekifi sen hellätuntoisemmaksi. Vieläpä oppiwiwat pitämään lintusia ystäwinään, joita tyllä kannattaa rakastaa ja suojella ja joiden mukawuudesta oliwi pidettävä huolta. Tällä tawoin warmaanfin suuresa määrin saataisiin poistumaan tuo wälinpitämättömyys, joka maassamme monessa paikoin vielä tulee pikkulintujemme osaksi. Ja tästä koituiwi todellista hyötyä ja etua ei ainoastaan yksityiselle, waan koko yhteiskunnallemme.

Kansanvalistus-seuran toimituksia ilmestyni viime vuonna seuraavat wihkoset:

91. Kuwia Raja-Karjalasta. Kirjoittanut O. A. Forsström. 8:o 174 siv., 13 kuv. Hinta 1 mk 50 penniä.
92. Suomen perustuslakien historiallinen kehitys. Kirjoittanut Jof. Suutarla, entinen valtiopäivämies. 8:o 83 siv. Hinta 1 marka.
93. Juba Pönninen ja kansakirjastot. Wiikittymmenvuotinen muisto. Kirjoittanut A. M. 8:o 24 siv. Hinta 25 penniä.
94. Maantieteellisiä kuwaelmia XX. Italia II. Kirjoittanut E. Nerwander. 4:o 25 siv., 18 kuv. Hinta 1 mk 25 penniä. Vuosikerran hinta yhteensä 4 mk. Seuran jäsenille 3 mk.

Tällä wihkosella asetun uuden vuosikerran toijena wihkona ilmestyny piakkoin:

Maantieteellisiä kuwaelmia XXI. Italia III. Kirjoittanut E. Nerwander. Sisältää kuwia ja kertomuksia Napoliasta, Etelä-Italiasta ja Sifilliasta.

Sytyllä ilmestyny m. m. uusi wihko J. Häyhän kuwaelmia Itä-Suomalaisten wanhoista tawoista.

Kansakirjasto,

Kansanvalistus-seuran toimittama,

on sarja suuren yleisön luettawaksi tarkoitettuja kirjasia, joita tähän asti on ilmestynyt seuraawat osat:

1. Runeberg, J. L. Wänriffi Stoolin tarinat. Suomennoksen tarkastanut Paawo Cajander. 1890. 193 siv. 12:o. Hinta pahwikanfissa 1 mk, waatekanfissa 1 mk 50 penniä. Sisältää teijän muotokuwan ja tietoja mainituista henkilöistä ja paikoista y. m. selityksiä.
2. Abraham Lincolu. Kirjoittanut A. W. Grube. Saksankielestä suomentanut Aro. Sisältää A. Lincolnin muotokuwan. 1883. 101 siv. 12:o. Hinta pahwikanfissa 1 mk, waatekanfissa 1 mk 50 penniä.
3. Kuitala. Hyödyllinen ja huwittawa kertomus. Yhteiselle kansalle luettawaksi annettu. Kirj. Heur. Jschotte. Kolmas torjattu A. Reinholmin ja A. Aterblomin piirustamilla (29) kuwilla warustettu painos. 1888. 154 siv. 12:o. Hinta pahwikanfissa 1 mk 50 penniä, paperipäällys, 1 mk 25 piä.
4. Robinson Nuorempi. Naakkima Heikki Campe'n mukaan Suomen kansalle ja nuorisolle ferrottu. 50 kuwaa. 1889. 215 siv. 12:o. Hinta pahwikanf. 2 mk.
5. Punainen kansa. Kertomuksia Intiaaneista. Nuorisolle ja kansalle. Kirjoittanut A. Gripenberg. 1894. 11 kuwaa. 163 siv. 12:o. Hinta pahwikanf. 1 mk 50 penniä.
6. Wuosituhansien takaa. Raamatun historiallinen totuus, Egyptin, Palestinan, Assyrian ja Wäbär-Aasian muinaislytöjen walossa. Kirjoittanut A. G. Sayce. Suomeksi E. S. 1895. 30 kuwaa. 162 siv. 12:o. Hinta pahwikanf. 1 mk 50 penniä.

Kansakirjastoja warten hankkii Seura huokeihin ehtoihin muidenkin kustantamia suom. ja ruots. kirjoja. Luettelo tähän tarkoitukseen sopiwasta kirjallijundeesta on Seuran kautta saatawana.

Seuran toimisto: Helsinki, Wuorikatu 9.

Hinta 1 marka 25 penniä.

Näköispainos, Kvs-säätiön Arkisivistyksen digikirjasto

Digitoitu Suomen tiedekustantajien liiton Kopiosto-korvauksista myöntämällä apurahalla.

Alkuperäinen julkaisu:

Hyödylliset ja vahingolliset linnut Suomessa / kirjoittanut Thorsten Renwall. (Kansanvalistus-seuran kirjasia ; 95). Helsingissä : Kansanvalistus-seuran kustantama, 1896. (Helsingissä : Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1896)

Renwall (myöh. Renvall), Thorsten, 1868–1927
Kansanvalistusseuran toimituksia 95

YKL 58.12

linnut; lintutiede; petolinnut; riistalinnut

ISBN 978-952-7533-09-3
URN:ISBN:978-952-7533-09-3

Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr)
Helsinki 2022